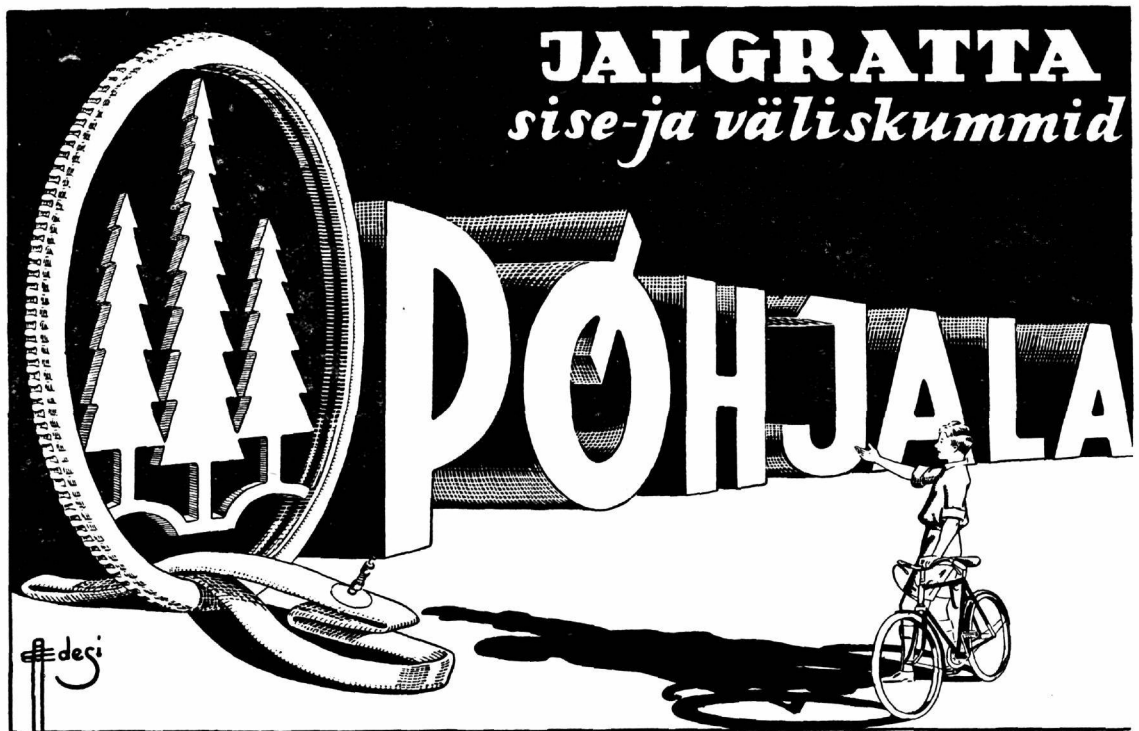

POLITSEILEHT

Nr. 11-12

A-S. TARTU PANK

A S U T A T U D 1 8 6 8 . A .

Peapank: Tallinnas Osakond: Tartus

TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIOONE.

Politseileht

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 11/12 (562/3)

Tallinnas, 20. juunil 1940

XIX aastakäik

KÄESOLEVAS NUMBRIS LEIATE: Rohkem vastutustunnet ja eneseohjeldamist. — Personaalsed omavalitsused Eestis — J. Klesment. — G-mehed. — Administratiivmenetluse seadus ja sisekaitsealased administratiivkaristused — E. Soomet. — Jälituspsühholoogia — A. Lää. — Tihedama koostööga võitlusse kuritegevuse vastu. — Evakuatsiooni määruse kohta — kol.-leitn. R. Vaharo. — Vana Tallinna politseipeegel. — Surmapäevik — M. Cumberland — jm.

Rohkem

VASTUTUSTUNNET JA ENESEOHJELDAMIST

Liiklemise korraldamise ja liiklusõnnetuste arvu vähendamise küsimused on praegusaja raskete probleemide hulgas kõige raskemini lahendatavad. Vaatamata kõigile võimalikele abinõudele, mis riigi- ja omavalitsusasutiste poolt on tarvitusele võetud, avaldab liiklusõnnetuste arv viimasel ajal uuesti suurenemise tendentsi.

Peab kinnitama, et viimasel ajal möödub harva päevi, millal ei saabu teateid ühest või teisest kodumaa nurgast või linnast seal juhtunud kahetsusväärseist liiklusõnnetusist. Kui suurt materiaalet kahju, kui palju kannatust, vaeva ja viletsust see tähendab, on arusaadav pikemate seletusteta.

Aastast aastasse sajad meie kaaskodanikud kaotavad oma elu, tervise või vara, ja kui pea ei või õnnetus tabada ka meid või meie lapsi. Lähtudes nii riiklikust kui ka üksikisiku seisukohast, on selge, et peame leidma abinõusid kardetava olukorra parandamiseks.

Aastat paarkümmend tagasi olid liiklusõnnetused suurimaks harulduseks, nüüd on need aga kõige igapäevasemaks nähteks. Vaevalt leiame ajalehe numbri, kus puuduks teade mõnest liiklusõnnetusest.

Millest küll tekivad need õnnetused? Kes on siin süüdi?

Harilikult saame vastuseks: autod, autojuhid!

See aga ei ole õige või on õige vaid osaliselt, sest tõepoolest autode puudumisel ei juhtuks liiklusõnnetusi sel määral nagu praegu. Autod on nii ütelda liiklusõnnetuste algpõhjastajaiks, nagu näiteks tuletikud tulikahju algpõhjastajaiks, kuna aga õnnetuste tekkimise süü ja peapõhjus peitub siiski mujal.

Liiklusõnnetuste algpõhjuse — jõuvankrite — juures ei saa liiklusjulgeoleku mõttes enam palju ära teha. Praegusaja jõuvanker on tehnilise viimistluse ja täiuse tippsaavutus, mispärast on raske kujutleda, et jõuvankrite konstruktsioonis või seadistes oleks võimalik teha täiendusi, mis tunduvalt tõstaksid liikluskindlust ja julgeolekut.

Ka järelevalve jõuvankrite üle on küllalt intensiivne ja põhjalik. Möödunud aastal kontrolliti 12.766 jõuvankrit, milledest leiti eeskujuliselt korras 9.541 ehk 74,7 protsenti.

Samuti on riigivõimu poolt antud kõik tarvilikud juhendid ja eeskirjad liiklejaile.

Maanteede Talitus on korraldanud kaks üleriigilist liiklusnädalat. Nende nädalate eesmärgiks oli liiklus-teadlikkuse istutamine kõige laiematesse rahvahulka-

Kodutütred korraldavad võidupühaks Sõjaväe kalmistul kalme

desse. Liikluspropaganda peab tänapäeval tungima ka kõige kaugematesse metsakolgastesse, et Eestis ei oleks enam isikut, kes ei teaks, kuidas peab korralikult liiklema, ja kes poleks teadlik, kui suur oht varitseb meie rahvast liiklusõnnetuste näol.

Liikluse korra ja eeskirjade rikkujate korrale kutsumiseks on karistused küllaltki karmid, kaugemale ei saa vist enam minna. Möödunud aastal karistati liikluseeskirjade eeskirjade rikkumise pärast 2.411 isikut. Trahvi tasuti rahas Kr. 43.220.60. Võime kinnitada, et kõik eeldused korralikuks, ohutuks ja õnnestunult liiklemiseks on meil olemas, kui aga liiklejad ise täpselt täidaksid liikluseeskirju.

Seega oleme oma arutelus jõudnud liiklusõnnetuste probleemi tuuma juurde: liikluseeskirjade täpne ja teadlik täitmine — liiklusdistsipliin — see on ainus tee, ainus abinõu liiklusõnnetuste vältimiseks. Kõik muud abinõud ei saa siin kuigi palju parandust tuua. Liikluse kindlus ja julgeolek, liiklejate elu ja tervis olenevad liiklejaist enestest. Peadagu kõik toimunud liiklusõnnetused oleksid jäänud olemata, kui õnnetusosalised liiklejad oleksid täpselt käitunud liikluseeskirjade kohaselt.

Liiklusdistsipliin, liikluseeskirjade täitmine on aga võimalik ainult siis, kui liikleja tunneb liikluseeskirju, kui eeskirjade täitmine on kujunenud temale harjumuseks ja kui ta on jõudnud arusaamisele, et liikluseeskirjade täitmine on tema moraalne kohus. Autojuht, kes määruste vastaselt sõidab, võib tekitada raske õnnetuse.

Kuid sama raske õnnetuse võib põhjustada ka iga teine määruste vastaselt liikleja, iga hobusemees, jalgrattur ja iga jalakäija.

Jalakäija või jalgrattur, kes viimasel hetkel katsub liikuva auto eest mööduda, ei riski ainult oma eluga, vaid paneb ka teiste liiklejate elu ja tervise kaalule.

Meie inimestel on miskipärast alati ülikiire. Liigne tõttamine lõpeb sageli väga kurvalt, nagu loeme ajalehest:

„Naine tahtis viimasel silmapilgul liikuvale rongile hüpata, kuid komistas ja langes vagunirataste alla. Rattad eraldasid tal mõlemad jalad kehast. Õnnetu suri suure verekaotuse tõttu teel haiglasse.“

„Nunne tänava ülesõidukohal tahtis tundmatu noormees manööverdava veduri eest mööda joosta. Ta sai tendri puhvrilt löögi ja langes roobastele. Vedurijuht ei suutnud enam pidurdada ja õnnetu surm oli silmapilkne.“

Säärane uisapäisa kiirustamine ja tõttamine on tingitud liikleja iseloomu omadusist ja kasvatusel. Liiklemisel tekib alaliselt olukordi, kus liikleja peab valima ühest küljest kiiruse või enese maksmapaneku tungi ning teisest küljest ettevaatuse ja kohusetunde vahel. Puuduliku liikluskasvatusega inimesed ja üldse moraalselt alaväärtuslikud otsustavad kiiruse kasuks või ei suuda vaevuda küllaldaseks ettevaatuseks ja enesedistsipliiniks. Kuna liiklejate selline käitumine ongi peamiseks liiklusõnnetuste põhjuseks, siis on meile selge ka tee, mida peame käima liiklusõnnetuste vastu võideldes.

See tee on: kasvatus, distsipliin, iseloomu kujundamine. Suur tööväli vanemaile ja kasvatajatele. Lapsed on vastuvõtlikud õpetustele, eriti kui õpetust saab põhijendada vajadusega ja otstarbekusega; liiklusalal küsimuste selgitamisel on seda kerge teha.

Lõppeks veel mõni sõna autojuhtidest, sest autojuhi isiklikud omadused omavad liiklusjulgeoleku tagamisel suurt tähtsust. Ka siin on inimese iseloom ja moraalne väärtus otsustavad. Vilumatu, kuid vastutustundelik juht ei põhjusta õnnetusi, kuna ta vajaduse korral ja ohtlikes olukordades sõidab pikkamisi ja ettevaatlikult. Seevastu osav ja vilunud juht, kes on hoolimatu ja ettevaatamatu, on liiklusjulgeoleku mõttes esimesest mitmeti kardetavam.

Auto juhtimine tekitab inimeses teatava hingelise seisundi, isesuguse nauditava joovastuse. Säärased tunnetused on täiesti loomulikud ja neid tajub suuremal või vähemal määral iga inimene. Alaväärtuslik isik aga alulub nn. sõidujoovastusele, kaotab seetõttu sageli enesevalitsemise ja ettevaatuse, kippudes kihutama üha kiiremini. Moraalselt täisväärtuslik inimene naudib küll sama tunnetust, kuid selle mõju on temale vastupidine. Ta ei allu kiusatusele, vaid jätkab juhtimist veelgi suurema ettevaatuse ja hoolikusega. Nagu näeme, ei ole ka siin otsustava tähtsusega oskus, vaid inimese iseloom ja kasvatusel sissejuurdunud enesedistsipliin.

Ükski kohutav õnnetus, mida ollakse ehk pealt näinud, ei ole üksiknähe. Kõikjal juhtub neid. Ja kui lehest sellest lugeda, siis ei leia meie ridagi vigastatu kramplikult-abituist pingutusist ennast üles ajada, lõõrutavaist oigeist ja valudest, mis järgnevad esimese uimastava vapustuse möödumisele.

Jutustused ei anna pilti põrutusest uimastatu lõdvas näoilmes, kui inimene vahib oma Z-kujuliseks väänatud, murtud jalga, hullumeelsust tekitavast tundmusest, kui näed purustatud lapse keha, kelle luud-kondid on muljutud, hüsteerilisest naisest, kelle karjuv suu moodustab augu verrega kaetud näos. Vähem tähtsad üksikasjad on luuotsad, mis mitmekordse murru juures tungivad lihast välja, ja tumepunased verest nõretavad kehaosad, millelt riie ja nahk korraga rebitud.

Kõik need nähted on selle moodsa kire normaalsed, igapäevased järelused, kui tahetakse ruttu kõikjale kihutada ja „lasta minna nii, nagu ta läheb...“

Juhtumil, kui autojuht rikub liiklemise eeskirju, on tal enamasti ikka kaassüüdlasi. On täiesti lubamatu sõita autos, mille juht sõidab liiga suure kiirusega, on kuritegu istuda autos, mille juht on joobnud. Iga inimese iseloomus on teataval määral uljust ja riskida tahtmist, kuid seesugune riskimine on lubatav ainult enese arvel. Liiklusdistsipliini eeskirjade rikkumine avalikul teel on üldsuse ohustamine ja igaüks, kes selles süüdlane või kaassüüdlane, on roimar. Liiklusjulgeoleku parandamine ei ole võimalik enne, kui see seisukoht on muutunud üldtunnustatuks.

Õpilaste rivi koolide sõjaliste õppuste lõpu puhul korraldatud paraadilt Tallinnas

Personaalsed omavalitsused Eestis

J O H A N N E S K L E S M E N T

1.

Personaalsete omavalitsuste konstitutsioonilised ja sotsiaalsed alused ning nende areng.

Eesti Põhiseadus tunneb kahte liiki omavalitsusi: kohalikud omavalitsused (§122—125) ja kutsealased omavalitsused (§ 126—127). Esimeste kaudu toimub „seaduse alusel kohaliku valitsemisala korraldamine ja kohalike elualade arendamine“, teised „kutsutakse seaduse alusel ellu“ „kutsealade korraldamiseks ja arendamiseks“. Peale nende, Põhiseaduses otse „omavalitsusteks“ nimetatute, näeb Põhiseadus veel ette, et „suuremaile kirikuile võidakse seadusega anda avalik-õiguslikke aluseid“ (§ 14), et „vähemusrahvuste liikmed võivad seaduse alusel ja korras ellu kutsuda kultuuriliste ja hoolekande huvides omavalitsuslikke asutisi“ (§ 20) ja et „riiklikele teadusasutistele ja kõrgemaile teaduslikele õppeasutistele kindlustatakse seaduses ettenähtud piires autonoomia“ (§ 23).

Nende Põhiseaduse eeskirjade kohaselt on Eesti riigi kogu maa-ala jagatud kohalikeks (territoriaalseiks) oma-

valitsusteks (linn, vald ning teise järgu omavalitsusena maakond), kellede kaudu toimub seaduses ettenähtud piires kohaliku valitsemisala korraldamine ja kohalike elualade arendamine.

Territoriaalsete omavalitsuste kõrval annab Eesti Põhiseadus eeltoodud ulatuses silmapaistva koha personaalseile omavalitsustele.

Territoriaalsed omavalitsused on Eesti pindalal alati teotsenud ühel või teisel kujul keskvalitsuse kõrval. Samuti ei olnud enne riiklikku iseseisvust tundmatud personaalsed omavalitsused, nagu seda olid rüütelkonna ja linnakodanike mitmelaadilised personaalsed omavalitsuslikud korraldused, kiriku korraldus, advokatuuri omavalitsuslik korraldus, teatavas ulatuses autonoomiline korraldus ülikoolis jne.

Riikliku iseseisvuse ajal on loodud personaalseile omavalitsustele alused põhiseadustega ja seadustega ning nad on tekkinud ja arenenud mitmel alal. Põhiseaduslikest eeskirjadest käsitab esimene (1920. a. Põhiseadus) autonoomiat kõrgemaile õppeasutistele ja vähemusrahvuste rahvuskultuuriliste ja hoolekande huvides ellu kutsutavaid autonoomseid asutisi.

1937. a. Põhiseadus lisas neile veel kutsealased omavalitsused, avalik-õiguslike aluste loomise võimalused kirikuile ning autonoomia riiklikele teaduslikele asutisile.

Vähemusrahvuste kultuuriliste omavalitsuste ellukutsumine ja nende kindlustamine Põhiseaduses tugeb eesti rahva kindlal tunnetamisel, et vähemusrahvustel peab olema riigi piires oma rahvuskultuuri täielik arendamise õigus. Eesti rahvas oli liiga kaua tunnud neid raskusi, mis tal tuli vähemusrahvusena kannatada, ja ta soovis ise enamusrahvuseks saades oma vähemusrahvustele anda paremaid võimalusi, kui talle enesele osaks oli saanud.

Kutsealased omavalitsused ei tekkinud aga samuti ilma ajalooliselt väljakujunenud tagapõhjata.

Alates möödunud sajandi teisest poolest kattus kogu maa tiheda majanduslike, kutseliste ja kultuuriliste seltside ja ühingute võrguga, kes suutsid koondada kogu rahva aktiivsema elemendi ja kelle tegevus on jätnud kustumatuid jälgi eesti rahva arengule. Nendest suuremad ülemaalsed seltsid ja ühingud ei piirdunud tavalist eraseltside ja ühingute ülesannetega, vaid kujundasid endist eesti rahva, kuigi võimude poolt tunnustamata, poliitilise esinduse ja suutsid kas üksikult või nende poolt korraldatud mitmelaadiliste kongresside kaudu mõndagi tähelepanavat saavutada eesti rahva huvides.

Iseseisvuse tekkides määrati seltskondlikule vabale isetegevusele Põhiseaduses väärikas koht, kindlustades seltsidesse ja ühingutesse koondumise vabaduse. Riikliku iseseisvuse saabudes paljud ülesanded, mis seni olid taotlenud seltsid ja ühingud, olid läinud riigi ülesandesse ning paljud seltside ja ühingute senised taotlused olid saavutatud suuremal määral, kui seda suudeti kujutada. Selle tagajärjel seltskondlik isetegevus korraldus ümber riikliku iseseisvuse raamesse ning ühingute ja seltside tegevus piirdus kitsamate otsuste ülesannete ja sihtide taotlemisega.

Seejuures selgus, et mitmel alal on tarvilik seltskondlike asutisi ümber korraldada, et nad võiksid viljakalt täita oma ülesandeid. Selleks on mõnele seltskondlikule organisatsioonile antud nn. poolavalik-õiguslikud ülesanded, mõnedel aladel kutsutud ellu personaalsed omavalitsused, mõnedel aladel kutsutud ellu avalik-õiguslikud asutised personaalsete omavalitsuste näol seltskondliku tegevuse koordineerimiseks.

Sellest selgub, et Eestis personaalsed omavalitsused ei ole tekkinud korporatiivse ühiskonna ideoloogilisist aluseist, vaid nad moodustavad endist üksikute aladel ajalooliselt väljakujunenud seltskondliku tegevuse kõige väljaarenenuma moodustise. Teistel aladel, eriti kultuurilistel aladel, seltskondlik tegevus jätkub vabal seltskondlikul alusel. Samuti teotsevad eraõiguslikud seltskondlikud organisatsioonid ka paljudel neil aladel, millele kohta kutsutud ellu avalik-õiguslikud personaalsed omavalitsused ning viimased on ainult seltskondlike organisatsioonide tegevuse ühtlustajaks ja koordineerijaks.

Mitmealgelise seltskondliku tegevuse üldisel koordineerimisel, milline tegevus toimub juriidiliselt mitmeti

korraldatud organisatsioonide kaudu, töötab kaasa eriline riiklik keskasutus — Informatsioonikeskus, kelle ülesandeks on seltskondliku tegevuse alal seltskondliku tegevuse arendamine ja suunamine riikliku meelsuse ja rahvusliku iseteadvuse süvendamisel ning igasuguste rahvuslikele üritustele nende algatamisel ja teostamisel kaasaaitamine.

II.

Kutsealased omavalitsused.

Kutsealaseile omavalitsustele pühendab Põhiseadus kaks paragrahvi (§ 126 ja 127), mis kõlavad järgmiselt: „§ 126. Kutsealade korraldamiseks ja arendamiseks kutsutakse seaduse alusel ellu sellekohased omavalitsused.

Nende omavalitsuste organisatsioon, ülesanded, võimupiirid, valimise alused ja järelevalve määratakse seadusega. Samuti määrab seadus koostöö korralduse nende endi vahel ning riigi- ja muude asutistega.

§ 127. Kutsealastel omavalitsustel on seaduse alustel ja piires õigus oma tegevusaladel kehtima panna kohuslike korraldusi vastavasse omavalitsusse kuuluvate isikute kohta, samuti neil makse võtta oma ülesannete täitmiseks“.

Neist Põhiseaduse paragrahvist järgnevad kõigi kutsealaste omavalitsuste kohta järgmised põhielemendid: a) nende organid peavad olema valitavad; b) nad kuuluvad oma tegevuses järelevalvele; c) nad teotsevad koostöös omavahel, riigi- ja muude asutistega; d) nendesse kuulumine on kõigile, keda haarab vastava kutsealase omavalitsuse tegevus, sunduslik; e) neisse kuuluvaid isikuid võidakse maksustada avalik-õiguslikus korras; f) neisse kuuluvad isikud on kohustatud alistuma vastava kutsealase omavalitsuse poolt kehtimapanud kohuslikele korraldusile.

Kutsealaste omavalitsuste organisatsioon ja võimupiirid määratakse seadusega, nagu seadusega tuleb lähemalt määritleda ka eespooltähendatud kutsealaste omavalitsuste põhielemendid.

Põhiseadus ei määra, missuguseid alasid peavad puudutama kutsealased omavalitsused, kuid parlamendi teise koja — Riiginõukogu — koosseisu määrav Põhiseaduse vastav eeskiri (§ 84 p. 2 lit. c), andes kutsealaseile omavalitsustele õiguse valida osa Riiginõukogu liikmeid (kutsealaste omavalitsuste õigusest osa võtta parlamendi tööst, vaata allpool), määrab selle õiguse järgmistele aladele: põllumajandus ühes kalandusega, tööstus, käsitöö, kaubandus, laevandus, ühistevõime, töövõtjaskond, linnakinnisomand, vabakutsed ja kodumajandus. Sellest tuleb järeldada, et neil aladel kutsealased omavalitsused peavad olema ellu kutsutud. Seega ei ole seadusandja piiratud ainuüksi nende alade avalik-õiguslikul alusel korraldamisega ega ole sellega kindlaks määratud ka üldtähendatud alade kohta käivate kutsealaste omavalitsuste struktuur.

Seni on ellu kutsutud, silmas pidades tarvidust, rida kutsealaseid omavalitsusi, mida võiksime liigitada alade järgi järgmiselt:

1. majandusalased kutsealased omavalitsused: Kaubandus-Tööstuskoda, Käsitööstuskoda, Põllutöökoda, Kalanduskoda, Majaomanike Koda ja Ühistegevuskoda;

2. töövõtjaskonna kutsealased omavalitsused: Tööliskoda, Eraettevõtete Ametnike Koda, Maatöölaliste ja Väikemaapidajate Koda ja Meremeeste Kodu; siia liiki kuuluvad ka avalik-õiguslikul alusel teotsevad üksikute tööstuslike käitiste tööliskonna asutised ja haigekassad;

3. ametikutseta kutsealased omavalitsused: Advokatuuri, Agronoomide Koda, Arstide Koda, Insenerikoda, Loomaarstide Koda, Meierite Koda, Rohuteadlaste Koda ja Õpetajate Koda; siia kuuluvad ka riigiteenistuses seisvate isikute omavalitsuslikud korraldused — ohvitseride kogud, allohvitseride kogud, politseiametnike kogud ja metsateenijate kogud;

4. kodumajandusalased kutsealased omavalitsused: Kodumajanduskoda.

Liigitades seni ellukutsutud kutsealased omavalitsused valimiste aluste järgi, jagunevad need kahte liiki:

1) kutsealased omavalitsused, kus valimisi toimetatakse vastava kutseala era- või avalik-õiguslike asutiste või nende liikmete poolt — Ühistegevuskoda, Tööliskoda, Meremeeste Kodu, Õpetajate Koda ja Kodumajanduskoda;

2) kutsealased omavalitsused, kus valimisi toimetatakse otseselt vastavasse kutsealasse kuuluvate isikute poolt — kõik teised kutsealased omavalitsused.

Kutsealaseid omavalitsusi korraldavad seadused on kehtima pandud ajavahemikul 1924—1937. aastani, millest tingitud mitmed struktuurilised erinevused üksikute kutsealaste omavalitsuste vahel. Olgu siinjuures märgitud, et 1920. a. Põhiseadus ei näinud otseselt ette kutsealaseid omavalitsusi, kuid ta ei teinud nende loomiseks ka takistusi. Tegelikult on kõik praegused kutsealased omavalitsused ellu kutsutud enne 1937. a. Põhiseaduse kehtimahakkamist, arvestades tegelikku vajadust korraldada ühte või teist ala avalik-õigusliku omavalitsuse alusel.

Käesoleva kirjutise raames ei ole võimalik vaatlamisele võtta kõiki kutsealaseid omavalitsusi üksikult. Seepärast olgu märgitud ainult nende omavalitsuste tegevusalasse ja struktuuri puutuvad üldised alused.

1) Kutsealased omavalitsused on juriidilised isikud ja moodustavad kutseala avalik-õigusliku esinduse. Oma ülesandena taotlevad kutsealased omavalitsused vastava kutseala korraldamist ja selle huvide kaitset, mida nad taotlevad neile otseselt antud võimupiires või pöördumisega valitsus- ja omavalitsusasutiste poole. Nende ülesandeks on kutse-eeetika nõuete ülesseadmine ja valimine selle üle, et liikmed oma tegevuses vastaksid kutse-eeetilistele nõuetele. Samuti töötavad nad kaasa riigi- ja omavalitsusasutistes vastava ala üldisel korraldamisel. Nad võtavad osa selleks ettenähtud ulatuses nõuandjainena mitmesuguste riigiasutiste töist ja avaldavad arvamusi kas otse seaduse või määruse nõudmisel või valitsusasutiste soovil või oma algatusel kutsealasse puutuvate seaduste ja määruste kavade kohta või administratiivsete korralduste kavatsuste kohta. Pealeselle täidavad nad mitmesuguseid neile seadusega pandud

avalik-õiguslikke ülesandeid. Nad peavad töötama solidaarses koostöös teiste kutsetega.

2) Kutsealasesse omavalitsusse kuulumine on kohuslik kõigile vastaval kutsealal teotsejale, kusjuures ametikutsetesse kuuluvail isikul tegevuse alustamine on sõltuv vastuvõtmisest kutsealasesse omavalitsusse. Seejuures isik, kes teotseb mitmel kutsealal, kuulub ka mitmesse kutsealasesse omavalitsusse. Näit. praktiseeriv advokaat, kes omab linnas maja, maal talu ning tööstus- või kaubandusliku ettevõtte, peab üheaegselt kuuluma Advokatuuri, Majaomanike Kotta, Põllutöökotta ja Kaubandus-Tööstuskotta.

3) Kutsealaste omavalitsuste kõrgemaks juhtivaks organiks on valitavad esinduskogud. Aktiivse ja passiivse valimisõiguse kohta on üldine nõutavus omada valimisõigus kohalike omavalitsuste valimisel ning vastaval kutsealal teotsemine.

Kutsealaseis omavalitsustes, kus valimised toimuvad otseste valimiste alusel, on valijaiks kõik vastavasse kutsealasesse omavalitsusse kuuluvad isikud, kusjuures neis kutsealaseis omavalitsustes, kuhu kuuluvad ka juriidilised isikud (majandusalased omavalitsused), viimased valivad esindajate kaudu.

Ühistegevuskoda ja Õpetajate Koda baseeruvad vastavalt kooperatiivühinguil ja õpetajate seltsidel, Kodumajanduskoda — naisorganisatsioonidel. Nende kodade esinduskogud valitakse selleks juhatuskirjas määratud arvus vastavate organisatsioonide või nende poolt määratud isikute poolt. Tööliskoda baseerub tööstuslike käitiste tööliskonna asutistel ja Koja esinduskogu valivad töölisnõukogude liikmed ja töölisvanemad. Töölisnõukogud ja töölisvanemad ise on otseselt valitavad kõigi vastava käitise tööliste poolt. Teatavas mõttes eri liigi moodustab Meremeeste Kodu, kuhu valitakse esindajad laevaperemeeste, -juhtide, -lührimeeste, -meaanikute ja -meeste poolt, haarates seega nii tööandjaid kui töövõtjaid, kusjuures valijaiks on nende alade kutseorganisatsioonid.

Suuremad kutsealased omavalitsused (Kaubandus-Tööstuskoda, Käsitööstuskoda, Ühistegevuskoda jt.) jagunevad sektsioonidesse ja neis toimub valimine sektsioonide kaupa, kusjuures valitavad moodustavad sektsiooni esinduskogu ja sektsiooni esinduskogude liikmed üheskoos vastava koja esinduskogu. Põllutöökoda koosneb 72 territoriaalsest konvendist, kelle liikmed valitakse põllupidajate poolt otseselt, kuna konvendi esinduskogud valivad Koja esinduskokku igaüks ühe liikme.

Pealeselle võib mõnes kojas (Kodumajanduskoda) esinduskogu oma koosseisu täiendada lisaliikmetega, mõnes kojas (Põllutöökoda, Kalanduskoda) nimetab kindlaksmääratud arvu lisaliikmeid vastav minister.

4) Täitvad organid valitakse esinduskogu poolt. Omavalitsustes, mis jagunevad sektsioonidesse, valib iga sektsioon vastava arvu täitvate organite liikmeid, kusjuures esimees valitakse koja üldise esinduskogu poolt. Täitvate organite liikmed kuuluvad enamikult vastava ministri kinnitamisele, ning kinnitamata jätmise korral peavad järgnema uued valimised. Kui valimised ei toimu,

võidakse organite liikmed nimetada ministri poolt kuni valimiste toimumiseni.

5) Ametialased kutsealased omavalitsused omavad distsiplinaarvõimu kutsealasse kuuluvate isikute suhtes, mida nad teostavad distsiplinaarkohtute kaudu. Distsiplinaarkohus võib eksimuste puhul karistada noomituse, rahatrahvi ja kutsetegevuse keelamisega kas teatavaks ajaks või jäävalt. Edasikaebestantsiks on vastav minister, advokatuuri alal Kohtukoja presiidium.

6) Kutsealaste omavalitsuste sissetulekuiks on omavalitsusse kuuluvate liikmete maksud, mis nõutakse sisse ühiseil aluseil riigimaksudega, mõnel juhtumil on need maksud sõltuvad riigimaksust. Pealeselle on tuludeks mitmesugused koja sissetulekud ja riiklikud toetused neile pandud üldise iseloomuga ülesannete täitmisel.

7) Kutsealased omavalitsused teotsevad eelarvete alusel, mis on vastu võetud esinduskogu poolt ja enamikul juhtumel kinnitatud vastava ministri poolt.

8) Kutsealased omavalitsused kuuluvad vastava ministri järelevalvele ning on kohustatud esitama ministrile aruanded, kusjuures tähtsamad otsused kuuluvad ministri kinnitamisele. Minister võib nende tegevust revideerida.

9) Valitsusvõimude otsusega võidakse kutsealaste omavalitsuste organite tegevus lõpetada ja kuulutada välja uued valimised.

Olgu tähendatud, et ülalkirjeldatud kutsealaste omavalitsuste tegevuse põhijooned ei ole siiski ühtlased kõigi kutsealaste omavalitsuste kohta, eriti järelevalve osas. Näit advokatuuri organid ei kuulu kinnitamisele, nagu kinnitamisele ei kuulu ka nende otsused ega oma valitsusvõimud nende laialisaatmise õigust.

III.

Muud avalik-õiguslikud personaalsed omavalitsused.

Siia liiki kuuluvad kirikud, vähemusrahvuste kultuurilised ja hoolekandelised omavalitsused, autonoomsed riiklikud teadusasutised ja kõrgemad teaduslikud õppeasutised ning kultuuriliste alade keskkorraldusena kultuurkapitali organisatsioon.

1. Kirik. Põhiseaduse § 14 järgi „kuulumine kirikuisse ja usuühinguisse on vaba. Suuremaile kirikuile võidakse anda avalik-õiguslikke aluseid. Riigikirikut ei ole“. Neist eeskirjadest järgneb, et kirik võib omada avalik-õiguslikke aluseid järgmiste erinevustega ptk. II tähendatud personaalseist omavalitsustest: 1) kirikusse kuulumine ei ole sunduslik ning oleneb igapäevast vabast tahtest astuda kiriku liikmeks ja sealt välja astuda; 2) avalik-õiguslikud alused võidakse anda vabatahtlikkuse alusel tekkinud organisatsioonile suuremate kirikute näol.

Seni ei ole seadusandja avalik-õiguslike aluste korraldamist suuremaile kirikuile lähemalt fikseerinud ja kirikud teotsevad põhimõtteliselt eraõiguslikul alusel. Küll sisaldab aga juba enne 1937. a. Põhiseaduse jõustumist antud Kirikute ja usuühingute seadus mõningaid elemente, mis kirikuile ja usuühingute liitudele annab avalik-õiguslike autonoomsete asutiste iseloomu. Nii näeb seadus ette, et kirikud, usuühingud ja nende liidud pea-

vad omama põhimäärused, mis üle 100.000 liikmega kirikute suhtes (ev.-luteriusu ja kreeka-katoliku usu kirik) kinnitab Vabariigi Valitsus, muude suhtes Siseminister, kirikud ja usuühingute liidud võivad anda kirikuseadlusi ja muid sundnorme, millede suhtes Siseministril on järelevalve õigus, kiriku ja usuühingute ametikandjate teenistusvormi ei või teine kirik või usuühing tarvitusele võtta, kiriku või usuühingute liidu kõrgema vaimuliku juhi kandidaadist või kandidaatidest teatatakse Vabariigi Presidendile, kel on õigus nõuda uute või uue kandidaadi ülesseadmist, Siseminister võib nõuda vaimulike ametist tagandamist, Vabariigi Valitsuse otsusel võidakse kiriku või usuühingute liidu tegevus seisma panna ning tagandada organid ja määrata hooldaja. Kirikute kohta eraldi näeb seadus ette: nende organid, kelledeks on kiriku vaimulik juht, täiskogude poolt valitavad nõukogud ja juhatused; kiriku valitsuse õigused üksikute koguduste kohta ning kirikukohtute funktsioonid, milliste kohtute otsused kuuluvad täitmisele riigivõimu kaasabil. Edasi korraldab seadus kirikumaksude sunduslikku sissenõudmist lihtsustatud protsessi korras, kiriku varade valitsemist ja kirikute ja usuühingute likvideerimist.

2. Vähemusrahvuste kultuurilised ja hoolekandelised omavalitsused. Ps. § 20 järgi „vähemusrahvuste liikmed võivad seaduse alusel ja korras ellu kutsuda kultuurilistes ja hoolekande huvides omavalitsuslikke asutisi“. See eeskiri teisiti sõnastatult leidis aset ka 1920. a. Põhiseaduses. Seadusandlike aluseid vähemusrahvuste kultuuriliste omavalitsuste suhtes ei ole muudetud. Selle järgi teotsevad nad ühiseil aluseil territoriaalsete omavalitsustega. Vähemusrahvuseks loetakse need Eesti piires elavad vähemusrahvused, kellede liikmete arv ei ole vähem kui 3000. Vähemusrahvusse kuuluvate isikute arv tehakse kindlaks rahvusnimekirjaga, kuhu võivad endid lasta sisse kanda üle 18 a. vanused Eesti kodanikud, kes ei kuulu eesti rahvusse. Seega on ka selleliigilisse omavalitsusse kuulumine põhimõtteliselt mittesunduslik.

Vähemusrahvuste omavalitsused kutsutakse ellu Vabariigi Valitsuse otsusega vähemusrahvuste sellekohasel algatusel. Organeiks on omavalitsusse kuuluvate isikute poolt valitav kultuurinõukogu ja viimase poolt valitud kultuurivalitsus. Oma tegevuses kuulub vähemusrahvuste omavalitsus Siseministri järelevalvele ning Vabariigi Valitsusel on organite laialisaatmise õigus. Majanduslikuks aluseks on avalikud maksud oma liikmeilt, riigi ja omavalitsuste toetused avalike koolide ülalpidamiseks jne. Seni teotsevad kaks vähemusrahvuste kultuurilist omavalitsust: saksa ja juudi vähemusrahvuse kulturomavalitsus. Sakslaste ümberasumisega Saksamaale likvideeriti Saksa Kulturomavalitsus 1. jaanuarist 1940, praegu teotseb ainult Juudi Kulturomavalitsus. Teised vähemusrahvused (venelased ja rootslased) kulturomavalitsuste ellukutumist ei ole taotlenud peamiselt selle ülalpidamisega seotud majanduslikud koormusest ärahoidmiseks.

3. Riiklikud teadusasutised ja kõrgemad teaduslikud õppeasutised. Nende kohta ütleb Põhiseaduse § 23: „Teadus ja kunst ning nende õpetused on vabad ja riigi kaitse all. Nende levitamine

on riigi ülevalvel. Riiklikele teadusasutistele ja kõrgemaile teaduslikele õppeasutistele kindlustatakse seaduses ettenähtud piires autonoomia“.

Sellest Põhiseaduse eeskirjast tuleb järeldada: 1) teadus ja kunst ning nende õpetused on vabad käsitlusviisides ja meetodikas; 2) teaduse ja kunsti levitamine ja neis õpetuse andmine toimub riigi ülevalvel; 3) teadus ja kunst on riigi kaitse all ja peavad leidma toetust riigi poolt; 4) riiklikud teadusasutised ja kõrgemad õppeasutised peavad arenema enesemääramise alusel ja seaduses ettenähtud piires endid valitsema.

a) Riiklikud teadusasutised. Sellisena on ellu kutsutud Eesti Teaduste Akadeemia, kelle ülesandeks on üldise ja eriti Eestit käsitleva teaduse edendamine, lähtudes eeskätt tegeliku elu vajadusest väljakasvanud küsimusist. Ta täidab oma ülesandeid otseselt või tema juurde asutatud teaduslike ühingu kaudu ja on oma tegevuses autonoomne. Akadeemia koosneb 20 liikmest, kelledest 12 esimest liiget nimetab Vabariigi President. Koosseisu täiendatakse iga aasta ühe liikmega ja vabanevate liikmete arvel. Uusi liikmeid valib akadeemia vastava sektsiooni täiskogu (akadeemia jaguneb kahte sektsiooni — humanitaar- ja loodusteadused) ettepanekul akadeemia täiskogu ja kinnitab Vabariigi President. Kinnitamata jätmisel valitakse uus liige, mittevalimisel või ka teiskordse valimise kinnitamata jätmisel nimetab liikme Vabariigi President. Akadeemia valitsemist teostab akadeemia president, täiskogu, sektsioonijuhatajad ja -kogud. Akadeemia presidendi nimetab 5 aastaks Vabariigi President, abipresidendi valib 3 aastaks täiskogu ja kinnitab Vabariigi President. Sektsoonijuhatajad valib sektsioonikogu 2 aastaks ja kinnitab Haridusminister. Akadeemia võib kutsuda ellu teaduslikke ühingu. Akadeemia alusvaraks on riigi eelarve korras määratud Kr. 100.000.— Tuludeks on riigi eelarve korras ja kultuurkapitalist antavad toetused, tulud ettevõtetest ning pärandustest. Eelarve võtab vastu täiskogu ja kinnitab Vabariigi President.

b) Kõrgemad teaduslikud õppeasutised. Kõrgemaiks teaduslikeks õppeasutisiks, kellele on tagatud autonoomia, on Eesti Vabariigi Tartu Ülikool ja Eesti Vabariigi Tallinna Tehnikaülikool. Teised kõrgemad õppeasutised — Konservatoorium, Kõrgem Kunstikool jne. — ei ole autonoomsed teaduslikud õppeasutised. Ülikooli valitsemist teostab rektor koos prorektorite, ülikooli nõukogu ja ülikooli valitsuse, dekaanide, prodekaanide, teaduskondade sekretäride ja teaduskonnakogudega. Rektori nimetab 5 aastaks Vabariigi President professorite hulgast, prorektori valib ülikooli valimiskogu professorite hulgast 3 aastaks ja kinnitab Vabariigi President. Ülikooli Valitsus koosneb rektorist, prorektoreist, dekaanidest, prodekaanidest ja määraliste abiõppejõudude, ülemääraliste õppejõudude ja dotsentide poolt valitud ühest esindajast. Ülikooli nõukogu koosneb Ülikooli Valitsuse liikmeist, teaduskondade poolt valitud esindajast ja määraliste abiõppejõudude, dotsentide, assistentide ja õppeülesande täitjate ja nooremate abiõppejõudude poolt valitud esindajast. Teaduskondade dekaanid valitakse teaduskonnakogude

poolt 2 aastaks ja kinnitatakse ametisse Haridusministri poolt. Määralsed õppejõud (korralised, erakorralised ja adjunktprofessorid) kutsutakse ametisse teaduskonnakogu $\frac{2}{3}$ häälteenamusega tehtud ettepaneku põhjal Ülikooli nõukogu poolt ja kinnitatakse ametisse Vabariigi Presidendi poolt. Õppejõudude kinnitamata jätmise korral järgneb teiskordne valimine, selle mitte kinnitamisel võib õppejõu nimetada Vabariigi President. Assistentid ja abiõppejõud valib teaduskonnakogu ja kinnitab rektor. Ülikoolide majandusalade korraldamine toimub rektori järelevalvel Majandusdirektori poolt, kelle nimetab Vabariigi President. Majandusalased suuremad küsimused otsustab Ülikooli Valitsus, kusjuures tähtsamad otsused vajavad Haridusministri kinnitamist kas otse seaduse järgi või Majandusdirektori mittedõustumise korral Ülikooli Valitsuse seisukohaga. Eelarve kinnitab Vabariigi President.

Nagu ülaltoodust nähtub, toimub ülikoolide koosseisude määramine kas Vabariigi Presidendi poolt (rektori nimetamine) või Ülikooli organite valikul ja Vabariigi Presidendi või Haridusministri kinnitusel. Õppetöö lähemal korraldamisel ülikoolide organite otsused jõustuvad kinnitamata.

4. Eesti Kultuurkapital. Kultuuriliste alade viljelemine toimub eraorganisatsioonide kaudu, kusjuures need organisatsioonid omavad seltside või sihtasutiste kuju. Need organisatsioonid on kaheliigilised: vastavate kultuurasutiste ülalpidajad organisatsioonid (nagu teatriseltsid, muuseumide seltsid) ja kultuurtegelaste kutseala organisatsioonid (kunstnike, kirjanike, ajakirjanike jne. organisatsioonid). Samuti toimub eraorganisatsioonide kaudu ka spordiala korraldamine. Riiklik koostöö seisneb siin peamiselt majanduslikus abistamises ja üldiste sihtjoonte määramisel kaasateotsemises ja tegevuse üldises koordineerimises. Sel alal teotseb omavalitsusliku asutise sugemeid omav Eesti Kultuurkapital, kelle ülesandeks on toetada teaduslikke, kunstilisi ja kehakultuuri arendavaid ettevõtteid ja tegelasi, samuti teaduste ja kunstide edendamine, tutvustamine ja populariseerimine. Kultuurkapital jaguneb 5 sektsiooni: kirjandus, helikunst, kujutav kunst, näitekunst, kehakultuur, ajakirjandus. Sihtkapitali valitsemisorganid kujundatakse vastava kultuuriala ülesannetega kooskõlas töötavate ühingu, seltside, õppe- ja muude asutiste ning ettevõtete esindajast. Üldine valitsemine kuulub Kultuurkapitali Nõukogule, kes koosneb Haridus- ja Majandusministrist, ühest Riigivolikogu ja ühest Riiginõukogu juhatuses esindajast, ülikoolide ja Eesti Teaduste Akadeemia esindajast ja Vabariigi Presidendi poolt määratud 5 kultuurtegelasest. Sissetulekuks on riigi eelarve korras määratud summad ja seadustega Kultuurkapitali heaks võetavad maksud.

IV.

Poolavalik-õiguslikud seltskondlikud organisatsioonid.

Siia liiki kuuluvad seesugused seltskondlikud organisatsioonid, kes teotsevad nende kohta sellekohastes seadustes ettenähtud alustel ja kellede põhikirjad antakse riigivõimu poolt. Pealeselle on nende spetsiifiliseks tunnu-

seks, et vastavaid organisatsioone võib olla ainult üks kas üleriigilise ulatusega tegevuspiirkonnaga või üks teatava kitsama tegevuspiirkonna kohta. Siia kuuluvad Eesti Punase Risti Selts, kodanike omakaitse organisatsioonina kaitseliit, vabatahtlik tuletorje, kodanlik õhukaitses ja tööliste kutseliit. Nad ei ole avalik-õiguslikud asutised sõna kitsamas mõttes, vaid seltskondlikud ja kutselised organisatsioonid, kuhu kuulumine pole sunduslik ja kes teotsevad eraorganisatsioonide kohta ettenähtud alustel, kuid arvestades nende üldist tähtsust, on nad seatud ühelt poolt tihedamasse koostõesse riigiorganitega ja teiselt poolt neile antud seesugune korraldus, et nad neile pandud ülesanded täidaksid vajaliku efektiivsusega. Sellepärast võiks neid defineerida poolavalik-õiguslike asutistena.

V.

Personaalsete omavalitsuste osavõtt seadusandlike kodade kujundamisest ja riigivõimu teostamisest.

Personaalsete omavalitsuste osavõtt riigivõimu teostamisest peale seadusega neile pandud vastavate ülesannete täitmise toimub kahel viisil: 1) osavõttust parlamendi teise koja — Riiginõukogu — kujundamisel ja 2) osavõttust mitmesuguste administratiivasutiste juures olevaist kollegiaalseist asutisist.

Riiginõukogu kujundatakse kolmel viisil: 6 liiget kuulub Riiginõukokku ameti poolest, 24 liiget valimiste alusel ja 10 liiget Vabariigi Presidendi nimetamisel.

Kuuest ameti poolest Riiginõukokku kuuluvast liikmest on neli personaalsete omavalitsuste juhti, nimelt kahe tähtsama ja suurema Eestis oleva kiriku pead, kelledeks on eesti evangeeliumi-luteriusu kiriku piiskop ja eesti apostliku õigeusu kiriku metropoliit, ja kahe autonoomse kõrgema teadusliku õppeasutise (Tartu Ülikooli ja Tallinna Tehnikaülikooli) rektorid.

Valimise alusel omavad personaalsed omavalitsused õiguse valida 24 liikmest 19 liiget ja nimelt: kutsealaste omavalitsuste poolt — 16, kaitseliidu poolt — 1, hariduse ja kultuuri alalt — 1 ja vähemusrühvuste kultuuri alalt — 1 liige.

Kutsealaste omavalitsuste poolt valitakse: 1) 5 liiget põllumajanduse alalt ühes kalandusega, kusjuures valimine toimub Põllutöökoja nõukogu ja juhatuse ühisel koosolekul, millest valimiste puhul võtavad hääleõigusega osa üks Agronoomide Koja, üks Loomaarstide Koja, üks Meierite Koja, üks Kalanduskoja ja üks Maatööliste ja Väikemaapidajate Koja esindaja; 2) 5 liiget tööstuse, käsitöö, kaubanduse, laevanduse ja ühistegevuse alalt, kusjuures tööstuse, kaubanduse ja laevanduse alalt valitavad Riiginõukogu liikmed valitakse Kaubandus-Tööstuskoja nõukogu ja juhatuse ühisel koosolekul, millest valimiste puhul võtavad hääleõigusega osa 2 Insenerikoja juhatuse poolt valitud esindajat; käsitöö alalt valitav Riiginõukogu liige valitakse Käsitööstuskoja nõukogu ja juhatuse ühise koosoleku poolt ja ühistegevuse alalt valitav liige Ühistegevuskoja nõukogu ja juhatuse ühisel koosolekul; 3) 3 liiget töövõtjaskonna poolt, kelledest

valitakse üks Töölistekoja, üks Maatööliste ja Väikemaapidajate Koja ja üks Eraettevõtete Ametnike Koja juhatuse poolt; 4) 1 liige linna kinnisomandi poolt, kelle valib Majaomanike Koja juhatuse; 5) 1 liige vabakutsete alalt, kes valitakse Advokatuuri Nõukogu poolt, millest valimiste puhul võtavad osa kaks Arstide Koja ja kaks Rohuteadlaste Koja juhatuse poolt valitud esindajat; 6) 1 liige kodumajanduse alalt, kes valitakse Kodumajanduskoja juhatuse poolt.

Kaitseliidu poolt valitav liige valitakse Kaitseliidu Keskkogu poolt.

Hariduse ja kultuuri alalt valitav liige valitakse valijameeste poolt, kelledeks on 6 Õpetajate Koja juhatuse poolt valitud liiget ja Eesti Kultuurkapitali iga sihtkapitali poolt valitud 1 liige, kokku 6 liiget.

Vähemusrühvuste kultuuri alalt valitav liige valitakse valijameeste koosoleku poolt, kuhu kuulub iga vähemusrühvuse poolt, kelle arv üle 20.000 — 4 ja iga vähemusrühvuse poolt, kelle arv 3.000—20.000 — 2 esindajat. Esindajad valib Vähemusrühvuste Kultuurvalitsus ja vähemusrühvuste kohta, kel ei ole kultuurvalitsust, kohalike omavalitsuste vähemusrühvusse kuuluvad esinduskogu liikmed.

Nagu sellest nähtub, on personaalsed omavalitsused Riiginõukogus esindatud 30 ameti poolest ja valimiste alusel kuuluvast liikmest 23 Riiginõukogu liikme kaudu.

Ülejäänud 7 liikmest kuuluvad Riiginõukokku ameti poolest Sõjavägede Ülemjuhataja või Sõjavägede Juhataja ja Eesti Panga President, valimise alusel 3 maaomavalitsuste, 1 linnaomavalitsuste ja 1 rahvatervistöö alalt valitav liige, kusjuures viimase valimisest võtavad osa maaomavalitsuste, linnaomavalitsuste, Tartu Ülikooli arstiteaduskonna, Arstide Koja, Rohuteadlaste Koja, Eesti Punase Risti ja haigekassade organite poolt valitud esindajad. Kokkuvõttes on Riiginõukogu koosseis suure enamuses (30-st liikmest 28) konstrueeritud omavalitsus- asutiste — personaalsete ja territoriaalsete — poolt. Tegelikult on Riiginõukogu praeguses koosseisus ka Vabariigi Presidendi poolt nimetatud liikmeist suurem osa omavalitsuste ja suuremate seltskondlike organisatsioonide juhtkonda kuuluvad isikud.

Siinjuures olgu märgitud, et Riiginõukogu ei kujuta enesest mitmesuguste alade esindajaist koosnevat kogu, ainult Riiginõukogu kujundamine toimub vastavate omavalitsuslike ja seltskondlike asutiste organite kaudu. Riiginõukogu liikmed ei ole seatud rippuvusse neid valinud organeist (samuti Presidendi poolt nimetatud liikmed Presidendist), nad ei ole seatud mandaadiga ega või vastav organisatsioon anda neile nende tegevuses juhtnõore või neid ära kutsuda.

Peale osavõttust Riiginõukogu kujundamisel võtavad sellekohaste seaduste ja Vabariigi Valitsuse ning ministrite määruste ning muude korralduste alusel personaalsete omavalitsuste ja seltskondlike organisatsioonide esindajad osa mitmesuguseist kollegiaalseist asutisist valitsusasutiste juures, kas kolleegiumi hääleõiguslike liikmena või nõuandva häälega.

G-mehed^{*)}

P.-AMEERIKA UUSIMAIID POLITSEIORGANISATSIOONE

Põhja-Ameerika Ühendriigid koosnevad 48 mitmesugusest osariigist, kelledest igaüks moodustab omaette terviku. Neis osariikides on igas oma politseiorganisatsioon, kes töötab omaette ja läiesti omasuguste võimupiiridega. Niisiis on ka selge, et kui ühes riigis toimub mingi süütegu ja kurjategija liigub ühest riigist teise, siis osutub kuritegude jälitamine väga raskeks. On tulnud ette juhtumeid, et ühest osariigist saadetud juurd-luse jätkamise palved teises osariigis jäetakse mõnesugusel vormilisel põhjusel rahuldamata, mistõttu kurjategijal õnnestub põgeneda ja jälgi kaotada. Kuritegevus on Ameerikas küllaldaselt levinud ja kurjategijate tabamine ning kuritegude selgitamine nõuab kiiret käiku. Selle pahe vältimiseks kutsuti Ühendriikides valitsuse poolt ellu uus politseiorganisatsioon, kelle keskus asub Washingtonis, Ameerika hiigel-pealinnas. Selle isaks tuleb lugeda M. Edgar Hooveri, kes ongi selle asutise direktor.

Nimetatud politseiorganisatsiooni liikmeid kutsutakse G-meesteks, kellel on kõigis osariikides seadusandlusega võimustatud kuritegude jälitamine ja on eriline usaldus niihästi valitsus- kui ka kohtuaparaadi juures.

G-meeste värbamine.

G-mehi värvatakse 25—30-aastaste kandidaatide hul-gast, kes omavad peale ülikooli lõputunnistuse veel õigus-teaduse doktori teadusliku kraadi. Kuna neil tuleb alaliselt tegelda juurdlustega ning neile järgnevate kohtu-protsessidega, siis peavad nad omama häid juriidilisi teadmisi. Igatahes pole selles midagi harukordset, kui mõni G-mees täidab mõnes Põhja-Ameerika Ühendriikide kohtus prokurööri kohuseid. Peale nõutava vaimse pagasi peavad G-mehed kõigiti vastama kõige valjematele nõue-tele kehaliste võimete suhtes ning omama ausa iseloomu. Kaks agenti korraldab piinliku juurd-luse iga kandidee-rija isiku, tema mineviku, perekonna ning käitumise kohta. Föderaalse uurimiste ameti juhatus saab igal aastal noormeestelt üle 50.000 sooviavalduse, kes soovivad astuda G-meesteks. Kuid pärast valikut, mis teosta-takse soovijate ning juurd-luste korraldajate agentide poolt antud andmete põhjal, jääb järele igast 10.000 kan-didaadist vaid üks, kes kutsutakse sisseastumise eksamil. Väljavalitud kandidaat kutsutakse kohale telegrammiga. Kõigepealt tuleb tal siirduda ühte lähemasse neist 36-est asutise osakonnast, mis asuvad laialipaisatuna paljudes osariigis. Osakonnaülem ühes Washingtonist väljasaa-detud inspektoriga asuvad kandidaati katsetama mitme-suguseis üldküsimusis, et sel teel veendumisele jõuda selle haridusliku taseme, otsustusvõime, vaimse arene-mise ja intelligentis suhtes. See „kõnetamine“ kestab tunde, mille lõppedes kandidaadil tuleb sooritada põhja-lik, paaritunniline katse oma juriidiliste teadmiste üle. Katsetel esitatakse väga komplitseeritud küsimusi, mida

*) G-man — G-mees on lühend sõnast „government man“, s. t. valitsuse mees.

Föderaalse uurimiste ameti keskuse ametnikud töötamas G-meeste poolt hangitud ja kontrollimiseks saadetud andmete kallal

ta peab suutma teoreetiliselt lahendada võimalikult lühikese aja ning suurima kiirusega. Kui kandideerija arvatakse võimeliseks täitma G-mehe kohuseid, saadetakse ta Washingtoni, kus föderaalne uurimiste amet võtab ta edaspidise täieliku väljaõppe juba oma hooleks. Kõigepealt paigutatakse ta kolmeks päevaks kuhugile sõjaväe või meriväe haiglasse, kus uuritakse suurima piinlikkusega kandidaadi tervislikku seisundit. Seal sooritatakse täielik arstlik läbivaatus, nagu sõjakooli astu-jailegi.

Pole sugugi nõutav, et kandidaadil oleksid ebatavaliselt suured kehamõõdud, kuid selle eest omab aga vittaalus olulisemaid omadusi kui suur kasv ja rinna ümber-mõõt. Kui katsealune on tunnustatud tervislikult kõlbli-kuks, paigutatakse ta erikooli, mis töötab kohtudeparte-mangu föderaalse uurimiste ameti (federal office (service) of investigations of the department of justice) kont-rolli all. Seal tuleb tal läbi teha 16-nädalane staaž. Ta peab esimese 6 nädala kestel osutama 80-protsendilisel kõlblikuks G-meheks, sest vastasel korral ta kustutatakse kandidaatide nimestikust.

Selle õppeasutise kava koosneb peamiselt teoreetiliste ning praktiliste, juriidiliste ning poliitiliste teadmiste omandamisest. Pealeselle täiendab õpilane ennast üld-teadmistes ning mitmesuguste spordialade harrastuses, nagu laskmises, poksis ja džudžitsus.

Katsed.

Esimesel päeval saab õpilane automaatrelva, mis on suuteline laskma 600 lasku minutis, kaks revolvrit, kaks püssi, ühe jahipüssi, ühe gaasikaitsepüssi, hulga laske-moona ning käsigranaate. Selle isikliku arsenaliga otsese üleandmisega tahetakse tundma õppida kandidaadi kül-maverelisust. Sarnase relvade hulga nägemine, kokku-puude ja nende alaline tarvitamine loovad neis kujutluse gangsterite vastaseist lahinguist, millede ohtlikud keerd-käigud võivad sageli kuulsust tuua või koguni jäävalt lõpu teha mõne G-mehe karjäärile. Paljudki noormehed pole suutelised varjama oma kartust relvade vastuvõt-mise hetkel. Mõned neist kõrvaldatakse kandidaatide seast, kuna teised aga tõttavad ise lõplikult loobuma edaspidiseist katseist ja karjäärist.

Pärast relvade üleandmist viiakse õpilased mõnda haig-lasse, kus neil tuleb viibida lahkamisel. See peab samuti

G-mehed laskeharjutusel

olema katseks, mis peab tunnustust andma enesevalitsemisest. Nii mõnigi algaja ei suuda sellele vastu panna. Mõned minestavad ja nad langevad kohe välja, kuna teised aga ise vabal soovil loobuvad valitud kutsesest ning lahkuvad jäävalt.

Igal nädalal korraldatakse õpilasile katse, mis võimaldab teostada kontrolli tema edasijõudmisest. Kui tema õppimises pole märgata edasijõudmist, langeb ta välja. Üldse on ainult 30 prots. õpilasist, kellel õnnestub omandada kohtudepartemangu föderaalse uurimiste ameti eriagenti diplom, mille omanikku tavaliselt tuntakse lühendatud rahvapärase G-mehe nime all.

Üks tavalisimaid nn. „musternäiteid“ tulevastele eriagentidele on mone „reisija“ räpane isiku kindlakstegemine, kes elab valenime all kusagil hotellis, kelleks tavaliselt on mõni politseinik ning mängib sellist osa.

G-meeste kutseline tasu.

Washingtoni politseikoolist väljudes määratakse värske diplomeeritud G-mehe ühte neist 36 osakonda, millest sõltub 300 komissariaati (politsei- ja oskonda). Oma edaspidises töös tuleb eriagentidel teostada täiesti oma algatusel. Tarbekorral on neil õigus kasutada oma kolleegide kaasabi, tarvitada sõjaväelist ja isegi õhujõudude abi asjus, mis nõuavad suuremat jõudu. G-mehe juhivad ta kätte usaldatud juurdlust oma äranägemisel täiesti iseseisvalt. Oma ülesannetes tuleb tal aru anda vaid kesk-asutisele, mis asub Washingtonis.

Muide peab ta vähemalt kord aastas siirduma pealinna, et seal sooritada täiendavat väljaõppestaaži ning kontrollida tervislikku seisundit. Algul on G-mehe aastane kutseline tasu 3.200 dollarit, millele lisandub veel igapäevane 5 dollari suurune gratifikatsioon, mis viib kõkkuvõttes eriagenti palga umbes 5000 dollari tasemele. Edaspidine palk oleneb politseiniku saavutatud töötulemusist. Kuid G-mehe ei saa sugugi palga vastavalt oma teenistusvanusele.

Kutselise tasu tõus ja suurus on täiesti sõltuvad tema poolt osutatud teeneist ning ülesnäidatud aktiivsusest. Peale isikliku palga saab G-mehe veel hõlpsasti suuri summasisid oma kättesse, kui seda peaks tarvis minema juurdluste toimetamise käigus.

Selline kord on kehtiv 1932. a. alates, s.t. ajast, mil föderaalne uurimiste amet lakkas olemast algrakuna, et muutuda kõige tähtsamaks Ühendriikide politseiorga-

nisatsiooniks. 1928. a., nimelt asutise algpäevil, kuulus selle organisatsiooni koosseisu 250 agentit, kelle vahendid ning võim olid piiratud ning kelle käsutuses seisis 1000 dollari suurune aasta-eelarve.

Kuid 1932. a. alates on seadusega võimaldatud organisatsiooni arenemine koosseisude suurendamisega, mis viidud 700 ametnikule, ning alaliste varustuste täiendamisega ning föderaalse uurimiste ameti käsutusse on antud 12.000.000 suurune krediit. Seega tuleb ka seletada asjaolu, et G-meestel ei tarvitse kitsi olla oma ülesannete täitmisel tekkinud kulutuste arvel. Need kulud makstakse välja, sest kulutuste-tegijad omavad kõik Washingtoni kõrgema juhtkonna täieliku usalduse.

Kutse varjukülg.

Pole ühtki kindlustusseltsi, kes nõustuks tagama G-mehele vähimatki kahjutasu, sest ta elu viibib alaliselt ohus. Kui mõni eriagent saab surma mõne ülesandte sooritamisel või kui ta juhtub surema enne pensioni tähtaja saabumist, makstakse ta lähematele omastele viivitamatult 25.000 dollari suurune abiraha, millele valitsus lisandab veel omalt poolt hiljem 10 dollari suuruse toetuse kuus iga perekonnaliikme kohta, kes oli kadunu ülalpidamisel.

Siiamaani on see juhtunud 13 korda, et eriagentide kaadritel on tulnud leinata oma liikmeid traagilise surma tõttu. Tavaliselt pühendab G-mehe kõige enam 5 või 6 aastat oma elust rängale ning ohtlikule kutsesle, sest see on tõesti liig kurnav selleks, et suudetaks sellele pühenduda kauemaks. See on ala, mis nõuab alalist loobumist ning ohverdamist. Kui on valitud G-mehe kutsesle, tuleb loobuda rahust, puhkusest, perekonnarõõmudest, mugavast kodust, lõbustusist ning meelelahutusist. Enesestmõistetavalt ei tule siin kõne alla mingi ametialane puhkus. 11-tunnine tööpäev kestab aastast aastasse, kaasa arvatud kõik laupäevad ja pühapäevad. Pole sugugi imetleda, kui viie aasta möödudes need mehed avatavad ametist lahkumise soovi, sest neile pakutakse suurte firmade ning tööstuste poolt palju soodsamaid võimalusi, mis tagavad neile rahulikuma ning palju tulusama tuleviku.

Niikaua kui G-mehed suudavad olla algatusvõimelised ning aktiivsed, seisab nende käsutuses igasuguseid vahendeid. Peale krediitide, mis seisab nende käsutuses, on neil veel külluses kasutada kõiksuguseid teisi täiuslikke vahendeid, juurde arvatud veel kõigi teiste politseiilike kaastöö, kes on alati valmis abistama eriagenti tema kohuste täitmisel. Pealeselle on kõik G-mehed suurepäraselt dokumenteeritud, mida võimaldavad Washingtoni koondatud arhiivid. Organisatsiooni kesk-asutises töötab 750 inimest teadete sissekandmise alal, mis saabuvad igast Ühendriikide nurgast ning välismaisilt asutisilt, kes arendavad koostööd Ameerika politseiga. Umbes 6000 näpupalge jõuab iga päev föderaalsetesse uurimiste ametisse. Umbes 11.000.000 antropomeetrilist tähist on koondatud mainitud asutise arhiivides. Nii et juhtub väga harva, et G-mehed tunnevad raskusi mõne kahtlase isiku kindlakstegemisel. Neil tarvitseb vaid siirduda organisatsiooni kesk-asutisse, et saada 24 tunni kestel soovitud vastuse.

*

Tänu kõiksuguseile vahendeile ning avaraile võimupile, mis G-meestel kasutada, saavutavad nad tulemusi, mida tuleb lugeda otse hiilgavaiks. Teiselt poolt võib mainida, et gangsterite aktiivsus on juba märksa alanenud ning paljud salakuulajate peidupaigad on avastatud.

Administratiivmenetluse seadus ja sisekaitsealased administratiivkaristused

Sissejuhatus.

Kaitseseisukorra kehtivus toob politseile olulisi muudatusi mõningate süütegude jälitamise menetlusse ja loob rea uusi süütegusid, mis ei kuulu kehtivate kriminaalseaduste valdkonda. Nimetatud süüteod, olles eraldatud üldisest kohtualluvusest või ilmnedes Kaitseseisukorra seaduse alusel antud erakorraliste määruste rikkumistes, on antud sisekaitse organite otsustamiseks ja süüdlaste administratiivkorras karistamiseks. Kuna õigusemõistmine neis süütegudes toimub haldusorganite poolt, siis ei saa loomulikult siinkohal kohaldatavad olla kriminaalkohtuliku jälitamise eeskirjad, vaid rakendamisele tulevad halduse kohta kehtivad menetlusnormid. Üldnormistikuks, mis määritleb sisekaitseorganite teotsemise käigu sisekaitsealaste süütegude otsustamisel, on Administratiivmenetluse seadus.

Kuna senini ei ole ulatuslikumalt käsitletud „Politseilehes“ Administratiivmenetluse seadust, loodan, et järgnev artikkel pakub mõningais küsimusis huvi nende süütegude juurdlejaile, juurdluse juhtijaile kui ka asjade otsustajaile.

Et käesolevas artiklis ei ole üksnes esitatud autori isiklikke vaateid ja küsimusest huvitatud praktikud on seotud ka tõestavate allikmaterjalidega, sest vastavate küsimuste rakendamisel vajab iga mõiste ja põhimõtte tõestamist sellekohaste õiguseallikate andmetega, siis olen pidanud otstarbekaks edaspidises märkida tõestavaid allikmaterjale joonealuste viidetena. Lühema väljenduse mõttes on viidete märkimiseks kasutatud võimalikult lühendatud lühendeid ja sümboliteid, kusjuures üksikute teoste ja vähem tuntud lühendite esmakordsel tarvitamisel on õiguseallikas täielikult välja kirjutatud.

1. Sisekaitsealased süüteod ja administratiivkorras karistamise õigus.

Kui Vabariigi President on rahuajal nimetanud ametisse Sõjavägede Ülemjuhataja, siis kaitseseisukorda kuulutatud piirkonnas kaitseseisukorrast tingitud tegevuse üldjuhtimist teostab Sõjavägede Ülemjuhataja ning omab sel korral kõik õigused, mis on ette nähtud Kaitseseisukorra seaduse § 13 Siseministrile ning § 12 Vabariigi Valitsusele ja Sõjaministrile¹. Seetõttu Sõjavägede Ülemjuhataja² evib kaitseseisukorda kuulutatud piirkonnas õiguse: 1) anda määrusi igasuguse tegevuse või käitumise kohta, mis võib ohustada riigi julgeolekut ja avalikku korda või takistada riigikaitse ning sisemise julgeoleku ja avaliku korra kaitse teostamist, kitsendades vajaduse korral kodanike põhiseaduslikke õigusi ja panna kehtima eeltähendatud määruste rikkumise eest karistusena vangimaja või aresti mitte üle kolme kuu või rahaträhi mitte üle 3000 krooni ühes keeluvastaselt sisse-seatud, hoitud või kantud asjade konfiskeerimisega; 2) eraldada üldisest kohtualluvusest ja anda Sisekaitseülema või selleks määratud ametiisikute otsustamiseks administratiivkorras niisugused süüteoasjad, millele eest seaduses ettenähtud karistused ei ületa van-

gimaja või aresti mitte üle kolme kuu või rahaträhi mitte üle 3000 krooni³.

Punkt esimeses mainitud õiguse alusel on antud rida määrusi, kusjuures Sisekaitseülema võimu teostamine määruste vastu eksinud isikutele karistuse määramiseks on pandud Vabariigi Presidendi käskkirjaga Politseitalituse direktorile⁴.

Teisena märgitud õiguse alusel on Sõjavägede Ülemjuhataja otsustanud eraldada üldisest kohtualluvusest ja anda politseiprefektide otsustamiseks ning süüdlaste administratiivkorras karistamiseks süüteod, mis on ette nähtud Kriminaalseadustiku (KrS) § 229 p. 1—3 ja § 254 esimeses ja teises lõikes, samuti § 122 ja 230 teises lõikes, niivõrd kui viimastes ettenähtud teokoosseisudeks on otsuses loetletud mitmesugused liiklusalased süüteod. Välja on arvatud eelloetletud süütegudest need süüteod, mis on korda saadetu alaealiste poolt kuni seitsmeteistkümnepäevase vanuseni⁵, missugused kuuluvad nagu varemgi kohtu kompetentsi.

Käesoleval ajal omavad seega volitatud eksekutiivorganitena karistamise õiguse Politseitalituse direktori ja politseiprefektid. Peale eelmainitu omab Politseitalituse direktor Sisekaitseülema võimu teostajana õiguse keelata üksikute isikute viibimise või asumise kaitseseisukorda kuulutatud piirkonda, kui kaitseseisukord on kehtiv ainult riigi üksikuis osis või teatavais kohtades, kui kaitseseisukord on kehtiv kogu riigis^{6a}.

Olles lühidalt tähendanud karistamise õigusega volitatud sisekaitseorganid ja nende pädevuse, asun edaspidi sisekaitsealaste süütegude jälitamise protseduurinormide käsitlemisele.

2. Avandus (juurdlus).

Et volitatud ametiisikud võiksid õiglaselt ja edukalt täita neile pandud õigusemõistlemise ülesandeid, peab enne süüteo sisulist otsustamist olema selgitatud süüdlane ja viimase vastu kogutama küllaldased tõendid. Mida täielikumad on tõendid, mida täpsemalt rekonstrueeritud lahendamisele kuuluv üksikjuhtum, seda kergem on asja normatiivne lahendamine. Kuna sisekaitsealaste süütegude sisulisel otsustamisel ei kasutata suulisuse põhimõtet, siis materiaalse tõe leidmiseks seda täpsemad, täielikumad ja erapooletumad peavad olema kogutavad tõendid.

Tavaliselt ei tule kahtlusalune jälitajate võimude juurde ega palu enese kohta tarvitusele võtta seadustes ettenähtud vahendeid, vaid vastupidi — kahtlus-

¹ Kaitseseisukorra seaduse (RT 1938, 40, 365) § 15 — edaspidi lühend KsS.

² Riigivanema otsus nr. 173 12.03.1934 (RT 1934, 22, 156) kindral-l. J. Laidoneri Sõjavägede Ülemjuhatajaks nimetamise kohta.

³ KsS § 13 pp. 1—3.

⁴ RT 1938, 54, 518.

⁵ RT 1938, 53, 495.

^{6a} Vabariigi Presidendi käskkiri nr. 24 (RT 1938, 54, 518).

alune teeb kõik, et varjata oma süüd ja katta süüteo- järgi. Avandus, KKS⁶ terminoloogia järgi juurdlus, ongi selleks, et jõuda selgusele, kas teatav tegu sisal- dab süüteo tunnuseid, koguda tõendeid, et nad kaotsi ei läheks ja asja sisuliselt otsustajad saaksid neid kasutada otsustamisel. KKS sätete järgi on tähtsai- maks avanduse organiks politsei.

Kuna avandus on kehtivate kriminaalseaduste järgi vormiline toiming, mis alustatakse ja sooritatakse kindla korra järgi, siis käesoleva teema juures puu- dutan avanduse küsimust ainult niivõrd, kui võrd olu- korda erisusi toob kaitseseisukorraõigus. Algmenet- lus, seega ka avandus, kriminaalsüütegudes on üksik- asjaliselt korraldatud KKS normidega ja sama sea- duse põhjal antud juhtnõuõridega, mis pärast avandus, mis toimetatakse KKS sätete järgi, ei kuulu käesoleva teema käsitlusse.

Nagu eespool märgitud, kuulub sisekaitseorganite pädevusse kaheksa süütegude lahendamine ja ni- melt: 1) KrS ettenähtud ja üldisest kohtualluvusest eraldatud süüteod ja 2) kaitseseisukorraõiguse alusel antud määruste rikkumiste üleastumised. Et nimeta- tud süütegude otsustamine on antud eraldi eriameti- isikute võimkonda ja et eriti avanduse osas on kehti- vad kummagi kohta erinevad menetluse eeskirjad, siis tuleb selles osas mõlemat süüteo liiki vaadelda lahus.

A. Avandus üldisest kohtualluvusest eraldatud süütegudes.

Siinkohal esijoones kerkib olulise küsimusena: mis- sugused protsessuaalsed normistikud on kehtivad üldi- sest kohtualluvusest eraldatud süütegude avanduse toimetamise kohta? Sissejuhatavas osas mainisin, et sisekaitseorganite teotsemise käigu sisekaitsealaste süütegude otsustamisel määritleb Administratiiv- menetluse seadus (AMS)⁷. Kuid kas toimub ka üldi- sest kohtualluvusest eraldatud süütegude avandus mainitud seaduse sätete järgi, või on siin protses- suaalseks üldnormistikuks KKS?

Sõjavägede Ülemjuhataja otsuses 25. maist 1938. a., mõnede süütegude eraldamise kohta üldisest kohtu- alluvusest, on üteldud „...eraldada üldisest kohtuallu- vusest ja anda politseiprefektide otsustamiseks ning süüdlaste administratiivkorras karistamiseks süüteod, mis on nähtud ette Kriminaalseadustiku § 229 p. 1—3 ja § 254 esimeses ja teises lõikes, samuti § 122 ja § 230 teises lõikes, niivõrd kui viimastes ettenähtud teokoosseisudeks on: ...”

Nagu eeltoodud otsuse sõnastusest, samuti ka selle otsuse aluseks olevast normistikust⁸ saab järeldada, on üldisest kohtualluvusest eraldatud loetletud süüteo- asjade otsustamine ja süüdlastele karistuste määra- mine, seega nende süütegude kriminaalkohtulik jälita- mine. Kehtiv KKS teeb vahet kriminaalkohtuliku jälita- mise ja kriminaaljälitamise vahel. Kriminaalkohtu- liku jälitamine all tuleb mõista ainult kohtute tegevust süütegude jälitamisel, kuna kriminaaljälitamine all aga koogu toimetuse kestust, alates andmete kogumi- sest politsei või mõne teise administratiivvõimu poolt, kes seadusega selleks on õigustatud. kuni kohtuotsuse täitmiseni, sest kriminaalkohtulik jälitamine on ikkaqi ka kriminaaljälitamine, kuid algab ainult pärast süü- aluse kohtu alla andmist⁹.

Seega tuleb jõuda järeldusele, et erandi üldisest kohtupidamise korrast moodustavad Sõjavägede Ülem- juhataja otsuses loetletud süüteod ainult kriminaal- kohtuliku jälitamise osas. s. o. nende süütegude otsus- tamine ja süüdlastele karistuste määramine sünnib lihtsustatud administratiivprotseduuris, kuna avandu- ses tuleb menetlusnormidena kehtivaiks lugeda KKS sätteid samavõrra kui enne nende süütegude eralda-

mist üldisest kohtualluvusest. Kaudselt aitab seda tõendada ka järgmine Riigikohtu Kriminaalosakonna lahend: KrS § 141¹ ettenähtud süüteo teokoosseisule ei ole tähtsust asjaolul, et isik, kelle vastu oli tõstetud süüdistus, millise süüteo juurdlusel kohtualune andis valeselole, ei antud kohtu kätte, sest ülemus karis- tas seda isikut SvKrS § 132 ettenähtud süüteo eest distsiplinaarkorras, milleks ülemusel oli õigus kehtiva sõjaväe distsiplinaarkaristuste seadluse § 2 lõike 2 põhjal¹⁰.

Eeltoodud lahendist võime järeldada, et avandus, mis toimetatud KKS eeskirjade järgi süüteos, mis sea- dusega karistuse ähvardusel on keelatud, omab tõen- dava vormilise jõu vaatamata sellele, et süütegu ise, milles avandus on toimetatud, ei ole lahendatud kohtu poolt.

Tegelikult praktikas toimubki avandus praegu pea- aegu eranditult üldisest kohtualluvusest eraldatud süütegudes KKS sätete järgi. Mõnelt poolt on vaid avaldatud arvamust, et neis asjus avandus võib toi- muda ka AMS eeskirjade järgi, või koguni süüteodite esitamiseega ametliku ettekande näol. On ju õige, et administratiivasutis asja otsustades lihtsustatud admini- stratiivprotseduuris, ei ole seotud sääraste täpsete vormiliste eeskirjadega, nagu seda on kohtud, aga tuleb siiski küllalt põhjendatult kahelda, et avandus võiks toimuda teisiti kui KKS sätete järgi. Kui KKS § 1 näeb ette, et kedagi ei või süüteo eest kriminaal- kohtulikult jälitada, kui ta käesoleva seadusti- kuga määratud korras ei ole võetud vastutusele, siis AMS § 53 lubab administratiivmenetluses kasutada tõendusena kõike seda, mis aitab kaasa asja olustiku selgitamisele ning mis ei ole vastuolus seadustega. Et käesoleval juhtumil on tegemist kriminaalsüütegu- dega ja et nende kohta kehtib protsessuaalse üldnor- mistikuna KKS, siis AMS § 1 kohaselt tuleb avandus üldisest kohtualluvusest eraldada ja sisekaitseorga- nite otsustada antud süüteoasjus lugeda korraldatuks KKS erieeskirjadega. KKS normide järgi toimetatava avanduse juures ei ole siinkohal põhjust pikemalt pea- tuda, sest igapäevane süütegude jälitamine toimub nende eeskirjade järgi ja ei kuulu selle teema lähe- masses käsitlusse.

B. Avandus KsS alusel antud määruste vastu eksi- miste süütegudes.

Kaitseseisukorra seaduse alusel antavaid erakorra- lisi üldakte meil nimetatakse määrusteks ehk sundmäärusteks. Administratiivõiguse teoorias nimetatakse määrusteks seadustele alluvaid eksekut- siooni üldakte. Kuna nimetatud määrused oma kehte- jõult ei ole seadustest nõrgemad, vaid asuvad viimas- tega ühisel tasemel, siis leiab Tartu Ülikooli admini- stratiivõiguse professor dr. A. T. Kliimann, et need mää- rustavat funktsiooni teostavad üldaktid on oma nor- matiivsel loomult nn. erakorralised dekreedid¹².

⁶ Kriminaalkohtupidamise seadustik (RT 1934, 89, 720 ja hilisemad muudatused).

⁷ RT 1936, 4, 25.

⁸ Vt. KsS § 13 p. 3.

⁹ Vt. K. Matto, Kriminaalkohtupidamise seadustik kommentaaridega, Tallinnas 1934, § 1 ja 2.

¹⁰ J. Rebane, Riigikohtu Kriminaalosakonna lahen- deid 1935—1938, Tallinn 1939, lk. 105 — toimik sõja- kohtu alal nr. 31 — 1937.

¹¹ Vt. A. T. Kliimann, Administratiivakti teooria, Tar- tu 1932, lk. 175.

¹² Vt. A. T. Kliimann, Sisekaitse, Õigus 1935, 3, lk. 105 j.j.

Kui eelmises punktis käsitletud süüteod olid seadusega keelatud karistuse ähvardusel¹³ ja nende süütegude jälitamise kohta kehtib täpne protsessuaalne normistik, siis kerkib ka siin eelkõige küsimus — missugune menetlusnormistik kehtib nende erakorraliste määruste rikkumiste süütegudes, kuna need süüteod ei ole keelatud seadusega ja nende süütegude sanktsiooni on nähtud ette samades Kaitseseisukorra seaduse alusel antud erakorralistes määrustes.

Enne selle küsimuse lähemale analüüsimisele asumist toon ära Riigikohtu Kriminaalosakonna lahendi, mis annab nii mõneski küsimuses autoriteetse selgitava vastuse, ilma et edaspidi neid küsimusi oleks vajalik pikemalt selgitada või põhjendada. Nimelt: Ringkonnakohtus mõistis kohtualused süüdi KrS § 139 l. 1 ja 51 järgi. Kohtukoda kinnitas Ringkonnakohtu otsuse. Riigikohtule antud kassatsiooniprotestis kassaator palub tühistada Kohtukoja otsuse, seletades: 1) et KrS § 139 l. 1 teokoosseisu kuulub muuseumis teatud isiku valesti süüdistamine süüteo kordasaatmises. KrS § 1 järgi loetakse süüteks ainult niisugune tegu, mis selle kordasaatmise ajal seadusega oli keelatud karistuse ähvardusel. Tegu, milles käesoleval juhtumil süüdistati J. P.-d, ei olnud selle süüdistuse tõstmise ajal seadusega keelatud, vaid oli karistuse ähvardusel keelatud ainult Sisekaitseüleva sundmäärusega nr. 11 (RT 1933, 76, 562, § 1 ja 3). Üldreeglina sundmääruste rikkumine on KrS järgi karistatav tegu (§ 122, 275, 277 j.t.) ja on seega KrS § 1 mõttes süütegu, kuid Kaitseseisukorra seaduse § 9 p. 1 ja 2 (RT 1930, 61, 423 ja 1935, 75, 632) alusel kehtimapanud Sisekaitseüleva sundmäärused moodustavad omapärase erandi sellest üldreeglist, sest nende rikkumise kohta ei ole ette nähtud seaduses sanktsiooni, vaid selle asemel Kaitseseisukorra seaduse § 9 p. 2 annab Sisekaitseülevale õiguse tarbekorral seaduses puuduvat sanktsiooni kehtima panna oma määrusega. Selles korras on ka Sisekaitseüleva sundmääruse nr. 11 rikkumise juhuks sama sundmääruse § 3 sellekohane sanktsioon kehtima pandud. Käesoleval juhtumil valesüüdistuse aineks oli seesugune sundmääruse rikkumine, mille eest karistus on ette nähtud mitte seaduses, vaid erandina sundmääruses eneses. Seesugusel juhtumil aga sundmääruse rikkumine ei ole üldse süütegu KrS § 1 mõttes ja see rikkumine ei või olla KrS § 139 l. 1 järgi karistatava valesüüdistuse aineks. Kui nüüd Sisekaitseüleva sundmääruse rikkumine ei või olla KrS § 139 l. 1 järgi karistatava valesüüdistuse aineks, siis käesoleval juhtumil kohtualustele on Ringkonnakohtu poolt karistus mõistetud teo eest, mis ei ole seadusega karistuse ähvardusel keelatud, ja Kohtukoda oleks pidanud KKS § 611 l. 2 alusel Ringkonnakohtu otsuse tühistama. Pealeselle Kohtukoda ei ole arvestanud seda asjaolu, et KrS § 139 l. 1 rakendamise eeldab, et valesüüdistuse aineks olevas asjas kohtuotsus seadusejõus astunud või kriminaaljälitamine seaduslikus korras lõpetatud olema. Neid KKS § 25 ettenähtud protsessuaalseid eeldusi käesolevas asjas ei ole ja ei saagi olla, sest 1) Sisekaitseüleva sundmääruste rikkumised ei allu ühelgi tingimusel kohtule ja 2) nende sundmääruste rikkumise puhul ei toimetata KKS ettenähtud kriminaaljälitamist, vaid Sisekaitseüleva karistab sundmääruste rikkujaid administratiivkorras ja kui mõnda sundmääruse rikkumise juhtumit enne otsuse tegemist peaks tarvis olema selgitada, siis võib see kehtivate seaduste järgi toimuda ainult administratiivmenetluse korras. Käesolevas asjas on küll politsei ühe kohtualuse avalduse puhul toimetatud vormilist juurdlust eeluurimise eeskirjade järgi, üle kuulates tunnistajaid KKS § 241 korras jne., kuid seesuguseks talitamiseks puudus politseil seaduslik alus, sest KKS § 53 järgi võib politsei juurdlust toimetada ainult sündmuste kohta, mis sisaldavad süüteo tunnuseid. KKS korras toimetatud kriminaaljälitamine võib lõpetada ainult sa-

mas seadustikus ettenähtud korras. Käesoleval juhtumil on valesüüdistuse aineks olevas asjas Politseivalitsuse direktori otsus tühistatud Sisekaitseüleva eest Siseministri abi poolt. Seda toimingut ei saa lugeda kriminaaljälitamise lõpetamiseks KKS § 25 mõttes, sest KKS seesugust kriminaaljälitamine viisi ei ole ette nähtud, ja 2) Kohtukoda ei ole arvestanud seda asjaolu, et valesüüdistuse J. P. vastu on avaldanud ainult üks kohtualustest, kuna teised kohtualused on annud selles asjas ainult tunnistajatena hiljem seletusi. Kui teised kohtualused, nagu süüküsimuses tähendatud, olid kokku leppinud esimesega valesüüdistuse avaldamiseks, kuid tegelikult ei olnud KrS § 51 mõttes kuriteo osalisteks, siis vastutavad nad KrS § 52 l. 1 järgi ainult kokkuleppimise eest, mis antud juhtumil ei moodusta karistatavat tegu, ning Kohtukoda oleks pidanud ka sellel põhjusel osa kohtualuste suhtes kohaldama KKS § 611 l. 2 eeskirju.

Riigikohtus rahuldaskassatsiooniprotesti järgmistel kaalutlustel:

Kohtualused on karistatud KrS § 51 ja 139 l. 1 järgi selles, et nemad kokkuleppel ja teadvalt üheskoos teostades poliitilise politsei assistendi ees 1936. a. detsembrikuu algul teadvalt valesti süüdistasid J. P.-d, nagu oleks tema ülistanud vapside liikumist, avaldanud rahulolematust ja lugupidamatust Riigivanema ja Kaitseväge Ulemjuhataja kohta, missuguse valekaebuse põhjal alustatud juurdluse andmetel Politseivalitsuse direktor Siseministri sundmääruse nr. 21 § 3 p. 3 ja Sisekaitseüleva sundmääruse nr. 11 § 1 põhjal karistas J. P.-d. Kassatsiooniprotestis etteoodud kaalutlused on täiesti põhjendatud ja õiged. KrS § 139 l. 1 teokoosseisu kuulub muuseumis teatud isiku valesti süüdistamine süüteo kordasaatmises. Tegu, milles käesoleval juhtumil J. P.-d süüdistati, ei olnud selle süüdistuse tõstmise ajal seadusega keelatud, vaid oli karistuse ähvardusel keelatud ainult Sisekaitseüleva sundmäärusega nr. 11 (RT 1933, 76, 562 § 1 ja 3). Üldreeglina sundmääruste rikkumine on KrS järgi karistatav tegu (§ 122, 275, 277 j. t.) ja on seega ka KrS § 1 mõttes süütegu, kuid Kaitseseisukorra seaduse § 9 pp. 1 ja 2 (RT 1930, 61, 423 ja 1935, 73, 632) alusel kehtimapanud Sisekaitseüleva sundmäärused moodustavad omapärase erandi sellest üldreeglist, sest nende rikkumise juhtumiks ei ole ette nähtud seaduses eneses sanktsiooni. KrS § 1 on muudatusteta UNS üle võetud. UNS § 1 juurde kuuluvatest seaduse motiividest nähtub, et selles toodud süüteo mõiste haarab ainult niisuguste sundmääruste rikkumist, mille sanktsioonid on ette nähtud seadustes ja et ainsa erandina selle mõiste alla ei käi juhtumid, kui on rikutud sundmäärusi, mis on kehtima pandud Sõjaseisukorra seaduse alusel (Üldine kub. sead. § 23 lisa pp. 1 ja 2). Kui nüüd Sisekaitseüleva sundmääruste rikkumine ei või olla KrS § 139 l. 1 järgi karistatava valesüüdistuse aineks, siis käesoleval juhtumil kohtualustele on Ringkonnakohtu ja Kohtukoja poolt mõistetud karistus teo eest, mis ei ole seadusega karistuse ähvardusel keelatud, mispärast KrS § 1 ja KKS § 1 alusel käesolev asi ei kuulunud kriminaalkohtu korras lahendamisele ja Ringkonnakohtu ja Kohtukoja otsused tuleb tühistada ja asjatoimetus kustutada¹⁴.

Seega on pikema arutluseta selge, et Kaitseseisukorra seaduse alusel antud erakorraliste määruste rikkumiste asjas avandusi ei saa toimetada KKS ettenähtud avanduse eeskirjade järgi, sest samasugust otsust võime oodata ka juhtumil, kui tahetakse alustada süüdistust süüteo juurdlemisel KKS sätete järgi ülekuulatud

¹³ KrS § 1.

¹⁴ J. Rebane, Riigikohtu kriminaalosakonna lahendid 1939. a., Tallinn 1940, lk. 25 jj. — kohtutoimik nr. 273 — 1939. a.

tunnistaja vastu, kes annud süüteo juurdlemisel valetunnistuse õigusemõistmise kahjuks¹⁵. Nimelt ka sel puhul on valetunnistust tunnistajana või eksperdina antud õigusemõistmise kahjuks süüteo juurdlemisel, mis ei ole karistuse ähvardusel keelatud seadusega ja seetõttu tagajärjed oleksid samased nagu eelmainitud otsuseski. Kui aga tulemused on sellised, siis on ka usaldus nende avanduse tõendite vastu suurel määral kõigutatud ja tõendite väärtus märksa vähenenud.

Eeltoodu põhjal peab jõudma arvamusele, et Kaitseisukorra seaduse alusel antud erakorraliste määruste rikkumiste puhul on avanduse toimetamise protsessuaalseks üldnormistikuks AMS. Peale nimetatut tuleb tähtsaima erinormistikuna arvesse veel KsS.

AMS sisaldab eeskirju nelja tõendite liigi kohta: avalikud dokumendid, tunnistajate seletused, asjatundjate arvamused ja ülevaatus¹⁶. Kui avanduse ülesandeks on selgitada, kas teatav tegu sisaldab süüteo tunnuseid, ja koguda ning säilitada tõendeid, et asja sisuliselt otsustajad saaksid neid otsustamisel kasutada, siis süütegude jälitamisel tuntakse tõenditena kõiki eelmainitud. Üldiselt enama osa tõendeist moodustavad sisekaitsealaseis süüteoasjus tunnistajate seletused ehk õeldised.

Et senini tegeilikult umbes 75% avandusi Kaitseisukorra seaduse alusel antud määruste rikkumise puhul on toimetatud KKS sätete järgi, pean tarvilikuks peatuda lähemalt AMS eeskirjade järgi toimetatava avanduse juures.

Avanduse toimetamiseks AMS sätete järgi senini sisekaitse dirigeerivate organite poolt ei ole antud lähemaid juhendeid, nagu seda on tehtud Kohtukoja prokuröri poolt kriminaalsüütegudes.¹⁷ Kuid on enesestmõistetav, et avandus neis süütegudes peab üldiselt sisaldama kõik toimingud, nagu avandus kriminaalsüütegudeski. Avaliku korra ja julgeoleku vastaste süütegudega alatakse Kaitseisukorra seaduse alusel antud määruste rikkumiste süütegude jälitamist üldiselt ametiasutise poolt ametikohuslikult. Et asja iseloom nõuab esialgsete andmete ja tõendite fikseerimist protokolli¹⁸ näol, on kahtlemata tarvilik, sest sellega määratakse kogu edaspidise avanduse suund ja ka piirid. KKS sätete järgi toimetatav avandus peab Kohtukoja prokuröri juhtnõuõride nõudeil algama määrusega. Kas on lubatav või kohustatav avandust alata ka praegu käsitletavais süütegudes määrusega?

Administratiivõiguse teoorias tuntakse määrustena seadustele alluvaid halduse üldakte. Avandus on aga suunatud konkreetsete üksikjuhtumite lahendamisele. Kehtiv positiivne õigus tunneb aga määruste nimetuse all ka mitmesuguseid korraldusi, milledega lahendatakse üksikjuhtumid. Nii korraldatakse KKS ettenähtud korras toimetatavas algmenetluses mitmesuguseid tähtsamaid toiminguid määrustega¹⁹. Samuti mainib AKK²⁰, et kaebuse või protesti tagastamise või seismajätmise kohta peab vastav asutis koostama sellekohase määruse. KsS käsib seaduses tähendatud ametiisikuil viivitamata koostada määruse isikute kinnipidamise kohta, kelle kohta on põhjendatud kahtlus süüteos või teos, mis on ohtlik riigikaitsele või riigi sisemisele julgeolekule ja avalikule korrale²¹. Seega lahendatakse konkreetseil üksikjuhtumel eriti kriminaalprotsessis mitmesuguseid korraldusi määrustega, mispärast ei ole põhjust ka AMS sätete järgi toimetatava avanduse algamisel või kestel loobuda selle termini tarvitamisest, kuigi AMS eeskirjad ei näe seda ette. Määrus avanduse algamiseks peaks sisaldama samu osiseid nagu kriminaalsüütegude avanduseski. Ka muus avanduse toiminguis, kui see on tarvilik avanduse käigu või avanduse toimetaja korralduste seletamiseks, tuleks kriminaalsüütegudega sarnaselt tarvitada määrusi.

AMS sätete järgi tunnistajate ülekuulamine toimub sama seaduse § 68 korras, kusjuures tunnistaja üle-

kuulamisele tuleb teda kõigepealt küsitleda mõjuavaldavate perekondlike suhete kohta, tarbekorral teatades alused, millede olemasolul võib keelduda seletuse andmisest, ja hoiatada, et ta tunnistaks ainult tõtt ega varjaks midagi, seejuures ühtlasi juhtides tähelepanu valetunnistuse kriminaaltagajärgedele²². Tunnistaja ei või keelduda vastamast küsimustele, mis talle esitatud asjaolude selgitamiseks, kuid ta ei ole kohustatud vastama küsimustele: 1) millele vastamine võib tuua otsest varalist kahju, kriminaalse jälitamise ohtu või olla häbistav tunnistajale, tema abikaasale, sugulastele alanevas või ülenevas joones, sugulastele kuldjoones kuni neljanda astmeni või hõimlastele kuni teise astmeni või kasulastele, eestkostjatele või tunnistaja eestkostmise all olevatele isikutele; 2) millele tunnistaja ei saaks vastata, ilma et ta rikuks seadustega temale pandud vaikimiskohust, millest ta ei ole ettenähtud korras vabastatud, ja 3) võivad samuti keelduda seletuse andmisest advokaadid neile asjaosaliste poolt kui volinikele avaldatud asjaoludest²³.

KrS § 141¹ l. 3 järgi valetunnistust, mis anti isiku kasuks, kelle kahjuks seletuse andmisest ülekuulatatav seaduse järgi oli õigustatud keelduma, ei loeta süüteoks, kui ülekuulaja ei teatanud temale sellest õigusest varem.

Tunnistajaiks ei või olla isikud: 1) kes on tunnustatud vaimuhaigeks, samuti isikud, kes vaimuomaduste rikete tõttu on vastava võimu korraldusel arstlikul katmisel või ravimisel; 2) vaimulikud neile pihil avaldatu suhtes²⁴.

Kui KKS eeskirjade järgi toimetatava avanduse kestel politsei ei saa kellelegi süüdistust esitada ega kohtualust vormiliselt süüaluseks üle kuulata, siis kindlasti AMS korras avanduse toimetamisel tuleb kahtlusaluse samuti üle kuulata ainult tunnistajana.

Asjatundja arvamus ja ülevaatus on vähem kasutatavad tõendid käsitletavais süütegudes, mispärast lähemalt nende juures ei peatu.

Tekib avanduse kestel tarvidus Kaitseisukorra seaduse alusel antud määruste rikkujaid süüteos kahtlustatuna või kaasaaitajana vahistada või võtta ette läbiotsimine, tuleb siin rakendamisele protsessuaalse erinormistikuna KsS.

KsS alusel on politseiprefektidel, poliitilise ja kriminaalpolitsei komissaridel või nende asetäitjail, kui ex lege teotsevail sisekaitse eksekutiiv- ehk täitvatel organitel õigus: 1) teha korraldusi esialgselt kinni pidada, kuid mitte rohkem kui kaks nädalat Sise- ministri või Sõjavägede Ülemjuhataja poolt antud sellekohaste juhendite kohaselt ja ulatuses kõik isikud, kellele kohta on põhjendatud kahtlus süüteos või teos, mis on ohtlik riigikaitsele või riigi sisemisele julgeolekule ja avalikule korrale, või kaasaaitamises tähendatud süütegudele või tegevusele; 2) lasta toimeta iga ajal kõigis ruumes läbiotsimisi ja võtta aresti alla kuni vastava ülemuse järgneva korralduseni igasugust vara, mis kuidagi ilmutab kahtlustatud isiku süütegevust või selle kavatsust²⁵.

¹⁵ KrS § 141¹ lg. 1.

¹⁶ AMS pt. 12.

¹⁷ Vt. K. Matto, Kriminaalkohtupidamise seadustik, Tallinn 1939, lk. 175 — Kohtupalati prokuröri juhtnõuõrid politseile 18. I 1935 nr. 154.

¹⁸ Vt. AMS § 22 jj.

¹⁹ Vt. KKS § 92, 105, 168, 258 j.t.

²⁰ Administratiiv-kohtukord (RT 1919, 10, 23, RT 1929, 16, 110) § 11⁴.

²¹ KsS § 24.

²² Vt. KrS § 141¹ lg. 2.

²³ AMS § 66 ja vt. ka § 65.

²⁴ AMS § 64.

²⁵ KsS § 23 ja 25.

Iga kinnipidamise, selle tähtaja pikendamise, samuti kinnipidamisest vabastamise kohta peavad prefektid, poliitilise või kriminaalpolitsei komissarid viivitamata koostama määruse, mis peab sisaldama:

- 1) aja, millal määrus tehtud;
- 2) kinnipeetava nime, perekonnanime ja vanuse;
- 3) kinnipidamise või vabastamise põhjuste kirjelduse;
- 4) kinnipidamise aluse ja
- 5) määruse koostaja allkirja.

Määrus kuulutatakse kinnipeetavale ja ärakiri sellest saadetakse 24 tunni jooksul Sisekaitseülemale ja prokuratuuri esindajale²⁶.

Seejuures tuleb tähele panna, et isikute kinnipidamist ja läbiotsimiste toimetamist ei saa teostada avanduse toimetaja oma algatusel, vaid selleks peab olema eelmainitud ametiisikute sellekohane korraldus.

Õiguse üldpõhimõtetenä tuleb Kaitseisukorra seaduse alusel antud määruste rikkumise avandusel arvestada veel KrS üldosa, nagu süüksarvamist ja kuritegelikkuse tingimusi ning karistust kõrvaldavaid asjaolusid²⁷.

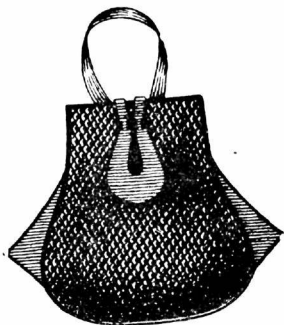
C. Avanduse sulgemine.

Kui avandusega on läinud korda kindlaks teha, et teos on olemas süüteo tunnused, et kahtlusala on süüteo autor ja et puuduvad süüteo jälitamiseks seaduslikud takistused, siis esitab avandust toimetav asutis avanduse üldisest kohtualluvusest eraldatud süüteoasjus kohalikule prefektile ja Kaitseisukorra seaduse alusel antud määruste rikkumises ametiastmelises korras Politseitalituse direktorile. Milline on see kaaskiri, millega esitatakse avandus asja sisuliselt otsustajale? Et nii KKS kui ka AMS on selle reguleerimata jätnud, siis tavaliselt on see lühike ettepanek kaaskirjas näidatud isiku vastutusele võtmiseks märgitud paragrahvi järgi. Küll nõuavad aga varem tähenud kohtukoja prokurööri juhtnõuad, et juurdused, millede käik antakse asjaoludel, et politsei ei leia juurduse jätkamiseks alust süüteo tunnuste puudumisel või kriminaaljälitamise algamise või jätkamise seaduslike takistuste tõttu või kui ei ole korda läinud avastada süütegijat, peab politsei koostama korralikult ja täielikult põhjendatud määruse. Peale nimetatut on üksikud prefektid internsete korraldistega

nõudnud lõpuleviidud avanduse otsustamiseks esitamist määrusega. Lõpuleviidud avanduse esitamist korralikult põhjendatud määrusega, eriti üldisest kohtualluvusest eraldatud süüteoasjus, tuleb vaid soovitada ka seal, kus seda senini pole tehtud. Süüteoasjade otsustajad ei pea end sellest puudutatuna ega seotuna tundma, ega arvama, nagu oleks avanduse esitajad ise asunud sellega asja sisulisele lahendamisele. Soovitada tuleb aga avanduse esitamist määrusega järgmistel põhjustel. Sisekaitsealastes süütegudes tavaliselt ainsa ja lõpliku tõendmaterjali moodustab avandus, mispärast see peab olema eriti üksikasjaline ja täpne. Kui avanduse esitaja enne selle esitamist avanduse tõendmaterjali üksikasjaliselt läbi töötab, ära märkides, milles seisneb kahtlusala süüteoline tegu ja milliste tõenditega see on tõendatud, siis tuleb kindlasti hoopis vähem ette juhtumeid, kus edasikaebuste puhul otsused kuuluvad tühistamisele puudulike süütõendite tõttu. See sunnib avanduse juhtijat täpsematele tõendite kogumisele, sest ei saa avanduse esitaja põhjendada kahtlusala süüteolist tegu, kui selle kohta ei leidu küllaldasi tõendmaterjale avanduses. Seega määruse peamine otstarve seisneb selles, et oleks tagatud tõendmaterjalide üksikasjaline ja võimalikult täieline kogumine. Üldiselt võiks kahtlusala vastutuselevõtmise määruks olla märgitud järgmised andmed: 1) määruse koostamise aeg, 2) määruse koostaja ametinimi, 3) määruse koostamise ajend (lugenud läbi käesoleva juurduse, leidisin, ...), 4) kahtlusala nimi, 5) süüteo aeg, 6) süüteo koht, 7) sündmuse faktilise olukorra kirjeldus, 8) tõendite maine, millega kahtlusala tegu on tõendatud, 9) järeldus süüteoks (millega N. N. on rikkunud avalikkuse korda ja rahu, pannud toime kakluse, saanud korda ettevaatamatu sõidu omnibusega jne.), 10) avandusele edaspidise käigu andmise seaduslik alus (... mispärast käsitades Sõjavägede Ülemjuhataja otsust 25. maist 1938 (RT 1938, 53, 495), määrusega ...), 11) ametiisiku nimetus, kellele avandus esitatakse, 12) kahtlusala täielik nimi, sünniaeg ja elukoht, 13) maine, milleks avandus esitatakse, 14) süüteo paragrahv ja 15) määruse koostaja allkiri. (järgneb.)

²⁶ KsS § 24.

²⁷ Vt. KrS § 39 j. j., § 69.

J. TALLIKAS'e

SADULSEPATÖÖSTUS JA KAUPLUS

TALLINN, UUE TÄN. ALUL (VANA-VIRU 5)

TELEFON 447-94

Jälituspsühholoogia

Mälu ja reproduktsioon. Prof. Stöhr: „Mõndagi sellest, mida meeled vastu võtavad, läheb teadvusele kaotsi ja pöördub mõne aja pärast fantasma (fantaasiapildina) jälle tagasi. Üteldakse, et see olevat olnud mällu lõikunud või teadvuse läve taha sattunud, kuni ta meeldetuletusena jälle ärkvele tuli.

Mainitud mällulõikumine on loomulikult suur saladus. Vanemad võrdlused vahasse stantsimisest või tahvlile kirjutamisest lähevad märgist mööda, sest need tahavad õhulisele materiale anda struktuuri, millele hing kujutluste reprodutseerimisel toetuvat. Moodne võrdlus fonograafiga pole parem. Seesugused struktuurid on täiesti ettekujutatamad. Struktuuri asemel tuleb kujutleda funktsiooni.

Kuid võrdlus on siin ikkagi vajaline. Kui ma panen kammertooni helisema, siis ei muuda ma vähimatki tema struktuuris. Küll aga kutsun ma sellega esile funktsiooni, mis häälerauale tema struktuuri poolt on ette määratud. Katan ma nüüd kammertooni õhku eraldava kupliga, siis kaob heli minu kõrva jaoks. Heli iseenesest ei kao tegelikult, ta vaid ei ulatu minu teadvuseni. See oleks võrdluseks mällulõikumisele. Kui ma kõrvaldan kupli, siis on heli jälle kohal, kuigi juba nõrgem. Siin oleks võrdlus meeldetuletusele. Viivitan ma aga kupli kõrvaldamisega liiaks kaua, siis jääb kammertoon tummaks. See oleks võrdluseks unustamisele.

Oma meeltega muljeid vastu võttes meie ei anna peaaegu vastavaid struktuure, vaid kutsume teatavas arvus teatavates ergurakkudes esile loomupärase funktsiooni. Kui läheb korda mainitud ergurakke uute ärrituste juurdevoolu eest kaitseda, siis püsivad need oma funktsioonid hoopis kauem kui kammertoni harude võnkumine. Kammerton on elutu ja selle loomulik olek seisneb vaikimises. Ergurakud sellevastu sooritavad oma funktsioone kogu eluaja.

On enesestmõistetav, et meelise tajumise koht ei saa ühtlasi olla ka mällulõikumise kohaks. Üksteisele järgnevad lõikumised sel puhul kataksid või koguni hävitaksid üksteist. Mällulõikumine on ainult siis võimalik, kui on olemas ergurakkude süsteeme, mis on eriti selle ülesande täitmiseks määratud. Seesugused alad eksisteerivad suure aju kestal.

See, mis mällu lõikunud, ei jää täht-tähelt teadvusetuks ega ka alateadlikuks, see jääb iseenesest teadlikuks, kuid ajutiselt eraldatuna üldteadvusest, kus valitseb meie mina. See võib olla ka teisiti, kuid esialgu puudub muu võimalus kirjeldatud toimingute kujutlemiseks.

Mällulõikumise tingimusi ei ole veel igakülgelt uuritud. On tuttav, et kõik jääb kergesti meelde, mis on seoses meie tungide rahuldamisega. Tuleb ka ette, et tühised muljed säilivad mälus pikemat aega, ilma et teaksime, millise huvipiirkonnaga neil oli kokkupuudet. Jääb mulje, et mingi sündmus või pilt leidis teataval silmapilgul eriti suurt vastuvõtlikkust, ilma et seda ise oleksime märganud. On tõenäone, et tungide läbi ärkvel hoiitava märkamisvõime kõrval on olemas veel vabalt funktsioneeriv, ajuti ärkvel olev, ajuti uinuv märkamisvõime.

Üldine kogemus õpetab, et mälule edasiantavad muljed ei ole ainult ebatäielikud, vaid et need alustavad ka moonutamisele juhtumil, kui need algul olid

õiged. Moonutatavus on õieti enesestmõistetav, kui arvestada, et mällu ei lõiku struktuurid, vaid funktsioonid ning et lõikumine ei toimu marmorisse, vaid elavasse neuroonide substantsi. H. Glagau toob oma raamatus „Moodne autobiograafia ajaloo allikana“ hulga näiteid mälestusmoonutisist. H. Ullmann tõendab kirjade ja muude kontrollvahendite abil, et isegi Bismarcki käega kirjutatud mälestus mitmed isiklikult kaasaelatud sündmused esinevad sootuks moonutatud kujul. Kohtunik Sommer jutustab järgneva loo: Kolm tunnistajat seletas kindla veendumusega, et kohtualused olevat teatava ülesande pärast viibinud teataval ajal teatavas kohas. Viis tunnistajat omalt poolt seletas, et see mees ei saanud seal olla. Too mees, kes tõepoolest kohal viibis, leiti. Selgus, et tal polnud vähimatki sarnasust kohtualusega.

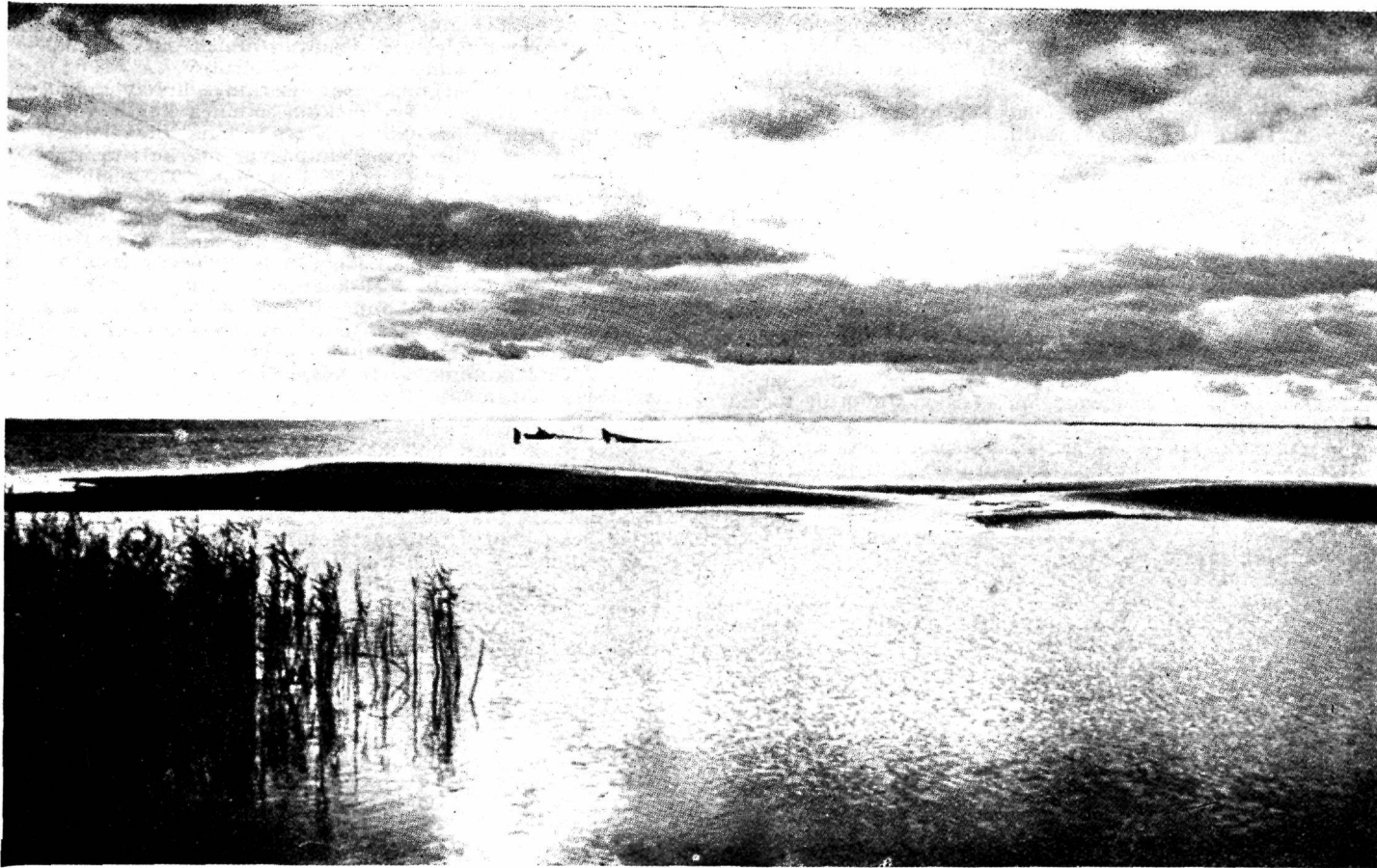
Kui kaks isikut elab üheskoos mingi sündmuse kaasa ja palju aastaid hiljem hakkab seda sündmust meelde tuletama, siis tihtigi selgub, kui võrd erinevalt on sündmus kellelegi meelde jäänud.

Moonutamine toimub mällu vastuvõetu üksikasjade osalt väljajätmise, osalt lisandamise ja osalt permutatsioonide ehk vahetluse teel, või ühe osa kombineerimise teel mingi teise mulje osadega ehk nn. äravahetamisega ning lõppeks unenäotaeliste kujutlustega.

Permutatsiooniga on õige sageli tegemist nimede moonutamise nähte puhul, näit. Pärnsalu — Pärnpalu, Ojarand — Randoja jne.

Äravahetamisest mittekokkukuuluvate osade kombineerimisega toob advokaat X järgmise näite, mille ta ise on kaasa teinud: Advokaadid X ja Y sõitsid ühel päeval koos ühest kohtuhoonest teise. Teel vestlesid nad mitmesuguseist asjust. Kaks päeva hiljem advokaat Z kohtab X-ga ja räägib, et tema kuulnud adv. Y-lt, et X olevat eespoolmainitud koossõidul kõnelnud teatavast A-st ning seejuures maininud, nagu peaks A abielunaine lubamatuid armuühendeid. X aga ei olnud A-st üldse kõnelnud ja selle abikaasa abielu suhted olnud talle täiesti tundmatud. Kolleegi Y-t tunti aga väga rahuliku, asjaliku ja kaaluva iseloomuga inimesena. Kolmandal päeval pärast ühist sõitu X päris Y-lt seletust. Y vastas, et kui asi peaks minema kohtuni, ta olevat sunnitud vande all kinnitama, et ta X-lt kuulnud mainitud väljendeid. Neljandal päeval pärast ühist sõitu Y tuli X juurde ja seletas, et ta olevat kuulnud juttu A abikaasast mitte X-lt, vaid adv. B-lt. Y oli kaks päeva järgemööda kasutanud üht ja sama teed, ühel päeval B ja teisel päeval X-i seltsis. Sama teekond ja sama ümbrus mõjusid selleks kaasa, et Y kaks erinevat mällulõikumist nii põhjalikult ära vahetas, et ei kahelnud astuda vande all kohtupegli ette.

A. Heilberg toob näite mällulõikumise unenäotaelisest moonutamisest. A. Heilberg reisib ametivendade A ja B seltsis Wiesbadenist Hallese. H. pani esimeses vagunis enese ja kaaslaste jaoks platsid kinni ning astus läbi vagunite rea tahapoole, et kohata seltsilisi. Ta kohtas neid rongi lõpus; A. tervitas parajasti mööda minnes üht daami ja küsis siis H-lt, kas ta tunneb seda daami; daam ütelnud veidi aja eest A-le, et justitsnõunik Heilberg olevat astunud äsja eespool rongi. See daam oli H-le võõras. Sõiduajal

SUVINE MERERAND

A. otsis daami üles ja kuulis sellelt oma suurimaks hämmastuseks, et see ei tunne H. ega pole tema ni-megi varem kuulnud. Edasi selgus, et daam ei olnud üldse A. kõnetanud, küll aga ütelnud midagi kellelegi teisele daamile, tarvitades kõneluses sõna „justiitsnõunik“. Lausest, mida daam ütles oma kaaslasele, ainult sõna „justiitsnõunik“ lõi A. mällu, kuna kõik muu läks kaotsi. Sellevastu aga kõnesumin, mille sisu tegelikult jäi kuulmata, kujundus lauseks, mida tegelikult keegi ei ütelnud. Seesugune olematu lause kujunemine, kombineerituna H. ilmutamisega oodatud suu-nast, tekkis nagu unenäos.

Mälu poolt omandatu muutumine kasvab aja möödumisega. Üksik mällulõikumine muutub juba seepä-rast, et ta ei ole sattunud vahale, vaid elavale sub-stantsile. Sellele lisandub muljete vastastikune mõju üksteisele. Heilberg tähendab õigusega, et tähtis pole absoluutne ajavahemik sündmuse ja ülekuulamise va-hel, vaid tähtsad on tunnistaja elamused selles ajava-hemikus. Selle juurde tuleb arvata ka seda, et mällu lõikunud kujutlusi ei saa igal soovitaval hetkel ühe-võrra heade tagajärgedega ärkvele kutsuda. Iga ku-jutlus omab aegu, millal ta nõnda ütelda magab ja on raskelt äratav. Seetõttu võib paista, nagu oleks mälu lünklikum kui ta seda tõepoolest on.

Mällu lõikunud kujutluste muutumist tuleb hoida lahus mällu lõikumise lünkadest. Hans Gross juhib tähelepanu sellele, et näit. söimusõnade mõte tun-gib paremini mällu kui sõnad ise. Nii intelligenti teo-tust ei vahetata nii hõlpsasti ära iseloomu teotusega kui näit. sõna eesl sõna lambapeaga. Sellevastu tu-leb harva ette eesli ja kaabaka äravahetamist. Tun-

nistaja on omandanud teotuse mõtte ja vajaduse korral selle täitnud ligikaudu vastava sõnaga.

Samuti õpetab üldine kogemus, et mälu oma kogu-selt ja sisult on piiratud, millised nähted on indivi-duaalselt erinevad, samuti erinevad ühe ja sama isiku juures mitmesuguseis eluaastais. See piiratus on arusaadav, kunaaju vastuvõtupiirkondade arv pole lõ-putu. On kogu piirkondade arv okupeeritud, siis võib uus omandamine aset leida alles pärast seda, kui mõ-ni eelmine on kustutatud või ise kustunud.

Mälu kogus tähendab võimalike muljete arvu, ar-vestamata esialgu kujutluste sisusid. Siit edasi peab aga arvestama ka kujutluse sisu ja tema suhteid tung-levate aistingute ja tahtejoonte vahel. Mälu sisu on üheaegselt individuaalselt erinev ja ühe ja sama isiku juures muutlik eluea järgi. Mälu sisu oleneb ühelt poolt ümbruskonnast, teiselt poolt —vastuvõtja ise-loomust. Ümbruskond hangib materjali, iseloom teeb valiku. Iseloomu all tuleb mõista inimese põhitungide kalduvuste süsteemi. Põhitungid on inimesi pea eri-nevad, pea sarnased. Iseloom loob enesele oma mõõ-dupuu. Igaüks teab ise kõige paremini, mis kõige enam sobib tema tungide rahuldamiseks, olgu need head või halvad.

Nagu on mitmesuguseid meeli, nõnda on olemas ka spetsiifilisi mälusid. Üldised kogemused näitavad, et mõned isikud omavad eriti head optilist ehk vi-suaalset mälu, kuna teised on selles suhtes päris nürid. Leidub maalikunstnikke, kes on suutelised mälu järgi maastikke ja nägusid üllatava sarnasusega edasi andma. Mõned inimesed sellevastu on jälle op-tiliselt mälupimedad. Nad peavad teatavoid

esemeid või nende kujutusi uuesti nägema või neid ise üles joonistama, kui nad neid õieti meelde tuletada tahavad (võivad). Silm aistib niihästi värvi kui ka ruumi mitmekesisust. Tubiidus värvide aistimises on sõltumatu ruumiaistinguisest. Ka mällutalletamises leidub vahe värvi- ja ruumimälu vahel, vähemalt seni kaua, kui on tegemist puht-optilise mälega. Mõned ruumimuljed ei tungi mälu mitte nägemise, vaid kaasatehtud liigituste varal. Ruumimälu esineb omakorda vaheiduva headusega kui koha-, asetuse- või kujumälu. Kohamälu vastab näit. küsimusele, kas keegi oli paremast või vasakust silmast pime, paremast või vasakust kõrvast kurt, paremast või vasakust jalast lombak, kas A. seisis paremal või vasakul pool B-d. Liikumate kujude mälu on omakorda erinev liikuvate kujude meelepidamisest.

Akustiline mälutüüp, mis muide on teistest paremini arenenud, on eriti vastuvõtlik toonidele ja muudele heliefektidele. Samuti tuntakse erilisi lõhna-, maitse- ja kompimismälusid.

Inimese mälutüüp tähistatakse individuaalselt valitseva omandamisvõime järgi, millele teised omandamisvõimed kaasa aitavad. On õige, et vaevu leiduks inimest, kes omaks ainult üht mälutüüpi, kuid seda juhtub sageli, et inimene ei oma ühtki spetsiifilist mälutüüpi. Mälutüübid võivad minna kaotsi. Võib osutada võimatuks ära tunda sõpra välimuse järgi, kes tegelikult polegi kuigi palju välimuselt muutunud, ent hääle järgi tuntakse ta kohe ära.

Samuti nagu üks meeleorgan võib asendada teist, võime rääkida ka mäluasendamisest. Optiliselt mälu-pimedad isikud ei omanda üldse asja optilist olmastiku, selle vastu vaid mõtet, kassaskäivaid meeleolulisi arutlusi, akustilisi nähtusi, sõnu, arve jm. Akustiliselt mälu tummad ei märka akustilisi efekte, vaid neid saatvaid kõrvalnähte. Mälu pimedad võivad seejuures väga hästi näha ja mälu tummad omada teravat kuulmist.

Mälu tüübid kujunevad hoopis teisiti, kui meie ei võta nende jaotamise aluseks spetsiifilist vastuvõtvõimet, vaid neid esemeid, milliseid mälu lõigatakse. Nii erineb näit. isikute ja esemete mälu individuaalselt tegevuse ja sündmuse mälu.

Arvumälu ja nime mälu ei kuulu alati ühte ja samasse tüüpi. Visuaalne arvumälu omandab arvude kuju. Akustiline mälu omandab arvu kõla. Motoorne mälu säilitab kõnelemisliigitused, millised on vajalised arvu hääldamiseks. Viimane on harilikult seotud optilise või akustilise mälega. Sama käib ka sõnamälu kohta.

On arusaadavat, et mõned inimesed võivad omada tähelepanuäratavat optilist mälu, ent seejuures olla keskpärased arvude meelepidajad. Arvumälu on harva optilist tüüpi.

Ebbinghaus, Müller-Schumann j. t. on katseliselt uurinud mällulõikumise nähtust. Mainitud katsetel pöörati peahuvi õppimise kui psüühilise nähtuse selgitamisele. Ent jälituspsühholoogia seisukohalt ei ole niipalju tähtis õppimine kui juhuslike mällulõikumiste uurimine, mis omavad öeldis tähtsat osa. Sellelt seisukohalt väljudes tuleks katseliselt uurida igasuguseid öeldisi, eelkõige aga seesuguseid elamusi ja mällulõikumise tingimusi, millised kõige sagedamini ilmnevad süütegude jälitamise olukorras.

Üldine kogemus õpetab, et kõik silmatorkav, hirmuäratav, eriti pahandav, kurvastav või eriti rõõmustav löikub tõtruult ja kauemaks ajaks mällu kui harilikud ja ükskõiksed elamused. Sellega sobib ka üks resultaati Sterni katsetest, mis väidab, et paremini säilivad mälus need elamused, mis ründasid isiklikke huvisid, ja halvemini need, mis ründasid meeleorganeid.

Süsteemaatiline vaatlemine näitab edasi, et juba omandatud mulje raskendab uue samalaadse mällulõi-

kumist. Uus tajumus pörkab teataval määral tagasi, jätmata enesest jälge. See juhtub nimelt siis, kui uus tajumus ei ole silmatorkav ega erutav. A. Heilberg jutustab järgmise loo: Berliini linnavolinikul A.-l oli harjumuseks koosolekuile minnes kaasa võtta must portfelli, koosoleku lõppedes minna raekeldrisse ja sealt koju. Ühel koosolekupäeval märkab ta raekeldrist koju minnes, et portfelli puudub. Ta küsib telefoniteel kohe raekeldrist järele, kas portfelli on jäänud sinna. Vastatakse, et portfelli seal ei olevat ning pealegi kinnitavat 6—7 A. seltskonnast mahajäänud härrat, et A.-l olnud portfelli lahkudes kaasas. Ta arvab, et portfelli teel kaotanud. Järgmisel hommikul teatakse talle linnavalitsusest, ta olevat oma portfelli koosolekute saali unustanud. Seega raekeldris veini maitstes polnud tal üldse portfelli kaasas. Sage-dane mällulõikumine alati kaasaskantavast portfelli oli seega haruldase ja huvilt ükskõikse alla surunud.

Reproduktsoon. Reproduktsoon ehk meeldetuletus on õieti mälu nähtuste staadium, mis eeldab eespoolkirjeldatud mällulõikumist ja viimase alalhoidumist. Reproduktseerides kutsume kord juba mällu omandatu ja seal säilinud uuesti esile. Dr. Hellwig ütleb selle kohta: „Meeldetuletusest on juttu, kui mälu säilinud kujutus mingist tajumusest, mis vahepeal oli kadunud meie teadvusest, tõuseb jälle teadvusse. See toimub mõnikord rippumatult meie tahtest, nii näit. unenägudes, teistel juhtumitel aga alles siis, kui meie varemalt tehtud tajumuse üle mingisugusel põhjusel (millegi tõuke) järele mõtleme, kui meie endid sunnime omandatud kujutlust uuesti elustama. Mitte kõik, mis on mällu lõikunud, pole iga silmapilk meeldetuletatav, samuti ei sünni meeldetuletamine alati ühesuguse kergusega. Õnnestubki meeldetuletus, siis puudub jälle kindlustus, et kujutus tegelikult vastaks asetleidnud tajumusele. Isegi juhtumil, kui tajumus omal ajal oli veata, võib meeldetuletus temast olla vigane. Mõnikord on mällu lõikunud kujutus vahepeal möödunud aja ning tunnistaja uute elamuste tõttu juba seevõrd muutunud, et meeldetuletatu temast on vaid pette-meeldetuletus. Aga ka siis, kui kujutus aja jook-sul pole moondunud, küll aga tublisti kahatanud, ähvardab teda moonutamise oht meeldetuletamise hetkel juhuslike väliste mõjude, näit. kas või ülekuulamise viisi tagajärjel. Seesugused mälluvõltsingud võivad tulla ette ka isikute, esemete ja kohtade tunnetamisel. Taastundmisest räägitakse siis, kui meeldetuletus tekib kokkupuutel algpildiga sarnleva tõelikkusega, mitte aga ettepanud küsimuse ergutusel. On vana tõde, et seesugune taastundmine on tihti võimalik ka siis, kui tunnistaja ei jaksa kuigi tabavalt kirjeldada äratundmisele kuuluvat objekti, resp. kirjeldab seda koguni valesti. Selle kõrval tuleb ette ka juhtumeid, kus tunnistajad jämedalt eksivad neile näidatud isikute taastundmises. Isegi tunnistaja kindlaim veendumus sellest, et igasugune eksimine taastundmises on võimatu, ei muuda asja. Eksimine võib juhtuda ka mitme tunnistajaga ühe ja sama isiku suhtes. Kõige halvem on see, et äravahetatavad isikud ei tarvitsegi olla sarnased. On teada mitu juhtumit, kus erapooletu tunnistaja täie veendumusega, kuid kindlasti ekslikult tundis ettenäidatavas ära tema poolt nähtud toimija, kusjuures tõelisel toimijal polnud sarnasust ettenäidatuga. Seesugustel asjaoludel on ütlejata raske selgust muretseda, kas tunnistaja ei eksinud taastundmises, arvatud välja juhtumid, kui toimija süü leiab kin-nituse veel muude kaaluvate tõenditega.

Kuritegude jälitajal tuleb pidada kirjeldatud mälu nõrgad küljed alati silmas, seda enam, et inimlikku meelepidamisvõimet kaldutakse üldiselt ülehindama. Millised kõrged nõudmised seatakse küllalt tihti üles kahtlusaluse vastu, kellelt oodatakse, et ta peab suutma aru anda oma viibimistest teataval päeval ja teatavas kohas veerandtundide ja minutite kaupa. Aga

mis rääkida veel tunnistajaist, kellelt päritakse ammuolnud asju, mille vastu neil ei tarvitsenud pealegi olla erilist huvi.

Meeldetuletust mõjutavaist tegureist seisab esikohal tajumisest möödunud aeg. Üldse võib ütelda, et meeldetuletus on seda vähem usaldatavam, mida rohkem aega on möödunud sündmusest. Meeldetuletusvõime individuaalse mitmekesisuse juures on aga võimalik, et üks tunnistaja, kes kuulatakse üle võrdlemisi peatselt pärast sündmust, on unustanud rohkem kui see, kes kuulatakse üle palju hiljem.

Katsed näivad tõendavat, et siis, kui on tegemist erutavate sündmuste meeldetuletamisega, annavad vahetult pärast sündmust toimetatud ülekuulamised halvemaid tagajärgi, kui need, mis võetakse ette veidi hiljem. Nimelt pandi tähele, et esimesel hetkel pärast erutava sündmuse tajumist tunnistaja ei suuda meenutada kõiki peensusi, vaid need kerkivad esile alles pärast teatava aja möödumist. Schrenk on koguni arvamuses, et pole iseenesest võimatu, et iga omandatud kujutlus paraneb esialgu teatava aja jooksul, mille kestvus oleneb asjaolust, kust siis omakorda algab kord-korraline kahanemine kujutluse mahu ja täpsuse suhtes.

Ühe ja sama isiku ülekuulamise kordamine on näidanud, et kordamine kõvendab küll mälu, kuid mitte sündmuse algpildi kujus, vaid selles kujus, mis ülekuulamisega meeldetuletusena esile kutsuti. Seepärast on väga tähtis, et juba esimese ülekuulamisega tehakse kõik, et tunnistaja kõik võimaliku oma mälust välja kraamiks. Tehakse siin viga, siis pärastpoole tihti pole enam võimalik avastada vea allikat.

Huviga vaadeldud sündmused jäävad kergemini ja paremini meelde kui seesugused, mis paistavad meile tähtsusetuina. Kuid huvi peab olema küllalt elav, et tajumus löikus sügavamalt hinge ja seesugusena mõjutada meeldetuletuse täpsust. Huvi kaudu tajutud isik, ese jne. jääb hingega ühendusse kauemaks ajaks, soodustades sellega meeldetuletuse ärkvelolekut läbielatu suhtes.

Psühholoogid juhivad ka tähelepanu meeldetuletuse tujukusele, mis avaldub nähtusis, kus mõteldes tagasi mõnele tähtsamale sündmusele, korraga tulevad meelde seesugused temaga seotud kõrvalised asjaolud, mis tajumise hetkel ei äratanud mingit tähelepanu ning millest vaevalt võis arvata, et need võiksid kunagi meelde tulla, kuna aga seevastu teised palju tähtsamad momendid sellest sündmusest näivad olevat läinud lootusetult kaotsi.

Ärritatud meeleolus üteldud sõnade meeldetuletamise suhtes võetagu arvesse, et juba normaalse kõne-

lemise juures kõneleja tähelepanu ei ole juhitud sellele, milliseid sõnu ta just ütleb, vaid sellele, mida ta mõtleb, mida ta tahab ütelda; kõneleja enamasti ei kuule iseenast. Veel palju suuremas määras maksab see kõnelejast, kes viibib afektis. Seepärast tuleb võtta ärritatud meeleolus lausunud sõnade meeldetuletusi alati suure ettevaatlikkusega.

Fantaasia mõjust mälule rääkis Mittermaier juba 100 aasta eest. Ta ütles, et just fantaasia olevat see, mis tõrjub mõndagi meie tähelepanekuist tagaplaanile ja toob selle asemel teised punktid elavama tes värvides esikohale, täites ühtlasi puuduvad lülid mälestusahelikus. Nii on tihti raske otsustada, mis on tõelisus ja mis on luule. Ja Brauer lisab sellele juurde, et seesugune kujutluste ümberkujundamine meie mälus pole mitte erand, vaid üldnähtus. See pahe kasvab seda suuremaks, mida rohkem tunnistajal on juhust asja üle järele mõelda ja teistele edasi jutustada. Tunnistajale tihti esitatakse küsimus, kas ta on seda sündmust ka ühes teistega arutanud. See küsimus on asjata: tunnistaja võis arutada nähtud sündmusele iseenesega, milleks iga tagasimõtlemine sündmusele andis soodsa juhuse. Pealegi on loomulik, et meie oma kaasinimesile jutustame tähtsast sündmusist, millede tunnistajaks olime, ning tahtes anda uudishimulisele küsimusile põhjalikke vastuseid, kaldume päris märkamatuult tõest ikka enam ja enam kõrvale. Siit põlvneb ka tuttav kogemus, et mingi kuulujutt, levivad lumeveermena, moondu peagi seevõrd, et tas ei leidu enam kübetki tõtt.

Psühholoogid juhivad üksmeelselt tähelepanu mõjule, mida võib tunnistajate mälule avaldada avalik arvamus, ajakirjandus. Kõmuliste protsesside puhul ajakirjanduses enne protsessi ilmuvad pikad ja enamasti ühekülgsed kirjutised sugereerivad suures määras vähem-intelligentseid ja ebakindlaid tunnistajaid, mida on võidud tähele panna paljudes protsessides. Mainitud mõju võiks nimetada isegi suuremaks pahaks kui üksikute tunnistajate sihilikku valetamist.

Kuid ka muidu etendab sugestioon meeldetuletuste võltsimises suurt osa. Eriti peab pidama seda silmas ülekuulamisel, kus heidetagu kõrvale igasugused võtted, mis võiksid ülekuulatavale mõjuda sugestiivselt. Sugestioon on seda kergem, mida suurem on ülekuulaja autoriteet.

Terve rida kohtulikke kogemusi näitavad küllaldaselt, kui suures ulatuses alati peab arvestama seda, et tunnistaja öeldised põhjenevad mingisugusel mäluveal ja et me võime langeda võrdlemisi suurte eksituste ohvriks, kui me ei tunne nende allikaid.

(Järgneb.)

RIIDE JA VALMISRIIETEÄRI

Valga Tekstiil

VALGAS, KESK 3. TELEFON 215.

TIHEDAMA KOOSTÖÖGA

võitlusse kuritegevuse vastu

Ilmub mõttevahetuse korras.
Toim.

Politsei otseste ülesannete hulka kuulub kõikjal võtta tarvitusele abinõusid avaliku korra ja rahu, samuti ka isikliku ja varandusliku julgeoleku vastu sihitud tegevuse ärahoidmiseks, ilmsikstegemiseks ning kõrvaldamiseks.

Meil on, vastavalt oma erilistele otsestele ülesannetele, politsei jagatud välis-, kriminaal- ja poliitiliseks politseiks, kusjuures kuritegevuse vastu võitlemine on politsei ülesandeks üldse ning kriminaalpolitsei ülesandeks eriti ja viimasele kuulub tähendatud alal eeskätt karistatava tegevuse ärahoidmine, jälitamine ning selgitamine.

Seega ei ole politsei ülesandeks üksnes toimepandud süütegude jälitamine ja avastamine juurdlemisega, vaid ideaalne oleks olukord, kui politsei suudaks kuritegelise elemendi teotsemist niivõrd tõhusalt oma valve ja kontrolli alla võtta, et suudaks kuritegevust üldiselt pidurdada ja juba ette vältida.

Võib arvata, et kriminaalpolitseile üksikult muutub see aga üliiraskeks, kui mitte võimatuks, just oma väikese koosseisu tõttu.

Nii töötab näiteks Tallinna-Harju kriminaalpolitseis praegu kokku kõigest 37 ametnikku ja nendest on aktiiv-välisteenistuses otseselt Tallinna linna kohta umbes 28 meest ja 1 naisametnik. Samal ajal on välispolitsei koosseisus Tallinna linna kohta mitusada ametnikku, kellele elamis- ja tööpiirkonnad jagunevad seega üle linna laiali.

Leian, et igasuguseks andmete kogumiseks ja kuritegelise elemendi üle järelevalve ja kontrolli teostamiseks oleksid just parimad võimalused kohal elutsevaid ja teotsevaid välispolitsei ametnikel, kes oma rajooni või piirkonna inimestega igapäev otseses läbikäimises ja kokkupuutes on, ja seda just oma teiste otseste ülesannete täitmisel.

Kuna aga ka välispolitsei, eeskätt linna konstaablid, oma töö mitmekesisuse ja rohkuse tõttu, on praegu isegi tööga tugevasti koormatud, siis nende ära kasutamine eespooltähendatud andmete kogumisel ja järelevalve teostamisel, ei tohiks enesest töö suhtes mingit otsest lisakohustust moodustada.

Kuidas oleks aga nüüd kõige hõlpsama vaevaga võimalik rakendada välispolitsei ametnikke kõige tõhusamalt eeltähendatud ülesannetele?

Leian, et selleks oleks vajalik tutvustada, eeskätt Tallinnas, kõigile välispolitsei ametnikele vabaduses viibivaid aktiviste üldiselt ja teatava jaoskonna piires elutsevat kuritegelist elementi, milleks kriminaalpolitsei registratuur omab küllaldaselt andmeid.

Tuleks vaid koostada vastavad nimekirjad, millele vajaduse ja võimaluste kohaselt lisada ülesvõtteid ja muid vajalikke andmeid ja need tutvumiseks saata kohapealsetesse politseijaoskondadesse või nendega tutvumist võimaldada ja soovitada kõigile kriminaalpolitsei registratuuris.

Teiseks, tuleks igal hommikul kogu välispolitsei koosseisu kõigis linnades, kuid eeskätt jällegi Tallin-

nas ja Nõmmel, informeerida öö-päeva kestel toimunud kuritegudest ja koostatud protokollidest oma linna administratiivpiirkonnas. Seejuures ühtlasi tuleks edasi anda vajalikud andmed otsitavaist isikuid, kellele tabamine vajalik vahistamiseks, ülekuulamisele toimetamiseks jne., samuti ka lühike kirjeldus kuritegevuse läbi kadumaläinud asjadest jne., nii nagu see toimub kriminaalpolitseis juba pikemat aega.

Selleks igal hommikul tavalise meeskonna vahetuse ajal võiks olla igas jaoskonnas vastav informatsioonikoosolek, millest saaks osa võtta suurema raskusega ja ilma töökoorma erilise suurenemiseta üle $\frac{2}{3}$ kogu ametkonnast, nimelt kui kohustada informatsioonikoosolekust osa võtma teenistusest lahkuv ja teenistusse tulev vahetus kordnikke ja kõik vabad konstaablid. Osa ametnike puudumine ei tohiks tekitada mingit muret ega tüliküsimust, kui arvestada, et sarnaseid koosolekuid senini üldse ei ole korraldatud ja kõik ametnikud on jäänud vastavast informatsioonist kogu aeg ilma.

Ühtlasi hommikune meeskonna vahetus peaks toimuma koos tavalise vahikorra vahetusega kella 09.00 ajal, kusjuures vastav informatsioonikoosolek võiks alata täpselt kella $\frac{3}{4}$ 9 ajal, kestes tavaliselt 15–20 minutit. Seega uus vahetus meeskonnast peaks tulema kohale ainult 15 min. varem enne vahetust, kuna teenistust lõpetav vahetus koguneb tavaliselt ikkagi enne lahkumist jaoskonda.

Tähtis on leida moodus, kuidas levitada kõigis jaoskondades tähendatud informatsiooni ühtlaselt, et ei tuleks lahkuminekuid ega arusaamatusi.

Ideaalne oleks olukord, kui vastav informatsioon antaks edasi kogu politseiametkonnale ühest keskuselt, näiteks kriminaalpolitsei registratuurist või kantseleilt, kuhu oleks selleks ajaks üle linna koondatud kõik öö-päeva kestel koostatud protokollid ja ettekanded ka välispolitseist, millest üldine informatsioon on vajalik ja lubatud.

Selleks Tallinnas hommikune jaoskonna postitooja ametnik, kes jaoskonnast läheb prefektuuri posti järele, võiks välispolitsei poolt koostatud protokollid ajutiselt viia kriminaalpolitseisse ja ühtlasi pärast vajaduse möödumist need jälle jaoskonda tagasi toimetada. Eespoolkirjeldatud mooduse tarvitamisel jääksid nimelt tülikad ettekannete koostamised ja esitamised ära.

Vastava informatsiooni edasiandmiseks jaoskondadele tuleks Tallinnas kriminaalpolitsei või selle all asuv prefektuur varustada lühilaine-raadiosaatejaamaga ja jaoskondades üles seada vastavad valjuhääldajaga varustatud vastuvõtteaparaadid.

Sarnase seadisega on praegu juba varustatud näiteks Tallinna kutselise tuletõrje keskus ja üks autoprits ja ainult selleks, et viimast tulikahjul saaks vajaduse korral saata teisel puhkenud tulikahju kohale. Samuti on lühilaine-raadio side laialdaselt kasutamisel kaitseleidus.

Politseil oleks selline sidevahend seda vajalikum, sest tähendatud side võiks mujalgi kiire vajaduse korral edukalt kasutamist leida, eriti veel siis, kui muud sidevahendid on takistatud.

Evakuatsiooni määruse kohta

Riigi Teatajas 4. juunist s. a. nr. 46, art. 422 avaldati Siseministri poolt 30. mail s. a. antud Kodanliku Õhukaitse alal elanike evakuatsiooni määrus, mis kehtib avaldamise kuupäevast. Määruse eeskirjad on maksvad nende elanike kohta, kes elunevad linnades, alevikkudes ja suurtööstusrajoonides, kus kodanlikku õhukaitset korraldatakse kohustuslikul alusel.

Meie suuremates asulates on palju niisuguseid elanikke, kellel pole erilist tarvidust linna jäämiseks sõja korraks. Nende elanike hulka kuuluvad lapsed kuni 15-aastaseks saamiseni, üle 60-aastased ja teised KÕ teenistuseks kõlbmatuks tunnustatud isikud, evakueeritavate laste emad või nende puudumisel laste naishooldajad. Pealeselle on võimalik asulaist evakueerida tunduval määral veel teisigi kodanikke, silmas pidades, et kohale jääksid need, keda vajab sõjavägi, asula kaitsekorraldus ja vajaliku elutegevuse ja hädatarviliku töö jätkamine. Asula KÕ juhil on õigus erandeid teha nende üle 60-aastaste kodanike suhtes, kes võtavad vabatahtlikult osa asula kaitse korraldamisest.

Määruse eeskirjad näevad ette, et evakuatsioon teostub põhimõtteliselt vabatahtlikuse alusel, kusjuures evakueeritavad või nende hooldajad või

vad ise valida peatuspaiga ja korraldada oma ülalpidamist oma äranägemisel. Tekib küsimus, kas võivad asulaist vabatahtlikult lahkuda ka KÕ kohustuslikud laste emad ja naishooldajad. KÕ üldkava § 4, II lõike, § 7 viimase lõike, Asutiste ja ettevõtete KÕ korraldamise määruse § 1 II lõike ja Elamute KÕ korraldamise määruse § 4 mõistete kohaselt peaksid need naised, kes kuuluvad KÕ rakenduskomanda või elamu KÕ toimkonda, jääma kohale, vaatamata, kas neil on alaealisi lapsi või mitte. Hoopis iseküsimus on, kas asula KÕ korraldusele on sellest kasu, kui väikelaste KÕ kohustuslikke emasid sunnitakse jääma linna.

Selle küsimuse lahendab evakuatsiooni määruse § 2, millega KÕ jaoskonna juhtidele antakse õigus lubada linnast lahkuda ka teistel kodanikel. Eeskätt puudutab see küsimus KÕ kohustuslikke väikelaste emasid. On ju selge, et viimaste vabatahtlik lahkumine ei saa piirduda igakord ainuüksi KÕ jaoskonna juhi nõusolekuga. Oletame näiteks, et väikelaste ema teenib vastutaval kohal I liigi KÕ kohustuslikus asutises ja asutise KÕ kavas on tema tööjõudu arvestatud, siis on sellise lasteema lahkumiseks tarvilik ka asutise juhataja nõusolek. Vastasel korral võiks teda arvestada teenistusest omavoliliselt pagenuks. Kõigil võimudel tuleb selle eest hoolt kanda, et ühes väikelastega lahkusid ka nende emad või naishooldajad, ja viia tarvilikud parandused aegsasti läbi vastavates kavades.

Õhuohu ooteaja saabudes on tõenäone, et suurem osa evakueerimisele määratud kodanikke lahkub asulaist vabatahtlikult KÕ ringkonna juhi poolt määratud tähtjaks. Kui aga ooteaeg venib pikale, siis võib ilmnedä nähe, et evakueeritavad hakkavad pikkamööda tagasi tulema asulasse. See nähe on päris loomulik, sest võõrsilolek pole kuigi mugav ja kui oht pole otseselt käegakatsutav, siis inimesed eelistavad koju tagasi pöörduda.

Selle pahe vältimiseks näeb määrus ette ka sund-evakuatsiooni. See teostub KÕ jaoskondade KÕ kavade kohaselt. Sundevakueeritavail pole võimalust peatuspaiga valikuks, vaid tuleb minna sinna, kuhu see vastava kavaga on määratud.

Sageli pole võimalik sundevakueeritavaid kohe edasi toimetada nende peatuspaikadesse, mis oleneb transportabinõude saamise raskusest. Selleks näevad jaoskondade KÕ kavad asulate juures ette ootekohtad, kuhu sundevakueeritavad on kohustatud kogunema omal jõul või kuhu nad tuuakse nende hooldajate poolt. Ootekohtade valikul tuleb pidada silmas, et need asuksid varjatult ja et sinna kogune-

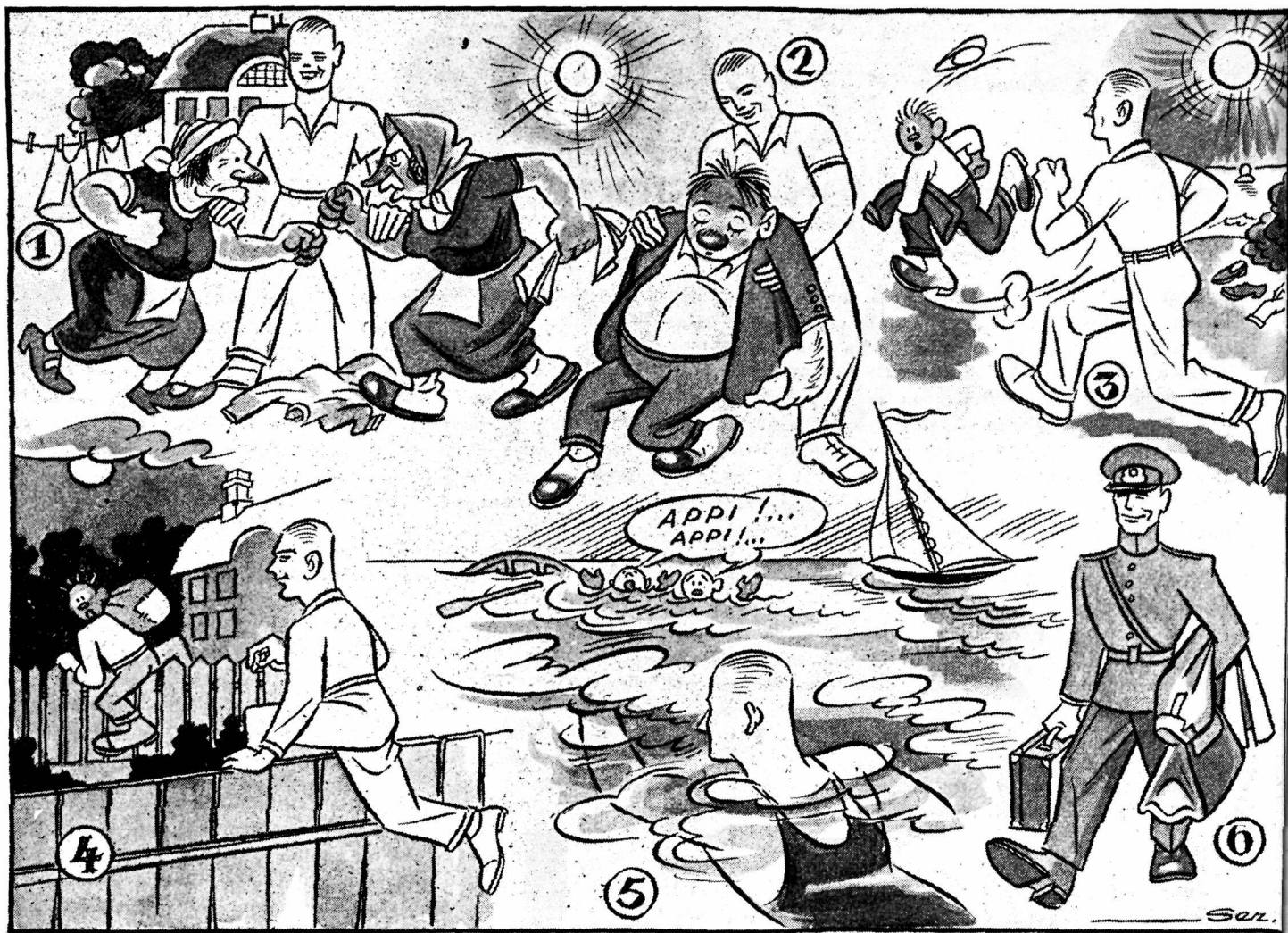
OO.

Praegu näiteks telefonogrammide teel informatsiooni ja korraldusi edasi andes võtab Tallinnas autovargusest teate edasiandmine kõigile jaoskondadele sageli tund ja enamgi aega, kuna korduvalt võib teate edasiandmisel ette tulla, et jaoskonnas on telefon kinni, nii nagu sellest varem „Politseilehe” veergudel juttu on olnud.

Mujal, kus väiksem koosseis ja seetõttu raadioside loomine võib olla raskendatud selle kalli hinna tõttu, peaks olema võimalik informatsiooni edasiandmiseks telefonisidet kasutada, selleks vajaduse korral harilikule telefoniaparaadile valjuhääldaja seadis külge monteerides. Kohtades, kus ei ole kasutamisel automaattelefoni, võib arvatavasti vastava kokkuleppe saavutamisel keskjaamaga, ka mitut abonenti korraga omavahel ühendada ja sel teel samuti vastavat informatsiooni ühest keskusest mitmesse kohta korraga edasi anda ja vastuvõtukohtades valjuhääldajate abil seda kõigile kuuldavaks teha.

Tallinnas võiks ajutiselt, kokkuleppel tuletõrje kesksaatejaamaga või mõne kaitsejõu üksusega, katseks vastavat informatsiooni mõnele Tallinna jaoskonnale raadio kaudu edasi anda.

Lühilaine-raadio side tundub ka muil juhtumel politseis niivõrd olulise tähtsusega, et tuleks vähemalt Tallinnas, kui riigi pealinnas, kõige kiiremas korras selle muresemisele asuda.

Tavaliselt arvatakse, et ka politseiniku suvepuhkus on niisama lo-
gelemine ja linnulaulu kuulamine. Tegelikult aga kohusetundliku po-
litseiniku puhkus kujuneb sageli hoopis huvitavamaks ja vaheldus-
rikkamaks kui tavalisel kodanikul.

1. Mõnikord tuleb politseinikul vüibida temperamentsete daamide seltskonnas, mis arendab teravmeelsust ja leidlikkust olukordade lahendamisel.
2. Tuleb tegelda vahetevahel ka päris suurte raskustega, mistõttu muskulatuur areneb tunduvalt.
3. Väga sageli tuleb maha joosta pikki maaväljaid, mis on politseinikule parimaks treeninguks.
4. Isegi öösiti saab vahetevahel sooritada võimlemisharjutusi, mis on keha painduvuse ja osavuse mõt-
tes eeskujulikud.
5. Ka tuleb ette võtta pikemaid ujumisretki, mistõttu saab karastada keha ja vaim.
6. Ja kui politseinik saabub tagasi ametikohuste täitmisele scilliselt „kosutatvalt puhkuselt“, on ta värske,
treenitud ja lõbus.

mine ei käiks üle jõu kodanikel, kes vähegi suuda-
vad kõndida. Normaalselt asuvad ootekohad asulast
3—6 km eemal.

Evakuatsioonide kogemused on näidanud, et ühes
naiste ja lastega püüab asulaist lahkuda ka mobili-
satsiooni-ealisi mehi ja hoonetegruppide jõude. Selle
nähte kõrvaldamiseks näeb määrus ette evakuatsiooni
kontrolli teostamise politseivõimude poolt. See näib
esialgsel kaalutlusel olema raske ülesanne, kuid tuleb
arvestada seda, et kohusetundelised kodanikud aita-
vad siin ise suurel määral korraldajatele kaasa ning

iga viimast desertiiri ei saa kunagi kätte. Igal ju-
hul tuleb omavoliliselt lahkumise võimalusi ette näha
ja vajalikud kontrollpostid raudteejaamades, suurtel
teedel, ootekohtades jne. välja panna.

Määruse eeskirjad näevad ette, et evakuatsiooni
võidakse teostada vaid Sõjavägede Juhataja nõusole-
kul. Sealjuures võib evakuatsiooni teostada kas õhu-
ohu väljakuulutamise korral riigis või ka Siseministri
erikorraldusel, ilma et õhuohtu polegi. Evakueerida
võidakse kas kõiki KÕ kohustuslikke asulaid üheaeg-
selt või üksikuid neist.

Vana Tallinna politseipeegel

Tallinna elu 15/16. sajandi kriminaalkroonika valgusel

Kitsad tänavad looklevad kõrgete hallide kivi-müüride vahel. Päikesekiired küünivad vaevalt vaatama majade vahelt tänavale. Teda ei nähtagi siin meeledi, sest tema paistel hakkavad vängelt lõhnama tänavale visatud jäänused. Kõik, mis majas üleliigne, visatakse nimelt tänavale.

Võib umbes arvata, millist üldpilti pakkus kesk-aegne linn. Majade süngus, kasimatus ei jätnud kahtlemata mõju avaldamata ka linnaelanikele. Valitses ju soodustatud olukord kuritegevusele — tegudele, mis kartsid eredat valgust. Ent elu linnas hoidsid õigeis rõõpmeis valjud seadused. Karmid elutingimused tingisid karme seadusi. Alaliselt töötas Tallinnas vogtikohus, kus tulid arutusele kodanike patud, alates abielurikkumisega ja lõppedes mõrvamistega. Kohtul polnud vähe tööd — sageli astus ta erakorraliselt kokku koguni suurte pühade ajal.

Vanade kriminaalprotsesside protokollid, mis 15. sajandist alates on rohkearvuliselt säilinud, annavad huvitava pildi Tallinna keskaegsest elust. Kuigi seaduse vastu on eksitud enamuses samadel põhjustel mis tänapäevalgi, leidub siiski protsesse, milleles kajastuvad keskaja erilised maailmavaated ja tõekspidamised.

Sellised on näiteks ebausuga seotud kaebused. Nõiaprotsesside juures meie siin ei peatu, ja need esinesid Tallinnas hiljem. Aga juba 1494. aastal süüdistas ræhärra Dietrich Hagen kahte meest „kummaliste relvade kandmises ja enda nähtamatuks tegemises“. Dietrich Hagen oli kohanud neid kahte

Allikad: Eugen von Nottbeck — Die alte Criminalchronik Revels (1884). Protokolle des Gerichts-vogts Grymmert. Auszug aus den Criminal-Protocollen des Niedergerichts.

Elanike evakuatsiooni asulaist ja ootekohtadest juhivad ja korraldavad KÕ ringkonna juhtide poolt määratud evakuatsioonijuhid, keda abistavad vastavad omavalitsused, kaitseliit ja naiskodukaitse.

Millist abi siin üks või teine organisatsioon võib pakkuda?

Omavalitsuste ülesandeks on kõigepealt muretse-da ootekohtades evakueeritavatele majutamismõimalusi ja teiseks — hädavajalikke transportabinõusid haigete, raukade ja laste veoks ootekohtadest kavades kindlaksmääratud peatuspaikadesse.

Kaitseliidu ülesandeks on abistada korra alalhoid-misel, evakueeritavate majutamisel ja nende trans-pordi korraldamisel.

Naiskodukaitse abi on vajalik ühistohtlustamise korraldamisel.

Evakueeritavate peatuspaikade valikul tuleb sil-mas pidada, et need asuksid maal, taludes. See on maksev ka vabatahtlikult evakueeritavate kohta. Ühelgi juhtumil ei või evakueeritavate peatuspaigaks olla mõni teine KÕ kohustuslik asula.

Omavalitsused, kellede piirkonnas asuvad evakuee-ritavate peatuspaigad, on kohustatud muretsema sund-evakueeritavatele kortereid, ja hoolitsema nende sani-taarabi, toitlustamise ja töösaamise võimaluste leid-mise eest. Esmaabi korraldamisel abistab omavalit-susi Punane Rist. Evakueeritavate majutamisel kohal tuleb arvestada vabatahtlikult ühte või teise tallu evakueerunud linlaste arvu ja selle võrra vähendada sundevakueeritavate mahutamist samasse tallu.

Sundevakueeritavate transportikulud maanteed ja veeteil kannavad evakueeritavate elukoha omavalit-sused. Evakueeritavate transport raudteel toimub KÕ ringkonna juhtide korraldusel, kokkuleppel koha-like sõjaväevõimudega.

Evakuatsiooni korraldus kodanikele antakse teada KÕ juhtide kaudu. Seda tehakse KVS võrgu kaas-abil. Vabatahtliku evakuatsiooni korralduses tuleb tea-tada, kes kuuluvad evakueerimisele ja millal peavad olema evakueeritavad asulast lahkunud. Sundeva-kueeritavatele teatatakse pealeselle veel ootekohtade asupaik.

Evakuatsiooni teate edasiandmisel kodanikele on kasulik meelde tuletada, mida evakueeritav peaks kaasa võtma. Kaasa võtta tuleksid evakueeritava vanust tõestav dokument, 2—3 vahetust pesu, paar komp-lekti riideid ja jalatseid, aastaajakohased ülerõivad, tekid ja padjad lastele ja haigetele, kuivi toiduaineid mõneks päevaks, lahtine raha ja väärtasjad. Korter antakse elamu KÕ juhi hoole alla või kui elamusse kedagi ei jää, siis hoonetegrupi juhi hoole alla.

Evakuatsioon tuleb teostada õigeaegselt, et mitte viimasel minutil sattuda mitmesugustesse raskus-tesse, eriti liikluse ja transpordi alal. Võimudel tuleb arvestada seda, et elanike, eriti laste evakuatsioon õhurünnakute tule all on väga raskesti teostatav ja on seotud suurte kaotustega. Mida enam õhuohtlikud asulad on tühjendatud elanikest, seda kergem on asu-late kaitse teostamine ja seda vähemad on kaotused tsiviilelanikkonnas õhustpommituste tagajärjel.

Paremal: piinliku küsimuse lahendamise piinamise abil; vasakul: ees — piinamine põletamisega, tagaplaanil — käe maharaiumine

meest ööpimeduses Mustapeade klubi laheduses. Nad hoidsid käes paberilehte, mida mõlemad, pead koos, uurisid. Üks hoidis kaenlas pikka keppi, mille otstarve Hagenile näis olevat kahtlane. Samuti tundus raehärrale imelikuna, et sarnases pimeduses uuritakse kirja.

„Kindlasti on siin tegemist nõiamärkidega,” turgatas Hagenil meelde. Ja kohusetruu linnaametnikuna ruttas ta kohe Paksu Margareeta suunas, kus teadis olevat linnasulaseid. Ta teatas neile, et Mustapeade lähedal on kaks isikut, kes tegelevad „üleloomulike asjadega”. Ristimärke lüües sammus nüüd neli linnasulast Dietrich Hageni juhtimisel Mustapeadele. Võib arvata, et enesetunne polnud kõige parem. Kohale jõudes ei nähtud aga võõraid enam seal seismas, kus Hagen neid viimati nägi. Muidugi, nõiamestrid olid endid „nähtamatuks teinud!” Juba tahtsid linnavahid kergema südamega eemalduda, kui Hagen ärevalt viipas ühe pimedat hoovivärava tüheme poole.

Seal seisis kaks meest, omavahel midagi õienades. Sellest igatahes jätkus nende vangistamiseks.

Vogtikohtu ees süüdistati neid siis „kummaliste relvade kandmises ja nõiduslike märkide omamises, mis võimaldavad ennast muuta nähtamatuks.”

Kõigele vaatamata ei leitud süüdistusele mingeid tõendeid ja võõrad vabastati pärast seda, kui nad olid annud tavalise vande: et nad süüdistaja vastu ei kannu mingit viha. Kohtuprotokollil on

veel lisatud, et tol ajal viibisid linnas „lõbusaksteigid”, kelle all tuleb mõista veiderdajaid. Kas ka raehärrale hirmu peale ajanud võõrad kuulusid veiderdajate hulka, seda pole täpselt teada, kuid protokollil viimase lause järgi võib seda küll oletada.

Nähtavasti valmistas keskajal lõbusatel sellidel mõnu argade kodanike hirmutamise, sest maskide kandmine öösel tuli keelata. Siiski on selle eest 1460. aastal vastlapäeva ööl karistatud üht sulast, kes maskis olles oli peksnud inimesi. Samuti oli keelatud öösel terariistadega tänavail käimine. Hermann Rodeberg, keda pika noaga tänaval leiti, heideti türmi.

1526. aastal pidasid Tallinnas õllekeldrit kaks kahtlaste elukommetega naist: ühe nimi oli Dorothy (Dorothea), teise nimi Grete. Naiste pruulitud õlu oli päris heas kuulsuses ja õllepoodi külastasid õhtult käsitöölise tsunfti kuuluvad isikud. Seal aga pääses Tallinnas jutt lahti, et naised pruulivat õlut kaagil poodud varaste riietes. Keskajal valitses nimelt ebausku, et hukatud varaste riided toovad äri alal õnne ja naised lootsid nende kaudu oma äri paremat minekut. Naised vangistati ja nad tunnistasid üles oma süü: tubli kannu õlle eest olid timukasulased löiganud poodud varastel riided seljast! Kohus määras naistele tubli kere-täie kaagiplatsil. Kuidas see avastus mõjus edaspidisele äritsemisele, pole kahjuks teada, kuid ega see vist nii väga keskaja inimest häirinudki: keskaja puhtuse ja tervishoiu nõuded olid erinevad.

Sellest annavad tunnistust linna kaevud. Kaevudest leiti alatasu uppunud inimesi: ühed olid kaevudesse uppunud, teised pärast mõrvamist kaevu visatud jälgede varjamiseks. Uppunu tõmmati küll kaevust välja, kuid kaev jäi edasi üldiseks kasutamiseks, ilma et vett oleks uuendatud.

Kaunis sagedased olid ka kaklemised joomise juures. Kahel juhul on Tallinna kodanikud ennast koguni surnuks joonud. 1486. aastal jõi ennast lõunamaa veinist surnuks Kullerde veinikeldris keegi Michel Moller. Anno 1575 tabas samasugune surm Howschildti majas Martin Primesi. Järgmisel päeval tegi kohus kindlaks, et Primesi ihul pole leida ühtki vägivallamärki. Ainult kogu selg oli pruunikas-must, millest järeldati, et ta süda oli viinast põletatud ja surm oli järgnenud sellest. Seejärel otsustas kõrgeauline raad koos preesterkonnaga, et timukas lohistab surnukeha hukatute matmispaigale. See sündiski õhtul kella 7 ajal, ainult hiljem viisid omaksed ära surnukeha kirstus. Nagu sellest nähtub, peeti seesugust surma vägagi põlastusväärseks. Olgu mainitud, et ka enesetapjad lohistati hukatute matmispaigale ja maeti ka sinna.

Nüüd aga midagi lõbusamat.

Keskaja naiste keeled polnud tänapäeva naiste omist mitte vähem teravad. Ainult, et tollal tunti mõjusamaid abinõusid tühja keelepeksu karistamiseks, nagu see nähtub ka Püha-Niguliste kiriku abiköstri naise Margareete loost.

See naine oli 1477. aastal läinud tülli kingsepp Mattias Prusse naisega. Naiste hele kisa oli tänavale meelitanud hulga rahvast ja nende kõigi kuulates oli Margareete nimetanud Mattias Prusse naist „hooraks“. Kingsepanaine kaebas seepeale kõstri naise kohtusse ja seal mõisteti Margareete, „kuna ta öeldud sõna tõestada ei suutnud“, häbikivi kandma.

Otsus viidi täide püha-mihklipäeva laupäeval, mil Tallinna kodanikud said omapärase vaatepildi osalisiks: kaagilt alustas kummaline rongkäik linna suunas sammumist. Kõige ees sammusid irvitades näruses riietuses linna seekarjused ja nende järel õnnetu Margareete, häbikivi kaelas. Häbikivi koosnes kahest lõustaga varustatud kivist, mis teineteisega olid ühendatud kettidega. Kettide abil riputati häbikivi tühja juttu rääkinud naisele kaela ja see pidi kivi kaelas kandes sammuma läbi linna. Et avalikku skandaali veelgi suurendada, selleks anti süüalustele kaasa veel erilise saatjaskond. Niguliste kõstri naine Margareete võis veel õnnelik olla, et tema saatjaiks olid linna seekarjused, kuna mujal hansalinnades saatsid häbikivi kandvat naist pasunatel puhuvad timukasulased.

See karistus mõjus nähtavasti keskaja naistele õige vaigistavalt, sest häbikivi kandmise karistust ei tulnud sageli ette. Siiski on huvitav, et anno 1521 sai mainitud karistuse osaliseks koguni üks nunn. Viimane oli Püha-Vaimu kiriku kangi all müütanud lõnga ja seejuures sõnelusse sattunud Johann Dönhoffi naisega, keda nimetanud lõbunaiseks. Nagu protokollist nähtub, oli ägestunud nunn annud koguni voli oma kätele. Nunn kandis häbikivi siiski seekarjuste eskortita.

Nagu eeltoodust võib oletada, polnud Tallinna kloostrite nunnad sugugi „vaiksed tallekesed“. Seoses kloostritega tuli Tallinna vogtikohtul lahendada nii mõnigi pahandus.

Näiteks saadi 1500. aastal teada, et Kloostri tänavas nunnakloostri tallis on leitud tapetud mehe laip. Kui rae poolt kaks meest järelepärimistega saadeti kloostri juhatajanna juurde, siis püüdis abtiss kõrvale põigelda ja väitis, et mees olevat surnud hobuse kabjalöögist. Kui mehed läksid talli, siis selgus, et surnukeha oli ömmeldud linasesse riidesse ja kõik oli seatud valmis matmiseks. Linane riie lõigati lahti ja siis selgus, et laibal oli suust ja ninast verd jooksnud.

Kloostrisse saadetud mehed jutustasid nähtust linnapeale. Nüüd kutsuti kokku erakorraline vogtikohtu istung raekabelisse. Vogtid saatsid kloostrisse 3 tunnistajat, kes kloostris juba varem olid käinud, ja ühe arsti ning kaks auväärset tunnistajat. Nii saabus 5-liikmeline delegatsioon abtissi juurde. Viimasele teatati, et „tema valitsuse ajal on kloostris sündinud palju enam pahandusi kui enne ja pärast teda.“ Ühtlasi kuulati ta üle. Abtiss jäi oma esialgse seletuse juurde. Tema loal tõstsid nunnad laiba kloostri väravate ette, kust laip viidi

Peksmine vitsadega, 16. sajandi karistusvõis Jan Luykeni vaselõige

kohtusse. Nagu tavaliselt mõrvakahtlaseil juhtumeil, nii lõigati ka sel korral laibal ära üks käsi, mis jäi kohtu valdusse. Tarbekorral jäi mõrvatu käsi mitmeks nädalaks kohtusse. Kui kedagi hakati mõrvas kahtlustama, siis pidi ta oma süü eitamisel käe asetama mõrvatu käele ja „puhastusvande“ vanduma. Kui vande andmisel surnu käsi ei hakanud verd jooksma, siis loeti süüdistatu süütuks. Eeltoodud lugu jäigi selgumatuks ja sünnitas omal ajal Tallinnas väga palju kõmu. Kloostri elu ulakusest annab tunnistust ka protokoll 1475. aastast, mille järele üks ilmalikus riietuses munk leiti lõbumajast.

Ka valerahategijatega oli keskaegses Tallinnas tegemist. Kelle juurest leiti valehõbedat või rahatempleid, neil raiuti käsi maha. Kuid raskemal juhtumeil määrati süüdlasele ka tulesurm. Nii küpsetati 1490. aastal keegi venelane, kes oli levitanud valeüllingeid, elusalt pannil. See kole karistus teostati turuplatsil. Protokollis märgitakse selle kohta, et „see oli julm surm“.

1528. aastal ajas üks valerahategija Tallinna rae kimbatusse. Keegi Breemenist pärit Heinrich Sasse nimeline isik oli valmistanud valeraha savist vormi abil, kuhu ta oli vajutanud sisse kahe õige ferdingu jäljed. Sel viisil valmistatud ferdinguga oli valerahategija „kangi alt“ otnud jäneselõnga ja vahetanud turul ühe valeferdingu peeneks 10 penni vastu. Kui meest taheti karistada, siis oli kohus kimbatuses, sest Lüübeki seaduses, mille järgi Tallinnas kohut peeti, kõneldi ainult valehõbedast ja valerahategemisest münditempli abil. Kuigi kõnesoleval juhtumil oli ilmselt tegemist tavalise valerahategemisega, pöördus Tallinna kohus, kes oli harjunud seadust sõna-sõnalt täitma, Lüübeki linna poole arupärimisega. Sealt vastati, et seaduses pole tõepoolest täpselt niisugust juhtumit ette nähtud,

kuid seda tuleb pidada ettekavatsetud petmiseks ja mitte valerahategemiseks.

Kuni see vastus ükskord saabus, oli Heinrich Sasse türmis istunud juba 41 nädalat. Nüüd määras vogtikohus valerahategijale järgmise karistuse: 3 tundi pidi mees seisma kaagi all — valerahad ja nende valmistamise abinõud kaelas. Pärast kaagi all seismist põletati Heinrich Sasse põsele ristimärk. Siis viidi ta teist korda kohtu ette ja ta pidi tänama kohut karistuse eest. Seejärel ajasid timuka sulased mehe linnast välja hoiatusega, et kui teda veel kunagi linna piirkonnas nähakse, siis tabab teda tulesurm.

Tallinnas valitses kodurahu seadus ja igaüht, kes lubamatult tungis võõrasse majja, karistati rahavõi vanglakaristusega; kui sissetungija oli relvastatud, võis teda tabada ka surmanuhtlus. Moraali eest hoolitseti ka abielurikkujate karistamisega. Kui mündisepp Roland tabati teise naise juurest, siis määras kohus talle pikaajalise vanglakaristuse. Samuti ei annud Tallinna kohus armu ühele Lüübekist pärit olevale laevakirjutajale, kes oma Tallinnas viibimise aega tahtis lühendada lõbusa seiklusega ja maitse keelatud vilja ühe abielunaisega.

Ka kahenaise-pidamise juhtumeid tuli ette. 1542. aastal seisis sarnase süüteo pärast kohtu ees keegi „soolatampija“. Kohus pani kõigepealt mehe kaagile istuma. Nagu protokollist nähtub, laskis vogt selle mehe auks koguni uue kaagitooli valmistada. Kahenaise-pidaja viidi kaagile istuma hommikul kell 7 ja istus seal kella 10-ni. Siis nõudis kohus, et ta järgu oma esimese naise juurde, kui ta ei taha kaotada oma pead. Kõik teiselt naiselt saadud kaasavara pidi ta viimasele jälle tagasi andma.

Raehärrade solvamine nende ametikohuste täitmisel tõi süüdlasele raske rahatrahvi ja teoga haavamisel surmanuhtluse. Pea raiuti maha ka sellel, kes püüdis kohtualuseid vabastada. Selline juhtum tuli ette 1479. aastal, millal Olaff Brun hukati selle eest, et ta linnasulaste käest vabastas madruse, kes oli tülli läinud kapteniga. 1491. aastal oli keegi ässitanud üles inimesi, et nad linna turul vabastaksid varga. Selle eest raiuti mehel pea.

Ka jumalasalgaajate ja jumalateenistuse segajate vastu astuti välja täie valjusega, eriti pärast reformatsiooni väljakuulutamist 28. oktoobril 1524. Anno 1529 oli Hans Natelkoper irvitanud jumalasõna ja tema kuulutajate üle, nimetades Martin Lutherit koe-raks. Jutlust olevat sama mees võrrelnud koera haukumisega. Karistuseks istus mees kaks ja pool nädalat türmis ja pidi siis toolil seisma ja koera kombel haukuma. Siis seoti tema käsi ümber kaela ja aeti linnast välja.

1531. aastal oli keegi mees seganud rootsikeelset jumalateenistust Püha-Gertrudi kabelis. Mees, kes oli elanud Kalamajas, rääkinud hästi rootsi keelt ja polnud nõus sellega, et rootsi pastor lubas reedesel päeval liha süüa. See jumalateenistuse segaja sai vanglas peksta.

Kus asus Tallinnas vangla? Selleks kasutati mitut ruumi. On juttu tornist — kahtlemata Tallinna kindlusetornist. Vang kinnitati ruumis kuuli külge, milleks osutus raske rauast või kivist kuul, mis süüalusega oli ühendatud keti abil. Arestikambrina kasutati ka raevoja taga asunud linnasulaste maja ruumi. Suursuguseile vangidele oli vanglas eri osakond, nn. „junkrukammer“. 1531. aastal istus junkrukambris keegi Rolf Amsink. Ta oli pidanud uhke pidusöögi, kus polnud puudust ka tütarlastest. Nende lõbustamiseks oli ta tellinud kohale ka raemuusikamehi. Kuna lõbutsemine keskajal allus teatud piiridele, milledest Amsink oma pidusöögil oli üle astunud, siis tahtis raad meest karistada. See hakkas vastu, istus junkrukambris ja pidi 80 marka trahvi maksma ning vabastati alles pärast tavalist vannet. On märkimisväärne, et harilikult vahistatud pidid hiljem tasuma oma vangisistumisega seoses olnud kulud. Siin olid maksivad üksikud erandjuhtumid.

Kibedat heitlust peeti vanas Tallinnas ka varaste vastu. Vanas Lüübeki kohtuseaduses tehti vahet ainult varguse vahel üle 8 šillingi väärtuses ja alla selle. Esimesel juhtumil tabas varast poomissurm ja naisvarast „naiseliku au pärast“ elusalt matmine. Teisel juhul sai varas peksta, talle määrati rahatrahvi ja kaotati õigused. Mõnikord raiuti vargal ka kõrv maha, ja ta aeti linnast välja. Tallinna kohus siiski 8 šillingi piiridest kinni ei pidanud ja määras mõnikord surmanuhtluse ka väiksemas väärtuses varguse eest.

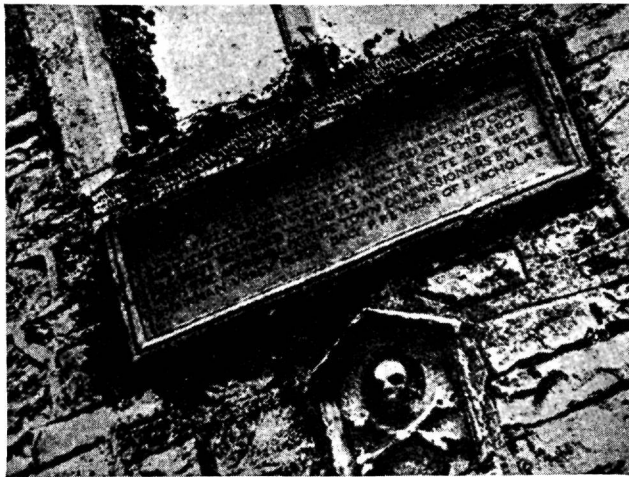
Mida kõike vanas Tallinnas ei varastatud! 1439. aastal lihavõtteöösi varastati kloostrikirikust Püha Neitsi pildilt krooni sisse tikitud pärlid ja muudki väärtuslikku. Varas tabati ja poodi täevaminemispüha laupäeval. Kirikuvargus oli üldse rängimaks varguseks, mille eest varast võis tabada koguni rattale tõmbamine — piinarikkaim surmakaristus. Poomissurm määrati ka kahele sulasele, kes olid öösel tapnud linna väravate ees karjas olevaid sigu ja need siis kotti ajanud. Dönhof Kalle teenrid juhtusid seda nägema ja mehed pidid seavarguse lunastama oma eluga! Õige vilunud vargast kuuleme 1464. aasta kohtuprotokollis: mees oli Bolemanni saunast ühelt saunaliselt varastanud hõbedat ja Saaremaalt pärit eestlasel lõiganud osavalt ära kuue külge kinnitatud rahakukru. Ka see varas kõlkus võllas. Protokollis on veel lisatud: „Jumal olgu tema hingele armuline!“ Keegi tööline oli Püha-Barbara surnuaial olevast küünist varastanud kirve, labida ja mõningaid tööriistu. Mees sai kaagil peksta ja tal raiuti kõrv maha. 1467. aastal poodi keegi varas ammu varastamise pärast. Ranget karistust põhjustas asjaolu, et varas oli ühe kõrvaga, s. t. juba enne varguse eest karistatud.

Võiks ju veel tuua küllaltki näiteid varguslugudest, kuid piirdugem nendega. Seega oleks heidetud linnulennuline pilk kriminaalprotsesside kaudu Tallinna keskaja seaduste komistamisele.

G. H.

LINTŠIMINE

Am.-Ühendriikide senatis arutati möödunud aastal seaduse-eelnõu, millega tahetakse teha lõpp lintšikohtute tegevusele Ameerikas. Esimest korda mõeldi Am.-Ühendriikides sellele, et Ühendriigid võivad täita oma kultuurilist missiooni teiste kultuurrahvaste peres vaid siis, kui nad hävitavad nn. „rahva omakohtu“ — viimse jäänuse

Mälestustahvel kohtunik John Lynch'ile, kes elas a. 1700 Põhja-Carolinas ja kelle nime järgi on lintšikohus saanud oma nimetuse

metsiku lääne aegadest. Sõna „rahva omakohus“ ei kõla põrmugi halvasti. Iga kohus peab võrsuma rahva keskel ja pidama elavat sidet rahva õigustundega, kuid roimaks muutub see rahvakohus, kus rahvas ise — ja sageli alaväärtuslikem osa temast — püüab ilma kohtuta ja kohtuotsuseta karistada ja surmata inimest. Ja Ameerikas toimub see veel praegugi aastast aastasse. Ainuüksi viimase viiekümne aasta kestel on seal lintšitud 4250 inimest, ning veel aastal 1937 oli Ameerikas mitte vähem kui 7 lintšimisjuhtumit. Nagu näitasid vaidlused senatis, pole isegi tänapäeval kerge ellu viia abinõusid, mis hävitaksid lõplikult lintšikohtute tegevuse. Suur osa ameerika rahvast peab omavolilist karistuse täideviimist kirjutamata seaduseks, mille kohta ei tohiks kellelgi olla ütlemist. Sest lintšikohus oli see, kes omal ajal puhastas Ühendriikide laialdased maa-alad, preeriad ja läänemägestike kitsasteed postiröövleist, hobusevargaist ja mõrvareist. Suurte maa-alade asunikud pidid endid ise kaitsema, nad ei võinud oodata seadusi ja nende täideviijaid, et vabaneeda kuritegelisest elemendist. Ka hiljem, kui järgnesid korraldatud, nn. kodanlikud olukorrad metsiku lääne elus, jäi asi nii, et seaduste mõju usuti vaid osaliselt. Kalifornias ja Arizonases, Uues-Mehhikos ja Colorados näidatakse veel tänapäevalgi mitmeid hukkamispaiku, puid ja teetulpi, millede külge varemalt on poodud rööv-

lpealikuid. Ühed ütlevad, et sõna „lintšimine“ tulevat iiri kohtunikust Lynch'ist, teised seevastu kinnitavad, et see sõna on pärit jaoskonnakohtunikust John Lynch'ist Põhja-Carolinas, kes — et lühendada tavalise kohtupidamise pikka ja vormilist instantsiteed — võttis enesele õiguse ja andis süütegija rahva kätte, kes tegi temale lühikesi ja kiire lõpu.

Igatahes pole lintšimine ühtlaselt levinud kogu unioonis. Seda tuleb veel ette vaid lõunas ja läänes, kuna tihedalt asustatud ida on temast peaaegu täiesti vaba. Ja ka läänes jääb see järjest harvemaks — sedamööda, kuidas sealsed laialdased maa-alad järjest tihedamalt asustatakse. Kuid lõunas võimutseb ta lakkamatult. Kohe pärast Ameerika kodusõda, kui neegrid vabanesid üle-õõ orjusest, kerkis lintšikohus lõunas esile. Neegrite keskel levisid kohutaval määral roimad, ja kuna neegrid oma rassikaaslasti valgete vastu alati kaitseksid, neid varjasid ja põgenema aitasid, võtsid valged musta oma „hoole alla“ veel enne, kui kodanlik õigusemõistmine oli jõudnud tegevusse astudagi. Nii juhtuski, et lõunas asuvad neegerriigid, mis raamivad Mehhiko lahte ja Mississipi alamjooksu, võtsid „rekordi“ lintšimises: sellest Georgia osariik 460 juhtumiga viimase viiekümne aasta kestel ning ilus Floriida, mida tuntakse Uue-Maailma paradiisi nime all, pisut vähema arvuga.

Kõikjal Ühendriikides on inimesi lintšimise teostamiseks alati käepärast. Palavail suvepäevil, kus tegevust on vähe, on need inimesed eriti valmis lintšikohtu teostamiseks. Lintšimiste põhjustajaiks on tavaliselt valgete ahaavamised või vägivald nende naiste kallal. Kuid mõnikord lintšitakse võrdlemisi tühiseil põhjusil. Juhtub isegi,

Sõjaväelased kaitsevad tääkidega süütegijat rahva omakohtu eest

SURMAPÄEVIK

„Tunnista, vennas, et sa olid siiski tujukas!“ ütles Cleta. „Sa keeldud aitamast inspektor Comfort'i enamikus tema tähtsamais asjus. Sellele vaatamata, ma tean, et sa samal ajal pühendasid terve nädala ühe alakäinud näitleja küsimusele.“

Ta asetask tühja kohvitassi lauale, tõusis hetkeks üles, et võtta sigarett.

„Sinu suhtumine ellu on paradoksaalne!“ jätkas ta süüdistades venda. Loreto Santos pöördus ümber ning suunas naeratades oma helehallid silmad ilusale õele.

„Või paradoksaalne!“ kordas ta endamisi. „Kena, selles suhtes võib sul küll õigus olla. Kuid aeg, see muudab meie kõige võõrastavamadki paradoksid ene-

et murtakse kohaliku vangla uks maha, tassitakse hirmust poolsurnud süütegija sealt välja ja viiakse peksu ning hoopidesaju saatel linnaäärele ja puuakse seal mõne puu külge. Aga veel enne, kui ta saab rippuma jäädagi, on juba ta keha kuulidest läbi puuritud. Hiljem järgnev korrapärane märgilaskmine tõmblevale kehale moodustab vastiku vaatamängu lõppakti.

Säärane on „rahva omakohus“, mis enam kui üks kord on katsunud tugeida mõnele õigeksmõistvale otsusele, mille on teinud rahva seast tulnud mehed. Lintšitud inimene ripub järgmise päevani ja inimesed tulevad ning lähevad ja vahivad seda pilti, ilma et ükski võimuesindaja ennast näitaks.

Sest šerif — ja siin peitubki seletus, miks lintšikohus veel tänapäeval on võimalik Ameerikas — on oma ringkonna poolt valitud seadusesilm. Ja kuna ta on valitav, nagu valitakse parlamendi saadikud ja linnavolikogu liikmed — suurte kõnede ja lubadustega, siis ei saa poliitiliselt auahne inimene „rahva tahtega“ vastamisi minna. Ta ei mõtlegi sellele, et seada ennast relvastatult rahva ette vanglavärvavas, et kutsuda abi või lasta rahvaskaarti rünnata oma kaaskodanikke. Teda lihtsalt ei ole kohal, ta on ära sõitnud, teda pole kuskilt leida, kui hakatakse lintšimist teostama, — ja nii võib roim takistamatult toimuda.

Ühendriikide valitsus, kes praegu palju vaeva näeb sellega, et teha lõpp lintšimisele, kavatsseb tulevikus lintšimisjuhtumel vastutusele võtta politseivõimu esindaja šerifi või politseišefi, sest ta teab, et vaid sel teel võidakse lintšikohtute tegevus lõplikult välja juurida. Ja nagu viimased ajalehtede sõnumid kõnelevad, ongi esindajatekoda neil päevil vastu võtnud sellekohase seaduse. See seadus paneb kohalisile võimukandjale, kelle piirkonnas toimub lintšimismõrvu, kõrged rahatrahvid. Seadus läheb nüüd senati, kus lõunariikide senaatorid kavatsesvad takistada seaduse lõplikku vastuvõtmist, nagu eelmiselgi aastal.

H. N.

sestmõistetavaiks tõdedeks. Kui sa kõneled minu elusuhtumisest, siis sa puudutad tõesti õiget kohta, minu seisukohta roima suhtes. See on ju iseenesest väga lihtis. Nagu kõik paremad selle ala mõtlejad, nii ka mina, tunnen vaid huvi roima takistamise ja vältimise vastu. Kunagi ei kannu ma hoolt roima karistamise eest. Mul pole usku sotsiaalsesse kättemaksmisse. Igatahes mu huvi roima vastu on puht-intellektuaalse iseloomuga. Kui ma suudan ületada kavalusega roimari ja nurja ajada tema kavatsused, siis olen õnnelik. Vastasel korral, kui roim on juba korda saadetud, on mul sellest täiesti villand! Miks peaksin mina, rikas inimene, mängima politseiniku osa? Ei, seda ei taha ega tarvitse ma teha. Selle osa jätan ma oma sõbra Comfort'i hooleks ning talitan ise täiesti oma äranägemisel. Mis puutub „Surmapäeviku“ mõrvadesse, siis on need paelunud mu huvi täieliselt, kuid sellest hoolimata ma vajan siiski mõni päev puhkust. Peame minema tuleval nädalal lady Groombridge'i poole, kus Comfort peab mängima üksinda „nuhi“ osa.“

Seda õelnud, pöördus ta klaveri ette, et seega lõpetada asetleidnud mõttevahetus. Peagi kõlas Bachi koraali ülevaid ja kaasakiskuvaid helisid. Cleta toetus seljaga sügavasse tugitooli, kuulas asjatundlikult muusikat ja vaatas imetlusega oma venna kuju. Loreto oli alaliseks imetlusobjektiks niihästi oma õele kui ka neile, kelledega tal oli kokkupuuteid. Ta oli sündinud Argentiinas, hispaania päritoluga vanemaist. Hariduse oli ta saanud Inglismaal ning pärast oma vanemate surma oli asunud elama Euroopasse.

Oma õega, kes oli palju aastaid temast noorem, oli ta olnud vaheldumisi mitmes Euroopa suurlinnas, enne kui viimaks lõplikult asus elama ühte suurde majja Londoni Regent pargi lähedusse. Siin ta tohtu rikkus ja mitmekesised anded, niihästi vaimsed kui ka kunstilised, koos Cleta iluga võimaldasid neile pääsu paremasse seltskonda. Esiialgu Loreto oli elanud üksnes amatöörpianistina, kes toetas mitmesuguseid kunstiavaldusi ning hiljem juhuse läbi ta tähelepanu kandus ühele kurikuulsale roimale, mille selgitamisel ilmnisid ta erakordsed anded kriminoloogina. Pärast seda oli ta hakanud huvi tundma roima vastu, see tähendab roima kui mõistuse võistluse vastu. Nagu mõnda male ülesannet lahendades oli Santos hakanud huvi tundma kriminaalsete sündmuste etteaimamise ning ettejuõudmise vastu. Olles suur inimestearmastaja, ohverdas ta tohtuid summasid esimest korda vanglast vabanenud seaduserikkujate toetamiseks. Ta suhtumine kurjategijaisse oli tõesti kõige humaansem, sellele vaatamata ei muutunud see kunagi sentimentaalseks.

Cleta kuulas muusikat, naerdes endamisi. Ta teadis, et Loreto mõtted polnud praegusel hetkel ainuüksi süvenenud muusikasse, sest muidu tavaliselt tühjale noodihoidjale oli asetatud ajaleht, mis oli kokku pandud just viimaste uudiste kohal, mis käisid „Surmapäeviku“ roimade kohta.

Oli täiesti arusaadav, et jutt pidi lady Groombridge'i lõunalauas kalduma „Surmapäeviku“ roimadele. Ajalehed olid tulvil selle põneva loo üksikasjust ning

tundsidi kindlasti kahetsust, et olid juba varemalt kasutanud kõik oma ülistavad „superlatiivid“ palju väiksemale ja tühisemale asjule.

„Kindlasti peab see roimar olema mõni hullumeelne ning vaene Lillian Hope oli kahtlemata nõdrameelne oma viimseil eluaastail,“ seletas piduperenaine lady Groombridge, heites pilgu lauale. Lady Groombridge'il oli harjumuseks kõigile silmi vahtida oma tõsisematel silmapilkudel. Ta oli üks neid kangeid ning isekaid naisi, kelle vaated olid muutumatult kindlad ja eriti just siis, kui nad olid ebaõiged.

„Need on korda saadetud ilma mingi aluseta,“ jätkas ta, „seepärast on nad seni segadusse viinud jälitajaid politseinikke. Nende tõeline mõte peitus selles, et need on vaimuhaige väljamõeldised!“ Tema terav pilk libises uurivalt ühelt lauasistujalt teisele, kuni ta viimaks peatus Loretol.

„Teie olete ju minuga ühel arvamisel, Santos?“ päris ta. „Teie olete ju eriteadlane neis küsimusis.“ Loreto vastas sellele tõsise noogutusega. „Ma arvan, et enamik kurjategijaid on hullud,“ vastas ta. „Muidugi mõista on need kättemaksused ja tapmised meeletood, milledeks pole vähimatki tõhusat põhjust. Ma nägin Lillian Hope'i päevikust rebitud lehti ning seda, mida ta kirjutas. Need süüdistused, mis ta tõstis inimeste vastu, kes olid alati olnud ta ustavateks sõpradeks, polnud muud, kui ühe täiesti kibestunud ning tugevasti pettunud naise valangud, kes oli häda, kannatuse ning puuduse sunnil muutunud meeletuks.“

Tasane jutukõmin käis ümber laua ning hää, mis kõneles inglise keelt kerge, vaevalt märgatava prantsuse rõhuga, esitas järgmise küsimuse: „Kes see Lillian Hope õieti oli ja mida tähendavad need roimad, milledest te kõnelete?“ Küsija oli Otisse-Henri, maadeuurija, kes oli alles äsja saabunud Amazoni ülemjooksu piirkonnast. Ta väheldane must pea ja kollakas, päikesest pruuniks põlenud nägu oli pöördunud küsivalt ümber, mille peale viivitamata puhkes kokkutulnud külaliste seletuste torm. Läbi selle tohtu sumina kostis lady Groombridge'i resoluutne ning tugev hää nagu autopasun, mis hajutab teeääres seisvate kana-poegade karja.

„Kallis Otisse!“ hõikas ta. „Te olete nähtavasti ainuke inimene Inglismaal, kes ei tunne seda haledat lugu! Õnnetu Lillian Hope oli meie kuulsaid inglise iludusi. Ta oli operetilauljanna ning hoolimata sellest, et ta hää polnud just kunstiliselt kuigi arenenud, sundis ta isiklik veetlevus seda unustama. Vaatamata sellele, et tol ajal võis ta olla umbes neljakümne aasta ümber, oli ta nii populaarne, et inimesed ootasid teda tundide viisi, et ainult näha, kuidas ta astus oma tõlda. Tal oli hulk kõrgeid austajaid ning ta liikus isegi kroonitud peade seltskonnas. Kuid hiljem kadus ta äkki avalikkusest, langes täielikku unustusse ning sattus viletsusse. Mõned isegi teadsid rääkida, et ta olevat käinud lilli müüemas Piccadillyl. Kuid tõsi on igatahes see, et ta lõpetas oma elupäevad ühes viletsas ning rämpses katusekambris, kus ta oli elanud aastaid võõra nimega.“

„Kuid ta päevik?“ päris Otisse, näppides oma väikesi tumedaid vurre.

„Kuidas tuli ta mõttele kirjutada „Surmapäevikut“, nagu ajalehed seda nimetavad, ja kellele ta selle jättis?“

„See on küll täieline saladus,“ tähendas lady Groombridge.

„Lillian Hope suri täielises unustuses ning kõigist mahajäetuna. Oli täiesti võimatu kindlaks teha, kellele ta pärandas oma viletsa maise varanatukese. Oma viimseil eluaastail on ta nähtavasti pidanud päevikut, millesse ta on välja valanud oma kibestunud ning kättemaksuhimulised süüdistused oma endiste sõprade vastu. Ta teatas, et need sõbrad olevat teda maha jättnud, hüljanud ning keeldunud vähimastki ainelisest

toetusest. Loomulikult oli õnnetu naine muutunud meeletuks pikka haiguse ning puuduse tagajärjel. Kindlasti oleksid ta sõbrad toetanud teda, kui nad oleksid ainult teadnud, kus ta viibib. Kuigi Lillian Hope'i meeletud süüdistused olid aluseta, on need siiski esile kutsunud ootamatuid tagajärgi. Ta päevik on teadmatul kombel sattunud ühe kättemaksuhimulise mehe kätte. Kui see peaks küll mees olema, siis on ta igatahes hullumeelsem kui vaene Lillian Hope seda oli.“

Henri Otisse noogutas kiiresti pead. „Ma olen sellest lugenud,“ tähendas ta. „Keegi on juba tapnud kaks isikut, kes olid keeldunud aitamast Lillian Hope'i? Eks ole?“

Lady Groombridge rüüpas pikkamööda klaasist veini ning vahtis põnevusega oma üha tähelepanelikumaks muutuvale külalisile. „Jah, seda küll. Kaks huväärset inimest on juba tapetud selle tundmatu hullumeelse poolt. Viimase kolme kuu kestel on surmatud kaks inimest. Dr. Stapleton Clarke, keda tunti seltskonnainimesena ja tõelise inimesearmastajana, leiti mahalastult oma kabinetis. Ta kõrval seisis Lillian Hope'i päevikust kärjastatud leht, milles ta süüdistas õnnetut meest kõige jõhkramal kombel tundetus ükskõiksuses tema kannatuste vastu ning keeldumises temale rahalist abi andmast. Teade, mis leiti vanahärra laiba kõrvalt, oli sisult täiesti hüsteeriline ning segane. Samad asjaolud ilmnisid ka vana, kadunud Isidore Gorden'i roima juures. Ta oli kauemat aega olnud „Beaumont Theatre'i“ direktoriks, ning üldse oli raske veel lahkemat inimest enesele kujutleda. Ka tema leiti surmatult pussilöögist oma aias, kust leiti samasugused hüsteerilised süüdistused ning väljatõmmatud leheküljed saatuslikust päevikust lebasid tapetu kõrval. Arvatavasti ka Gorden oli saanud lehekülgi „Surmapäevikut“, nagu lehed seda nimetasid mitmel korral enne seda, kui ta tapeti. Kahtlemata saadeti need roimari poolt oma ohvrile. Need olid pistetud tavaliselt ümbrikku ja aadress oli kirjutatud masinal.“

„Kas on veel teisi, kes on saanud ähvardusi?“ küsis Otisse. „Kas see hullumeelne kättemaksja on saanud veel teisi lehekülgi päevikust hilisemale ohvreile?“

„Seda ei või ma küll ütelda,“ vastas piduperenaine. „Dr. Stapleton Clarke sai vististi lehekülgi päevikust, kuid tõenäoliselt ta hävitas need ega teatanud sellest kellelegi. Lillian Hope'il oli palju sõpru ning ta võis kurjustada kõigi nende vastu. See on ju õudsel jube, sest kellelgi pole vähimatki aimu sellest, kes on järgmine ohver.“

„Siitamaani on aset leidnud kaks mõrva,“ segas enast vahele üks naiskülalisist. „Ning mõlemad on korda saadetud viimase kolme kuu kestel.“

„Politsei on arvamisel, et Lillian Hope'i päevik on mingil seletamatul viisil sattunud ühe tema endise austaja kätte ning too mees on enesele eesmärgiks seadnud kättemaksu täideviimise. Nad arvavad, et mõrvar on alles hiljuti oma valdusse saanud „Surmapäeviku“ või selle saanud juba kohe pärast Lillian Hope'i surma ning et ta on hiljuti oma mõistuse kaotanud. Päeviku lehed, mis leiti õnnetu Gorden'i kirjutuslaua sahtlist, olid jamps sõna tõsisemates mõttes. Need Lillian Hope'i kirjutised on olnud mitme vaimuhaiguste eriarsti ning käekirja ekspertide käes uurida ning kõik need autoriteedid jõudsid üksmeelsele otsusele, et too õnnetu naine oli nõdrameelne. Tapetud isikute reputatsioon oli parimaid, mis üldse võis olla, ning Lillian Hope, kui olnuks ta täie mõistuse juures, poleks kunagi soandanud süüdistama hakata oma sõpru sar-nasel viisil, nagu ta seda tegi. See mõrvar on kindlasti hull.“

„Kindlasti!“ kinnitas lady Groombridge omalt poolt. „Kuigi terve see lugu on kurbmäng, tahetakse selgusele jõuda, kes on järgmine ohver selle hullumeelse nimetus. Seal paistab sir George Frame, kes alles nüüd tuleb meie tänaõhtusele peole, sest ta ei saanud

õigel ajal tulla õhtusöögile. Kuid kes teab, võib-olla on tema see järgmine ohver? Vaene vanahärra, ta on juba 72-aastane, kuid noores eas oli ta Lillian Hope'i lähemaid sõpru."

Viimaks jõudis pikaleveninud ametlik õhtusöök lõpule ja lady Groombridge tõusis laust ning kutsus daamid enesega kaasa. Härrad aga siirdusid piljardituppa ja läitsid sigareid. Loreto vaatles neid kasvava uudishimuga. Lady Groombridge'i seltskond koosnes eranditult väga kirjust perest. Nende hulgas paistis silma Lionel Silk, luuletaja ja raamatu „Valge kuumuse“ autor, mis Ameerikas avalikult ära põletati ning mille ainsa kõite eest pakuti nüüd neliteist guinead. Ta oli sale ning pehmeoluline mees. Keset ta pealage ilutses paljas sõõr. Ümmargune priske, koolipoisi nägu laskis oletada pidurdunud arengut. Ta vaatas välisele maailmale läbi uniste, allalangenud silmalaugete ning umbes üheksa tolli pikkune sigareti-hoidja ulatus umbusklikult ta suunurgast välja. Maadeuurija Otisse jutustas parajasti oma viimaseid reisimuljeid Hiinast ning Lõuna-Ameerikast oma kuulajatele, kelledest üks oli Adam Steele'i nimeline laulja, keda ajalehed olid hiljuti hakanud „tituleerima.“ „Austraalia Caruso'ks“. Steele oli suurt kasvu, karme esinemisega ning energiaküllane mees. Ta oli laiade õlgadega ning tulvil ülevoolavat elujõudu, evis hea hääle. Ning pärast kahtlemata oodati temalt laulu. Lady Groombridge polnud aga ise selleks mingit algatust teinud oma külaliste seas. Steele sammus läbi saali ja võttis istet Loreto kõrval. Tal oli käes mingi noot, kui ta pöördus lahke naeratusena Loreto poole.

„Ma arvan, et mul tuleb pärastpoole kindlasti midagi laulda“, tähendas ta naljatledes.

„Ma arvan, et ma olen palgatud samaks otstarbeks nagu teisedki lisateenijad ning palgalised... Kas te olete nõnda lahke ja saadaksite mind klaveril, mr. Santos?“

„Ma tean küll, et te pooldate tavaliselt soolomängu, kuid arvestades, et mu alaline saatja on haigestunud, võtate vahest enese hooleks täna õhtul selle ülesande? Muide ka lady Groombridge tähendas, et te võiksite...“

„Selle daami sõna on käsk!“ ütles Santos naerata des. „Muidugi mõista pole ma mõni vilunud saatja, kuid parema puudusel katsume kuidagi moodi läbi ajada. Mis teil seal käes on? Või saksa laulud? Kas Brahmsi omad või... need on liiga keerulised mängida!“ Ta võttis Steele'i käest noodivihu ja hakkas seda kiiresti sirvima. „Hea küll! Ma loodan, et suudan sellega toime tulla.“

Steele tänas Santost kiiresti ning peagi olid mõlemad süvenenud muusikalisse keskustelusse. Loreto hääli oli mahe ja tõsiselt järelemõtlik. Steele aga kõnles erutatult ning kärsitute liigutustega. Hiljem, kui nad olid jõudnud daamide juurde, hakkas Steele laulma ja Loreto saatis teda klaveril. Ta ei saanud ainult lauljat oma mänguga, vaid mängis ka ise veel mitmeid lisapalu ning lõppeks oli üpris õnnelik, kui tal õnnestus tähelepanematult klaveri juurest minna kaugemas saalinurka, kus ta võis segamatult suitsetada ja veidi puhata. Tema õde Cleta, kel oli hästi koolitatud ning meeldiv hääli, asendas kohe teda klaveri ees ja laulis vana hispaania laulu, samal ajal kui Loreto kuulatas teda asjatundlikult ja arvustuslikult. Tal oli tõsiselt kahju, kui laul oli lõppenud ja Lionel Silk hakkas ette lugema ehk õigemini jorutama katkendeid oma raamatust „Valge kuumus“. Kasutades soodsaid silmapilku, hiilis Loreto saalist ning tõttas mööda pikka ja kitsast koridori jahedasse ning tühja suitsetamistuppa, mis asetses piljarditoe kõrval. Ta oli vaevalt jõudnud läita uue sigareti, kui üpris suure kasvuga ning valgete juustega vanahärra heitis pilgu üle uksele. Pärast hetkelist kõhklemist astus ta tuppa.

„Hallo!“ hõikas rõõmsameelselt vanahärra. „Te olete ju mr. Santos, eks ole? Loreto Santos? Arvan,

et see on nii. Minu nimi on Frame. Olen poliitika-mees, nagu olete kuulnud.“ Seda öelnud võttis võõras istet Loreto vastas ning jätkas alustatud kõnelust. „Ma ei suutnud kauem taluda seda Silk'i ning lipsasin saalist välja. Ta nimetab seda jampsi luuleks. Seda pidanuks küll ära põletama ühes neetud raamatutega. Kõik see pole muud kui tühi ja kerge nali!“

Vaevalt märgatavalt värisevate sõrmedega võttis ta taskust oma sigaretitoosi. Santosel oli võimalus teda silmitseda oma uudishimulike pilkudega. Sir George Frame'il, kes oli 72-aastane, oli meeldiv ja elatanud nägu, millel võis veel näha jälgi möödunud nooruse ilust. Süttiv tuletikk heitis eredat kuma tema kõrgele ning laiale laubale ning hallid silmad vaatasid teraselt. Heitnud pilgu vanahärra lahkele ja auväärsele näole, mõistis Loreto, miks see oli nii populaarne ning hinnatud taibuka ning targa riigimehena parlamendi ringkonnis.

„Tunnen tõelist headmeelt, et mul on õnnelik juhustega isiklikult tutvuda, sir. George?“ tähendas Santos aupaklikult. „Ma arvan, te olete veel midagi muud kui ainult riigimees!“

„Olen tublisti pingutanud oma pikal eluajal ning püüdnud anda oma parimat!“ ütles ta aeglaselt. „Olen tublisti küll... kuid ega narraide tohtu kari ei kahanenagu, nagu tähendas kord Carlyle. Kuid mis parata! Teie mängite klaverit päris meisterlikult, mr. Santos. Kuid iga muusikaline pala on mulle mõnusaks lõpplauluks või nn. „Nunc dimitt'iks“. Mu elu on olnud kõigiti täiuslik. Mul pole enam mingit põhjust kahjatusiks... Juunikuus saan ma 73-aastaseks, kuid ise aga arvan, et ma enam ei näe seda päeva. Palun olge nii lahke sulgege uks, mr. Santos!“

Oles veidi üllatatud avaldatud soovist, tõusis Santos istmelt ning sulges ettevaatlikult ukse. Tagasi jõudes märkas ta, et sir George Frame oli vahepeal nihutanud oma tugitooli tema istme lähedale.

„Tahan küll meeleldi teiega kõnelda pikemalt, mr. Santos!“ jätkas ta. „Olen aja jooksul pidevalt jälginud ajalehtede kaudu teie karjääri ning põhjalikult tutvunud teie vaadete ning põhimõtete roimade vältimise suhtes. Ajalehed muidugi peavad teie arvamus ebaõigeiks ning eluvõõraiks, kuid mina isiklikult mõistan ning pooldan neid. Teil on täielik õigus, kui ütlete, et moodne seltskond on kõige suurem roimar kui kõik teised. Aineline jõukus ja selle jagamine on kõigjal teostunud üpris ebaõiglaselt. Nõndanimetatud „õiglus“ pole muud kui valus pilge. Organiseeritud seltskond ise loob roimareid tuhandete kaupa ja hiljem tasub neile kätte, kui nad on vaesed. Suured kelmid aga pääsevad hõlpsasti karistusest ning saavad vahel isegi suurte austuste osalisiks. Kõik see on ju ebaõiglane. Kuid suurem tähtsus on minu arvates roima vältimisel, mitte aga karistusel. Ma tunnen erilist huvi roima vältimise vastu. Võib-olla suudate seda ise aimata mispärast, mr. Santos?“ Ta pilk siirdus tähendusrikkalt oma kaaskõneleja näole ning äkki mõne hetke möödudes Loreto mõistis teda. „Püha taevane Jumal, siis ka teie kuulusite Lillian Hope'i sõprade hulka? Kas teie siis pole saanud ähvardusi kellegi tundmatu poolt?“

„Olen saanud küll,“ vastas sir George süngelt. „Minu nimi seisab isegi järgmisena selles nimistus.“

Seda öelnud, tõmbas ta oma rinnataskust mahuka ümbriku, millest võttis mõned kokkupandud leheküljed. Need olid veidi määrduvad ja aja jooksul koltunud; üks paberiserv oli sellest kohast sakiline, kus ta oli raamatust välja rebitud ning Loreto tundis neis silmapilk Lillian Hope'i õnnetat toova päeviku lehed. „Vaene Lillian“, sosistas vanahärra. „Ta oli küll imeilus inimene ning ma armastasin teda väga, kuid vaatamata sellele ei kohelnud ta mind kunagi just päris hästi.“

(Järgneb.)

VILJANDI KRIMINAALPOLITSEI

20 aastat teotsenud

Viljandis asus organiseerima kriminaalpolitseid praegune Tartu kriminaalpolitsei komissar A. Tillissoo, kes 6. mail 1920 määrati kriminaalpolitsei osakonna ülemaks Viljandis.

Organiseerimistöö kestis kuni 1. juunini 1920. Selleks ajaks olid leitud ruumid Lossi tn. 9 ja määratud koh-tadele esimesed kuus ametnikku, nimelt T. Rõuk, J. Kull, P. Ronimõis, Al. Parik, Arnold Parik ja M. Nurk.

Neist teenib praegu Viljandi kriminaalpolitseis ainult Arnold Parik, kuna T. Rõuk töötab Tallinna ja M. Nurk Tartu kriminaalpolitseis. Teised on siirdunud muudele tööaladele.

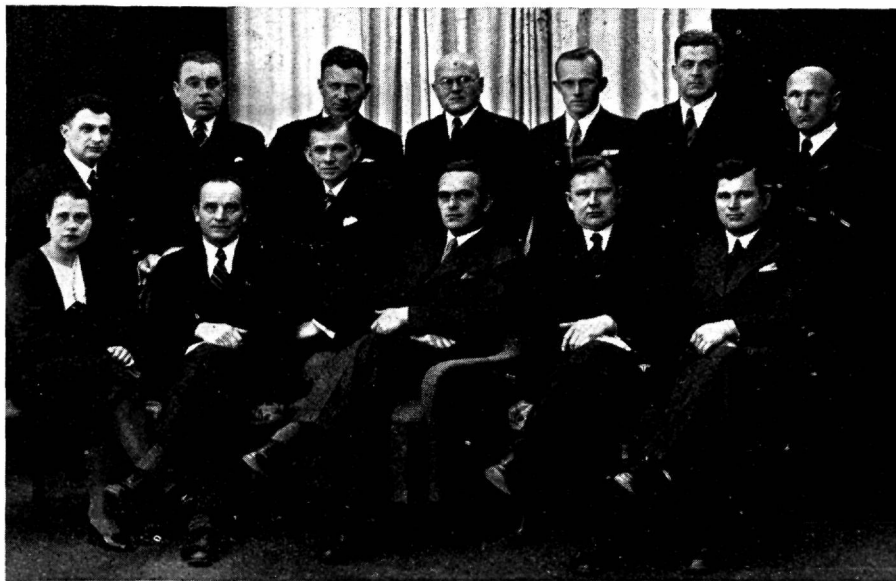
Kuna Tallinnas ja Tartus teotses kriminaalpolitsei juba enne 1. jaan. 1920 ja 1920. a. algul rajati ka Pärnu, Valga, Haapsalu ja Kuressaare kriminaalpolitsei, siis oli 1. juuniks 1920 saabunud Viljandi kriminaalpolitsei nimele mitukümmend kurjategijate, varastatud asjade jne. otsimiskirja ja muud kirj vahetust. Nende lahendamisele asuti 1. juunist 1920.

Esimese kohaliku tööritusena Viljandi kriminaalpolitsei sai 5. juunil 1920 Viljandi Trükitööde Sõjakontrollpunkti ülemalt ühe „kahtlase sisuga kirja läbivaatamiseks“. Missuguse sisuga oli see kiri ja missuguseid tulemusi andis läbivaatamine, ei ole näha säilinud sissekandeist lauajuhendis.

Esimese juurdluse sai Viljandi kriminaalpolitsei 6. juunil 1920, nimelt Puiatu vallas Jüri Okelmanilt eelmisel päeval kl. 17.00 paiku korterist valevõtmega raha, kuld- ja hõbeasjade vargusest 5855 marga väärtuses. Teine juurdlus saabus 7. juunil ja käis 40 küünra linase riide varguse kohta Päri vallas M. Joonsonilt.

Kuritegevus on esinenud Viljandi maal ligikaudu samas ulatuses kui keskmiselt üle riigi. Domineerivaks süüteoaks on olnud vargus, moodustades 60—70% jälitamisele saadud juurdluste üldarvust. Aastas on toimetatud 1200—1500 juurdlust ja avastatud süüaluseid 60—80%. Raskeimaist süütegudest on jäänud avastamata vaid mõned. Neist on tähtsamad J. Leppiku tapmine 1932 ja A. Kanguri tapmine 1933. Neis asjus on tollaegse KKS kohaselt toimetatud kohtu-nurija eeluurimist ja paralleelselt sellega politsei juurdlust. Praegu jätkub mõlemas nimetatud asjas andmete kogumine.

Koostöö välispolitseiga on hea ja korraldatud juhtnõuade kohaselt. Töö edukama rakendamise huvides asub üks assistent alaliselt Põltsa-

VILJANDI KRIMINAALPOLITSEI 20. TEGEVUSAASTAL,
MAIS 1940

Istuvad paremalt: ass. J. Naissoo, van.-ass. J. Raudsepp, kom. T. V. Kaup, ass. A. Lehepau, van.-ass. J. Kõrk, kants.-am. S. Pruul. Seisavad paremalt: käskjalg A. Parik, assist. K. Ersto, ag. V. Lepisk, ass. J. Süvando, ass. J. Ojasoo, ass. F. Vabaoja, ass. E. Sokk

maal, kust teeb väljasõite vajaduse järgi.

Tihe on koostöö ka naaberkriminaalpolitseidega, nii Tartu, Pärnu, Valga ja Paide kriminaalpolitseiga. Nendega koos on teostatud väljasõite, haaranguid jne.

Midagi ei ole jätnud soovida Viljandi kriminaalpolitsei suhtlemine kohalike kohtu-, prokuratuuri- ja teiste võimude ja asutistega ja ajakirjandusega.

Praegu asub kriminaalpolitsei Politsei tn. 3 riigimajas, kus omab eeskujulikud ruumid ja kõrvalruumid, nende hulgas fotoateljee ja autogaraažid. Kõigis asutise ruumes on telefonihüüendused, samuti ametnike korterites.

Ametnike arv asutises on praegu 13, paari aasta eest oli see 11, kuid 20 aasta eest 16. Kui arvestada suurenenud teenistusnõudeid, eriti aga rangeid KKS eeskirju, siis praeguse koosseisuga on võimalik täie koormatusega töötades sooritada küll jooksev töö, kuid ei saa asuda vanemate, avastamata jäänud süütegude selgitamisele.

Paljudel kordadel 20 aasta kestel on Viljandi kriminaalpolitsei ametnikel tulnud relvadega astuda vastu kurjategijatele. Nendel vastastikutel tulistamistel ei ole olnud õnneks kriminaalpolitsei poolel surmaohvreid, haavata on saanud mitmed ametnikud.

Siinkohal on minu arvates õige ära märkida neid tublisid mehi, kes on edukalt teeninud Viljandi kriminaalpolitseis ja asuvad praegu teisel, politseiteenistuse kõrgetel ametikohtadel. Nii on omaaegne Viljandi kriminaalpolitsei assistent K. Kirsimägi praegu Politseitalituse abidirektor, komissar A. Tillissoo — Tartu krim.-pol. komissar, komissar H. Kruus — Narva prefekt, komissar J. Ehatamm — Saare prefekt, van.-assistent S. Kuresoo — krim.-pol. komissar Valgas.

Teenistuses olles on surnud: komissar A. Ingermann 1934, assistent J. Kull 1926, assistent O. Plado 1930. Teenistusest lahkumise järel on surnud: komissar J. Kuus 1934, assistent J. Oss 1930.

Viimaseil aastail on pühendatud suuremat tähelepanu kuritegelise ele-

Valga Politseiametnike Kogu

TEGEVUSEST

Teatavasti Valga Politseiametnike Kogu üldkoosolek 20. veebruaril s.a. otsustas juhatuse ettepanekul pidada üks kord kuus Kogu liikmeile referaatkoosoleku, kus ettekandega politsei töö alalt esineks mõni Kogu liige.

Vastavalt mainitud otsusele asuti tööle.

Käesoleva asja uuduse tõttu politsei isetegevuse alal lubatagu peatuda selle juures mõne reaga.

Kõigepealt juhatas pöördus ettepanekuga Kogu liikmete poole nende hulgast referentide leidmiseks, jättes esialgu ettekande aine valimise referendi hooleks, kusjuures aga referendil tuli piirduda seega, et valitud aine käsitleks mõnd küsimust politsei tööalalt.

Seejuures arvati, et kõige suurema kasu referaadist saab esijoones referent, kes oma töö koostamisel peab teatava aine läbi töötama ja selleks lugema vastavat kirjandust, ning kusjuures la paratamatult võrdleb oma senist ametipraktikat sellekohaste teoreetiliste ja juriidiliste nõuetega. Kõigest eelmainitud tegevusest peab lisanduma tõhusaid väärtusi referendi teadmiste saive.

Edasi leiti, et referent esitaks oma töö juhatusele vähemalt kolmes teises hiljemalt üks nädal enne asja ettekandmist koosolekule. Juhatas määraks Kogu liikmete hulgast või ka väljastpoolt vähemalt kaks oponenti, andes neile kätte ettekandava töö teisedid, esinemiseks ettekantud töö suhtes koosolekul arvestusega ja vastuväidetega. Peale oponentide pidid ettekande kohta sõna

mendi silmaspidamisele ja registratuuri täiendamisele. Praegu on registratuuris üle 12 000 mitmesuguse kaardi, neist 10 000 peakartoteegis, 1000 daktülosk. kartoteegis, 500 fototeegis, 300 kurjategijate erilist tundemärkidest, 100 kurjategijate hüüdnimedest jne.

Viljandi kriminaalpolitseid on juhtinud: A. Tillisoo, A. Kallmann, J. Kuus, J. Ehatamm, A. Ingermann, H. Kruus. Praegu on komissariks T. V. Kaup, van-assistentideks J. Koik ja J. Raudsepp, assistentideks J. Naissoo, J. Süvando, J. Ojasoo, F. Vabaoja, A. Lehepuu, E. Ersto ja H. Rästas, agendiks V. Lepisk, kantselei-ametnikuks S. Pruul, käskjalaks A. Parik. Komissari alaliksiks asetäitjaks on J. Koik ja J. Süvando. **TVK.**

saama kõik koosviibijad, kes selleks avaldavad soovi. Niiviisi pidi referendi poolt käsitletav aine leidma üldist sõelumist ja seejuures ühtlasi teritama oponentide ja ka teiste osavõtjate kriitilist meelt. Ettekande aega piirati ühe tunniga, sest nagu kogemused näitavad, ei suudeta suulist ettekannet pidevalt ja tähelepanelikult jälgida üle ühe tunni korraga.

Umbes samalaadne kord kehtis ka politseiinspektor A. Liit'i poolt korraldatud kriminaalkomissaride koosolekul, kust saigi algatuse käesolev üritus.

Eelkirjeldatud korra ja põhimõtete kohaselt on Valga Politseiametnike Kogus seni peetud kolm referaatkoosolekut: märtsi-, aprilli- ja maikuu p a l g a p ä v a d e l, mistõttu viibis arvukalt kohal ka Kogu piirkonnas asuvaid maarajooni konstaableid. Suvekuudel otsustati teha vaheaeg, sest paljude ametnike puhkusel viibimise tõttu jääksid nad koosolekust eemale ja seega võiks ettekantud töö minna osaliselt kaotsi. Tööga otsustati uuesti alustada septembrikuus.

1. Tunnistajate ülekuulamisest.

Märtsikuus esines esimese referaadiga kriminaalpolitsei vanem-assistent V. Lipp aine üle: tunnistajate ülekuulamisest. Oponentideks olid välispolitsei abikomissar V. Hõbe ja poliitilise politsei assistent H. Kompus.

Aine käsitlemisel referent oli kasutanud küllaldaselt vastavat eestikeelset kirjandust ning käsitletavat ainet normeerivat seadusandlust. Töö oli läbi põimitud näidetega ja tähelepanekulega referendi kogemustist tunnistajate ülekuulamise alal. Siin pole põhjust pikemalt peatuda referaadist sisu juures, olgu toodud vaid referaadis esinenud näide sellest, kui jämedalt võib tunnistaja eksida isiku äratundmises tema ettenäitamisel:

Ühel hommikul kella 7 ja 8 vahel oli Valgas murtud sisse ühte korterisse elanike kodunt ära olles ja vargus oli pandud toime. Sündmusest ilmus kohalikus ajalehes vastav sõnum. Hiljem tuli kriminaalpolitseisse isik, kes avaldas, et samal hommikul, millal toimetati ajalehes kirjeldatud vargus, olevat ka tema juurde sisse murtud. Ta olnud kodus haigena voodis, kuna ta naine läinud kella 7 ajal turule, lukustades maja välisukse rippuva tabalukuga. Varsti pärast naise lahkumist kuulnud aval-

daja kõögist kolinat ja sinna vaatama minnes leidnud kõögist tundmatu mustlase, kelle poolt olnud kõögi aken eest tõstetud, mille kaudu ta oli tunginud sisse. Mustlane, omaniku kõöki ilmudes, põgenenud läbi akna avause ja midagi ei olevat suunud varastada, mispärast ei olevat ka politseile tulnud avaldust tegema. Nüüd, lehest lugedes teisest sissemurdmisest samal hommikul, tulnud ta arvamusele, et tema juurde ja teise kohta sissemurdja võiks olla üks ja sama isik, mispärast tulnudki avaldust tegema, sest tema pannud seda mustlast tähele, võivat anda ta kohta täpse kirjelduse ja ettenäitamisel tundvat ta ära. Avaldaja kirjeldus mustlastest oli küllalt täpne ja see tehti teatavaks teistele politseiametnikele.

Mõni päev hiljem politseikordnikud tabasidki tänavalt mustlase, kelle tunnused vastasid kannatanu poolt antud kirjeldusele. Tegim kannatanu enne ta lahkumist politseist teatavaks, et olen võib-olla sunnitud teda veel kord politseisse kutsuma kahtlustatava mustlase ettenäitamiseks, kui õnnestub teda tabada kirjelduse järgi. Pärast nimetatud mustlase tabamist kutsusin kannatanu kriminaalpolitseisse. Kannatanu kriminaalpolitseisse tulekul istus mustlane kanteleis ja kannatanu, nähes teda seal istuvat, hakkas seletama, ilma et temalt midagi oleks veel küsitud, et kanteleis viibiv mustlane on sama isik, kes oli teataval hommikul tema juurde sisse murdnud. Kannatanu oli oma äratundmises nii kindel ja kategooriline, et tahes-tahtmata tuli uskuda tema seletust. Mis selgus aga edaspidisel juurdlemisel? Mustlane, keda kannatanu ütles kindlasti tundvat, tegi kindlaks, et tema viibis sel hommikul, kui ta kannatanu seletusel pidanuks olema tema korteris, Viljandis peetaval laadal. Mis oleks siis juhtunud, kui mustlane viibinuks varguse hommikul Valgas ja kui tal ei oleks olnud ühtki tunnistajat oma alibi tõestamiseks. Kui rängalt oleks siis kannatanud õigusemõistmine.

Referent arvas, et peaks kujunema kindlaks juhiseks, et kahtlusalust ei näidata ette üksikult, vaid koos teiste isikutega, kes on enamvähem sarnased ettenäidatavaga.

Oponentid ja ka teised sõnavõtjad hindasid tööd, kuid vihjasid ka selles esinevaile puudusile. Ettekandekoosolekul viibis ka kohalik kohtu-uuriija G. Praggi, kes võttis sõna referaadist kohta ja vastas esitatud kü-

Veenduge kord kiirelt oma tasku sisus: rahakott, võtme-kimp, pass, kõik on olemas, kuid midagi peaaegu niisama tähtsat võib-olla puudub siiski veel — taskukaamera Tenax. See harukordselt väike ja kerge, alati võttevalmis väikekaamera, formaadi jaoks 24×24 mm, mahub igasse taskusse. Seetõttu peaks seda alati kaasas kandma, et jäädvustada neid arvukaid tänulikke igapäevamotiive, mis tavaliselt jäävad kasutamata. Tenax I juures väärivad allakriiputamist kiirvinnak. Novar objektiiv suur sügavustervus ja kaamera ruudus pildikaust, muinasjutuliselt kiire filmi-transport, sest ühe näpuvajutusega võite teha 50 üksteisele järgnevat võtet — ka värvifilmil. Vahepealne compurkatiku sättimine langeb seejuures ära. Tenax II juures pälvivad tähelepanu esmajoones objektiiviga sidestatud täpsuslikem kaugusmõõdik-näidik, vahetatavad valgusjõulised Zeiss-objektiivid, compur-rapiidkatik, isepäästik, äravõetav tagasein. Contax-filmipooliga saadakse Tenax'iga 50, lühipooliga aga 18-võtet. Pildistamine Tenax'iga on odav, mis-sugune eelis on eriti kaaluv värvifilmi juures.

TENAX I 24×24 mm **NOVARIGA** 1:3,5 f-3,5 cm
compuris 00 Kr. 155.—

Meistervõtted: **ZEISS IKON**-kaameraga, Zeiss-objektiiviga,
ZEISS IKON-filmiga.

Prospektid saadaval tasuta.

Lähemaid teateid annavad fotoärid ja

EESTI A-S. C. SIEGELI ZEISS-OSAKOND

TALLINN, LAI 29

TELEFON 419-87

simusile. Ta leidis muuseas, et juurdlustes esineb otsekui šabloonina tsiviilnõude esitamine kannatanu poolt, vaatamata sellele, et nõude hind piirdub mõnikord vaid sentidega. Arvas, et tsiviilnõue tuleks protokollida ainult siis, kui kannatanu avaldab selleks otsest soovi, mitte aga politseiametniku poolt kannatanule inspireerituna. Edasi leidis kohtu-uuri ja, et sageli täiesti heades juurdlustes esineb puudusena asjaolu, et ei ole selgitatud süüteo aeg ja koht. Need momendid on jäänud kuidagi silmapaari vahele. Neist puudusist aga süüdlase vastutusele võtmise mää-ruse kirjutamisele asudes ei saa üle muidu, kui tunnustajad tuleb uuesti üle kuulata, seega politsei tööd kor-rata.

Siit järeldub, et ametnik oma töö kontrollimiseks peab suurt rõhku pa-nema lõpetamismääruste koostamisele, kuhu võiks võtta võimaluse korral kõik need momendid, mida sisaldab vastutusele võtmise määrus. Peaks kujunema reegliks, et politsei enne juurdluse üleandmist kohtuvõimudele, kus süüdlane on avastatud, koostaks midagi vastutusele võtmise määruse taolist. On teateid, et mõned polit-seiasutised juba toimetavadki sarnaselt.

2. Politsei ülesandeid nakkushaiguste, inim- ja loomataudide vastu võitle-misel.

Aprillis esines ülalmainitud aine üle ettekandega Sangaste 2. rajooni konstaabel M. Lembit. Referent esi-tas kirjalikult ainult loengu kava, sest temal ei olnud võimalik esitada ter-vet referaati kirjalikult, osalt aja puudusel, osalt teadmatusel.

Nimetatud laialdast ala käsitles ettekandja elavalt ja huvitavate näi-dete varal, kusjuures ajast kippus puudus tulema, sest ettekande raamis-lik oli võetud liiga mahukas.

Oponeerisid raudteepolitsei abiko-missar M. Palge ja Valga jsk. kons-taabel V. Mõtus. Oponaaz ja koos-olijate küsimustik ja sõnavõtt piirdus peamiselt näidetega, kuidas politsei on tegelnud ja peaks tegelema puhtu-semääruste ja loomataudide vastu võitlemise kohta kehtivate määruste läitmise järelevalvel.

Referent leidis muuseas, et maal konstaabel võiks igas talus, igas ela-mus koostada protokollid puhtusemää-ruste rikkumise pärast, kuid arvas, et paremaid tulemusi võib saavutada hea sõnaga, manitsusega; kui aga vii-maks nimetatud abinõud ei aita, alles siis koostada protokoll süüdlase vas-tutusele võtmiseks. Siin on tegemist

nn. politsei suvaga, mis nõuab polit-seiametnikult peent taktitunnet ta ametiülesannete täitmisel. Mainitud asjaoludega olevat välispolitseil komis-sar E. Kaljuveri teateil iga päev tege-mist.

Edasi koosolekul seoses referaadi-ga selgitati ja arutati mitmeid jurii-dilisi küsimusi, näiteks KrS § 123 sisu ja koosseisu (vastutusele saab võtta ainult seadusliku (!) kor-ralduse või nõudmiste täitmata jät-mises, mis tehtud kodanikule riigi-või omavalitsusteenija poolt).

Nimetatud referaat aitas luua si-det koostöö alal eri- ja välispolitsei vahel, sest peab tunnustama, et vas-tava tööjaotuse juhtnööri järgi välis-ja eripolitsei vahel viimasel on ainult mööda minnes kokkupuuteid puhtu-se ja tervishoiumäärustega.

3. Poliitilised süüteod, luure ja sala-kuulamine.

Viimase referaadi käesoleva aasta kevadperioodil esitas maikuus Valga poliitilise politsei vanem-assistent J. Mägi.

Töö jagunes, nagu näitab pealkiri, kahte ossa: poliitilised süüteod, käsit-letud peamiselt skemaatilisel KrS normistiku järgi, ning luure ja sala-kuulamine.

Viimase osa juures peatus referent pikemalt, käsitledes luure ja salakuulamise ajaloolist arengut mitmes riigis ja tuues näiteid luure alalt Maa- ja Vabadussõjast.

Lõppeks andis referent põhjaliku loetelu neist esemeist, milledest on salaluure seni olnud huvitatud meil Eestis. Oponentideks olid kriminaalpolitsei assistent A. Milles ja Valga jsk. konstaabel M. Muru.

Nagu senised tähelepanekud näita-

vad, on referendid võtnud tõsiselt oma ülesannet. Edaspidi oleks tarvilik rõhku panna ja rohkem tähelepanu pöörata üksikküsimusisse süvenemisel ning hoiduda, et käsitletav aine ei valguks laiali.

Ei saa ütlemata jätta, et erialase kirjanduse puudumine annab ennast kohal tunda.

Olgu nimetatud, et referaatkoosolekuist on alati osa võtnud Kogu juhatus terves koosseisus.

kui ka meeskonna kohta. Kolme esimese meeskonna aeg on parem kui möödunud aasta võitja aeg ja võitja meeskonna aeg üle 3 minuti parem eelmise aasta üldajast.

Võistlus algas Tamme staadionil, kust joosti Ropka valda ja sealt ringiga staadionile tagasi. Esimestena saabusid staadionile tagasi konstaablid R a i d ja R a i g teineteise kannul. Nendest vähe tagapool jõudis staadionile 2. pol.-j sk. kordnik R e i l i. Edasi saabusid võistlejad vaheldumisi igast üksusest. Oodatud võitja tartumaa laste kolmas mees aga jõudis üllatusena alles 14-na staadionile. Seevastu 2. jaosk. järgmised võistlejad tulid 5- ja 8-na tagasi, kuna Mustvee meeskonna võistlejad saavutasid 7., 9. ja 11. koha. Kuna võitja meeskonna selgitab 3. võistleja jooksuaegade kogusumma, siis oli teadmata, kes võitis. Kokkuvõtte näitas vähe üllatusena, et rändauhinna võitis napi paremusega 2. jaosk. meeskond, kelle jooksjad olid ühtlasemate võimetega. Vaatamata Tartumaa kahe esikoha võitmisel individuaalselt, ei suutnud nad auhinda võita kolmanda jooksja nõrga aja tõttu. Rändauhinna võitis seega kolmat korda ja jäävalt Tartu 2. pol.-jaosk.

Võitja jaosk. pol.-komissari H i i d m a ' t ja jaosk. kehal. kasv. instr. konst. K i n k i tänas samas võistluste peakohtunik prefekt R o o v e r e tubli ja eduka töö eest kehalise kasvatusel alal.

Tulemused kujunesid lõppkokkuvõttes järgmisiks:

1) karikavõitja Tartu 2. pol.-jaosk., aeg 50:02,0 (rek.), kordnikud: Reili 16:10, Traks 16:36, Alekand 17:16.

2) Tartumaa 1. pol.-j sk., aeg 50:46,0; konstaablid: Raid 15:42, Raig 15:45, Uibopuu 19:12.

3) Mustvee pol.-j sk., aeg 52:44,0; konstaablid: Kusma 16:58, Märtn 17:33, Kaldvee 18:13.

Individuaalselt tulid kohtadele:

A-klassis:

1) meister konstaabel E. Raid, Tartumaa 1. jsk., aeg 15:42,0 (rek.).

2) konstaabel P. Raig, Tartumaa 1. jsk., aeg 15:45,0.

3) kordnik K. Reili, Tartu 2. jsk., aeg 16:10,0.

B-klassis (üle 35 a. vanad):

1) meister kordnik K. Abel, Tartu 1. jsk., 16:41,0,

2) v.-kordn. O. Luik, Tartu 1. jsk., 18:35,0.

Seekordsed võistlused rändauhinna le olid neljandad. Esimese võistluse võitis 1937. a. Tartu 1. pol.-j sk. üldajaga 50:44,0. Edasi võitis 1938., 1939. aasta ja seekordsed võistlused Tartu 2. pol.-jaosk. üldajaga järjekorras 53:43,0, 53:03,0 ja nüüd 50:02. Murdmaajooksu rändauhind on esimene, mis on Tartu-Valga prefektuuris jäävalt võidetud Politseiametnike Kogude asutamisest saadik.

SPORT

Tartu 2. politseijaosk. võitis jäävalt rändauhinna.

22. mail s. a. peeti Tartu Politseiametnike Kogu korraldusel Tartu-Valga prefektuuri piirkonnas asuvate politseiüksuste vaheline murdmaajooksuvõistlus Politseiametnike Keskkogu poolt väljapandud rändauhinna eest.

Seekordsete võistluste pinevust tõs-

tis küsimus, kas läheb 2. pol.-jaoskonnal korda võita auhind kolmat korda. Teada oli, et kõik meeskonnad valmistusid võistluseks erilise hoole ja järjekindlusega varakevadest alates. Võistluse pinevusest ja võistluseks hoolsast ettevalmistusest annavad tunnistust rekordajad nii individuaalselt

Murdmaajooksu meeskond

Vasakult: konst. E. Saak, kordn. R. Traks, K. Reili ja J. Alekand

Kohtunikud võtavad kokku tulemusi

Vasakult: kom. K. Türk, konst. A. Mitt, komissar R. Hiidma ja pref. V. Roovere

Tallinna politsei ümber-linna-teatejooksu võistlustest.

2. mail s. a. korraldas Tallinna Politseiametnike Kogu Spordisektsioon iga-aastase traditsioonilise politseiüksuste vahelise ümber-linna-teatejooksu 5×1000 m. Võistlus toimus o.-ü. „Esto“ rändauhinna, mis oli esmakordselt mängus ja mille jäävaks omandamiseks tuleb võita ühel pol.-üksusel 5 korda. Peale rändauhinna olid välja pandud Tallinna Politseiametnike Kogu Spordisektsioonilt kolme parima meeskonna igale liikmele üksikauhindad ja A. Murakas'e poolt võitjale meeskonnale eri auhindad.

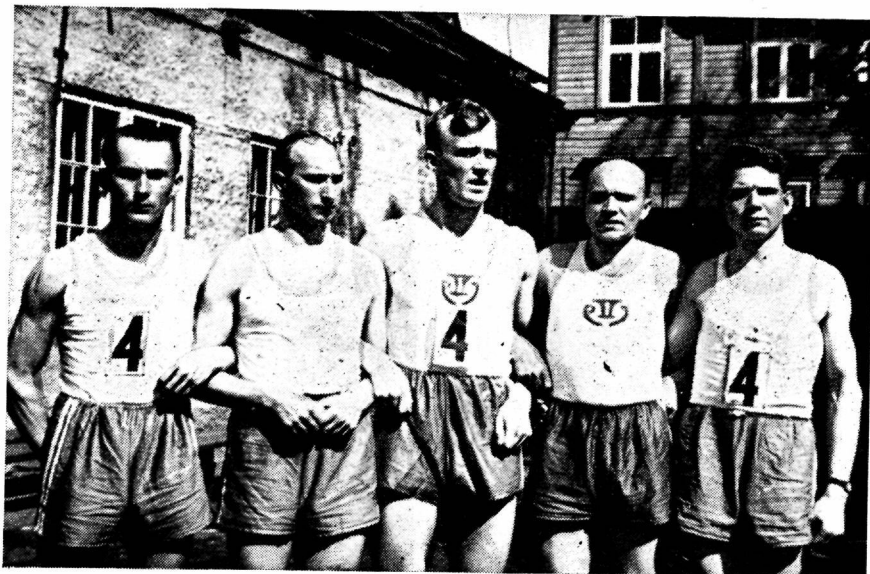
Võistlustest võtsid osa: 2. pol.-jaoskond — ühe meeskonnaga, Politseikool — kahe meeskonnaga, prefekti kantselei — ühe meeskonnaga ja reservjaoskond — ühe meeskonnaga.

Võistluse võitis 2. pol.-jaoskonna meeskond, koosseisus: konstaabel E. Prööm, kordnikud E. Sarnit ja J. Eliste ning kordniku k. t. J. Triik ja A. Velner, üldajaga 12 min. 49 sek., võites seega esmakordselt o.-ü. „Esto“ rändauhinna.

Tehnilisi tulemusi:

I 2. pol.-jaoskonna meeskond, koosseisus: konstaabel E. Prööm, kordnikud E. Sarnit ja J. Eliste ning kordn. k. t. J. Triik ja A. Velner, üldajaga 12 min. 49 sek.:

II Politseikooli I meeskond, koosseisus: kasvandikud J. Feldmann, H. Jõgis, A. Raatma, E. Loopere ja A. Luutsalu, üldajaga 12 min. 59 sek.;

Ümber-linna-teatejooksu võitnud 2. pol.-jrk. meeskond

III Prefekti kantselei meeskond, koosseisus: v.-kordnikud V. Särak ja J. Matsalu ning kordnikud E. Tarto, E. Aruvald ja V. Vaigur, üldajaga 13 min. 14 sek.

Võistlusi oli tulnud jälgima rohke arv pealtvaatajaid ja politsei kõrgemaid juhte.

Võistluse lõppedes toimus võitjate austamine ja auhindade üleandmine, mida toimetas abiprefekt B. Nykanen.

Autasu paremaile kaastöölisile Vabadussõja mälestuste kogumise eest.

Elmiste aastate eeskujul on Vabadussõja Ajaloo Komitee (VAK) jätkanud Eesti riikliku iseseisvuse võitlusajastu (1917—1920) ajaloomaterjalide kogumist oma kaastöölise-korrespondentide kaudu ka möödunud aruandeaastal ja rikastanud Sõjaarhiivi mitmesuguste päevikute, dokumentide, isiklike mälestuste, kirjade, ajalehtede, ajakirjade, üleskutsete ja brošüüridega 23.480 lehe võrra. Kaastööd saatsid 120 kaastöölise-korrespondenti 420 korral.

Ergutustasu vääriliseks tunnustati 14 kaastöölise ja nende vahel jaotati ergutustasuks määratud summa Kr. 400.— järgmiselt:

I auhind kr. 45.—A. Sass (Nõmme) ja M. Kaur (Tartu);

II auhind kr. 35.—G. Rei (Pilistvere) ja A. Muda (Tartu);

III auhind kr. 30.—K. Tiisler (Irboska) ja K. Podratsik (Nõmme);

IV auhind kr. 25.—V. Konsap (Kahkva), J. Urva (Järva-Peedu), P. Purtsak (Tallinn) ja A. Kunila (Tallinn);

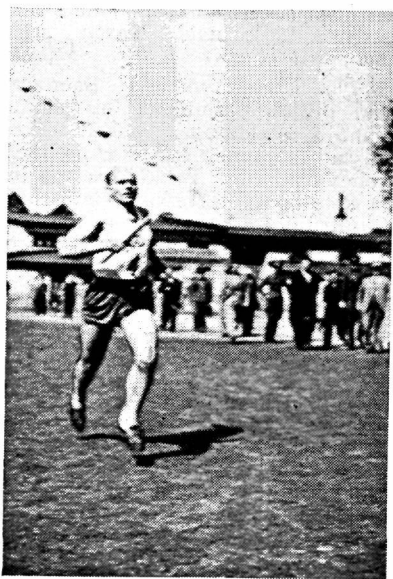
V auhind kr. 20.—A. Hinnom (Tallinn), A. Samet (Silla), A. Brakel (Nõmme) ja A. Mikk (Viljandi).

Erilist tänu peale ülalmainitute väerivad veel res.-kapten F. Kaba, härrad M. Rass, A. Raitmäe ja E. Hasselblatt, kes andsid üle Sõjaarhiivile väärtuslikke arhivaale.

Tuleb kõigil pidada silmas, et Vabadussõja arhivaalide ja mälestuste kogumise töö on kiireiseloormuline. Mida rohkem aega edasi veereb, seda rohkem ja lühema aja vältel variseb hauda Vabadussõjast osavõtnuid. Teiseks, mälestused aja jooksul ununevad, tuhuvad ja kaotavad palju oma tõepärasusest ning väärtusest. Seepärast on vajalik kõigil Eesti riikliku iseseisvuse võitlusajastu (1917—1920) sündmustest osavõtnuil, kes ei ole veel kirja pannud oma mälestusi, asuda isiklike mälestuste üleskirjutamisele.

Komitee poolt koostatud ja kirjastatud populaarteadusliku teose „Eesti Vabadussõda 1918—1920“ I ja II köite ilmumisega seoses on tekkinud arvamusi, nagu oleks Vabadussõja ajaloo uurimise töö seega lõppenud ning Vabadussõja arhivaalide ja memuaaride kogumine muutunud tarbetuks.

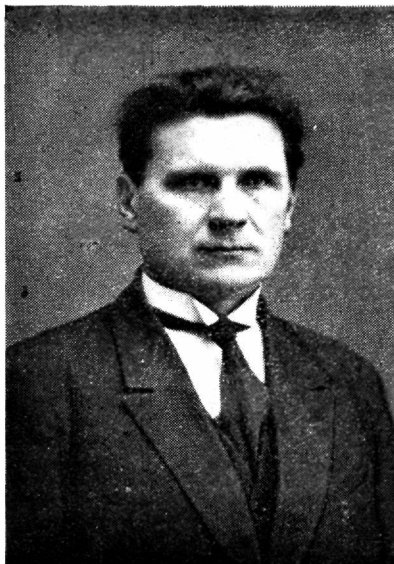
Sarnane vaade on ekslik. Vabadussõja ajaloo populaarteadusliku väljaande koostamine ja kirjastamine oli Komiteele vaid järjekordne ülesanne, tingitud vajadusest anda rahvale kiire korras kokkuvõtlik ülevaade Vabadussõjast. Vabadussõja ajaloo materjalid aga on ja jäävad tähtsaks va-

Konst. E. Prööm jõuab lõppu ümber-linna-teatejooksus

H. Saemets

J. Tats

A. Soond

Meie juubilarid

Abikomissar H. Saemets pensionile

16. mail s. a. lahkus politseiteenistusest haiguse tõttu pensionile mineku puhul senine Tartumaa 1. jaoskonna abikomissar Harri-Reinhold Saemets (Saebelmann).

H. Saemets sündis 6. märtsil 1892 Paistus tuntud helilooja Saebelmanni pojana. Pärast hariduse omandamist Tartu Aleksandri Gümnaasiumis mobiliseeriti 1916. a. Vene sõjaväkke, kus 1. dets. 1916 lõpetas Odessa Sõjakooli, võttes ohvitserina osa Maailmasõjast.

Seejärel siirdus Vabadussõja algul Tartu Eesti tagavarapataljoni ning võttis osa Vabadussõjast 2. diviisi sideülema kohal.

Vabadussõja lõpul läks erru kapteenina. Öppis Tartu Ülikoolis usu- ja õigusteadust.

Politseiteenistusse astus H. Saemets 1. juunil 1925. a., asudes 2. politseijaoskonna ülema kohale Tartu, kus ta ka vähema vaheajaga kuni pensionile minekuni seisis teenistuses, olles viimati määratud Tartumaa 1. pol.-jaoskonna abikomissari kohale.

Peale otseste teenistuskohuste täitmise on H. Saemets elavalt osa võtnud ka seltskonnategevusest. Olles kaitseliidu 4. malevkonnas, Tartu Politseiametnike Kogu Muusika- ja Laulusektsiooni abiesimees, Tartu Politseiametnike Kogu Hoiu- ja Laenukassa juhatuse esimees ning väljastpool politseid on teotsenud arvukais seltsides, olles Akadeemilise Meeskoo-

ri Vilistlaskogu abiesimeheks jne. Kui tunnustatud laulja on ta osinonud korduvalt solistina operites, oratooriumides ja kontsertidel.

Lahke ja vastutuleliku ametnikuna on tema väga hinnatud nii kaasametnike kui ka kodanike poolt. Alati rahulik, sõbralik, heatahtlik ja huumoririkas — sellisena on tema silmapaistvamaid kujusid Tartu seltskonnas.

1939. a. sügisel võttis H. Saemetsa tervis, millele kindlasti ei jätnud oma mõju avaldamata rasked teenistusaastad sõjaväes kui ka politseis, halvneva pöörde. Tekkis osaline parema kehapoole halvatus, mistõttu ta oli sunnitud teenistusest eemale jääma 18. veebr. s. a. ja asuma ravis- lasse. Kuna tema tervislik seisund

rasalveks, kust uurijad praegu ja tulevikus võivad ammutada õpiseid ja moraalset jõudu kodu kaitseks. Vabadussõja põhjalik uurimine jätkub, mille töö eduka läbiviimise üheks eelduseks on Vabadussõja arhivaalide ja mälestuste kogumise töö intensiivne lõpuleviimine.

Samuti on kuulda olnud arvamusi, nagu poleks praegune erakordne aeg küllalt sobiv Vabadussõja sündmuste

käsitlemiseks. Ka selline vaade on ekslik, sest ajalooüldmusei tuleb käsitleda puhtajaloolisest seisukohast, nagu need sündmused on aset leidnud.

Kõigil neil põhjusil pöördume kodanike poole palvega saata viivitamatult vabadussõjaaegsed isiklikud mälestused ja muu kirjavara Vabadussõja Ajaloo Komiteele (Sõjaministrium, Tallinn) jäävaks alalhoidmiseks

tulevastele põlvedele. Materjalide saatmiseks Komiteele saadetakse soovijale sellekohane aadress-blankett, mille pealekleepimisel kirjale või pakile saatjal ei tule kanda postikulu.

Palutakse võtta teatavaks, et ka 1940/41. eelarveaastal määrab Komitee viljakamaile kaastöölisile rahalist autasu ja võimaldab mälestuste avaldamist trükis.

Vabadussõja Ajaloo Komitee.

ei võimaldanud jätkata politseiteenistust, siis sellest oligi tingitud pensionile minnek.

Endised kaasteenijad soovivad H. Saemetsale palju õnne ja peatset parnemist.

Vanem-assistent J. Tats pensionile

1. juunil s. a. lahkus teenistusest puhkepensionile mineku puhul kriminaalpolitsei vanem-assistent Tallinnas Johan Tats.

J. Tats sündis 12. juulil 1883 Viljandimaal Abja vallas. Hariduse omandas Abja kihelkonnakoolis ja Moskva õpperingkonnas. Vabanenud sõjaväeteenistusest, alustas J. Tats politseiteenistust 3. märtsil 1908 Moskva kriminaalpolitseis, kus teenis kuni enamlaste võimule tulekuni. 1920. a. õnnestus J. Tatsil pääseda kodumaale ja määrati vanem-assistentina teenistusse Narva kriminaalpolitsei koosseisu. Narvast siirdus juubilar 1. juulil 1921 Tallinna kriminaalpolitseisse, kus püsis kuni pensionile minekuni.

J. Tats võis täie õigusega nimetada pealinna kriminaalpolitsei neskitoriks, sest J. Tats on töötanud kriminalistina kauem kui keegi tema kolleegidest. 3. märtsil s. a. täitus temal 32 aastat politseiteenistust. 32 aasta kestel, millal J. Tatsil on tulnud päev-päeva järele pidada võitlust kuritegevusega, sageli on temal olnud kriitilisi silmapilke, kus on tulnud vaadata teise mehe revolvrirauda. Kuid kokkupõrked ja vastastikused tulistamised kurjategijatega on põlisele kriminalistile siiski lõppenud õnnelikult. Polegi selle üle imestada, sest J. Tats peale muu on tuntud tubli laskurina. Pealinna kuritegelise allilma kohta vana kriminalist võib ütelda, et ta tunneb ja teab iga kurjategijat. On kuskil toimunud vargus või sissemurdmine, on vana kogenud kriminalistile peaaegu alati selge, kelle käed on siin mängus. Kuna nii rohkete kogemustega ja nii pika praktikaga kriminaalametnikke leidub meil vähe, siis Tallinna kriminaalpolitsei on J. Tatsi kasutanud uute ja noorte ametnike väljaõpetamisel, kus ta oma ülesandeid on täitnud edukalt.

Puutudes teenistuslinal kokku laialdaste rahvahulkadega, on J. Tats võitnud üldise lugupidamise hoolsa, õiglase, kohusetruu ja vastutuleliku suhtumisega. Kolleegid hindavad teda kui eeskujulikku kaasametnikku ja kui head sõpra. Ka ülemuse poolt

E. Maanre

on J. Tatsi politseiteenistust korduvalt hinnatud kiitusega ja rahalise autasuga.

Soovime tublile politseiametnikule rahulikke puhkepäevi ja head tervist!

Komissar A. Soond 40-aastane

20. juunil s. a. tähistab Raudteede prefektuuri Valga jsk. politseikomissar Aleksander Soond oma 40. sünnipäeva.

Juubilar sündis 20. juunil 1900 Pihkvas, kuhu tema vanemad olid elama asunud Võrumaalt. Peale gümnaasiumihariduse omandamist lõpetas politehnilise instituudi elektriala insenerina. Raudteepolitsei teenistusse astus ta rajooniülemana 15. märtsil 1923. 16. mail 1923 määrati ta jaoskonna ülema abi k. t., millisele kohale kinnitati 1. oktoobril 1923; määrati komissari õigusega abikomissari Narva 1. jaanuaril 1926 ja hiljem nimetati komissariks. Raudteepolitsei Valga jaoskonna komissari kohale asus ta 1. juunil 1934.

Oma ametialal on juubilar olnud õiglane ja aus ning teenistusse alati suhtunud suure innu ja täpsusega. Alluvaile on ta olnud nõudlik ja alati hoolitsev ülemus. Energiliselt ja täie andumusega on komissar A. Soond võtnud osa ka kaitseliidu tegevusest, olles praegu Valga maleva Raudtee ü-pataljoni juhatuse liige. Piirpolitsei ülesannete täitmisel on komissar A. Soond osutanud suurt algatust heanaaberlike ja sõbralike suhete arendamisel ja süvendamisel naaberriigi raudteepolitseiga Läti-Valgas.

Soovime juubilarile palju õnne ja edu kauaseks edasitöötamiseks vastutusrikkas politseiteenistuses!

R. Kivimäe

Kantseleiametnik E. Maanre 50 a. juubel

6. juunil s. a. pühitses Tõrva politseijaoskonna kantseleiametnik Ella Maanre oma 50 aasta juubelit.

Juubilar sündis 6. juunil 1890 Tartumaal, Laeva vallas kooliõpetaja tütreana.

Tundes tungi iseseisva elu järele, siirdus juubilar varakult riigiteenistusse. Juba 1918. a. leiame teda tolleaegse Tartu maakonna politseiülema kantseleiametnikuna. Hiljem on ta teeninud mitmes Tartu maakonna linnas: Mustvees, Valgas ning üle 10 aasta Tõrva politseijaoskonnas.

Raskele ametialasele teenistusele vaatamata on juubilar leidnud võimalusi kaasatöötamiseks Tõrva Naiskodukaitse jaoskonnas ja Naisseltsis. Juubilari tuntakse ametkonnas kui ka väljaspool abivalmis ja kohusetruu inimesena.

Soovime juubilarile edaspidiseks tegevuseks nii ametialal kui ka isiklikus elus aastaid, tervist ja jõudu.

Abikomissar R. Kivimäe 20 aastat politseiteenistuses

11. juunil s. a. möödus 20 aastat ajast, millal Tallinna 6. jaoskonna abikomissar Rudolf Kivimäe astus politseiteenistusse. R. Kivimäe sündis 19. aprillil 1894 Kiiu vallas. Võttis osa Maailma- ja Vabadussõjast. Politseiteenistusse astus ta 11. juunil 1920 Nõmme politseijaoskonda rajooniülemana, hiljem teenis konstaablinna ja 20. aprillist 1934 abikomissarina Tallinna 4. politseijaoskonnas, kust määrati praegusele kohale 1935 aastal. R. Kivimäe on üks neid visasid politseinikke, kes raske teenistuse kõrval on oma üldharidust täiendades lõpetanud gümnaasiumi.

POLITSEITALITUSE DIREKTORI käskkirjaga 1. juunist s. a. nr. 6 on Lääne prefekti sekretärile Osmo Tammemägi'le määratud rahalist autasu kuuskümmend krooni pikaajaliselt ja eriti püüdlikult temale pandud erakorraliste ülesannete täitmise eest.

Lääne prefektuuri Märjamaa I rajooni konstaabel August Havi on paigutatud ümber teenistuse huvides Piirsalu 1. rajooni konstaabliks, arvates 1. juunist s. a.

Politseitalituse poolt on antud load

laskeriistade ja laskemoonaga kauplemiseks: Ranna Tarvitajateühingule Kallaste linnas, Tartu 69, maksvusega 1. märtsini 1941, Aleksander Andrese p. Kivile Otepääl, Turg 15, maksvusega 20. märtsini 1941, Rein Jüri p. Puksupuule Rapla alevikus, maksvusega 17. märtsini 1941, Theodor Andrese p. Karolinile Valgas, Vabaduse 34, maksvusega 12. oktoobrini 1940, Marie Eduardi t. Schvallybachile Kuressaares, Kauba 7, maksvusega 21. märtsini 1941, Risti Majandusühisusele Risti alevikus, maksvusega 14. märtsini 1941, Hans Andrese p. Saulile Vigala vallas, *Vigala raudteejaama juures*, maksvusega 15. aprillini 1941, Johan Tõnise p. Suitsule Viljandis, Lossi 37, maksvusega 29. märtsini 1941, Johan Jaani p. Veskele Rakveres, Tallinna 27, maksvusega 23. aprillini 1941, Kohila Majandusühisusele Kohila alevikus, maksvusega 26. aprillini 1941, Mart Augusti p. Vallasele Rakke alevikus, maksvusega 15. aprillini 1941, Kaubandus-Põllumajandusliku A.-S. „Paul Jürmann“ Jõgeval, Suur tän. 12, maksvusega 15. aprillini 1941, Kaubandusühingu Valmet ja Ko. omanikule Lydia Jaani t. Tammele Tallinnas, Pärnu mnt. 6, maksvusega 24. märtsini 1941, Gustav Jaani p. Püssile Rakke vallas ja alevikus, maksvusega 7. maini 1942, Viljandi Eesti Põllu-

meeste Seltsi Kaubandusosakonnale Öisu harukaupluses Öisu mõisas ja Kõpu harukaupluses Kõpu vallas, maksvusega 1. juunini 1943, Jõhvi Tarvitajateühisusele Jõhvis, Turuplats 9, maksvusega 5. maini 1941, Viljandi Eesti Põllumeeste Seltsi Kaubandusosakonnale Tarvastu harukaupluses Mustla linnas, Posti 27, maksvusega 25. maini 1943, Gottlieb Juhani p. Limbergile Rakveres, Tallinna 22, maksvusega 17. maini 1941, ja Võhma Majandusühisusele Võhma alevikus, maksvusega 4. juunini 1941;

laskemoonaga kauplemiseks:

Märjamaa Majandusühingule Märjamaa alevikus, maksvusega 21. märtsini 1941, Johannes Tõnise p. Bentovile Tallinnas, V. Karja 4, maksvusega 5. aprillini 1941, Voldemar Jüri p. Jeevikule Pärnus, Tallinna mnt. 17, maksvusega 14. aprillini 1941, Iisaku Tarvitajateühisusele Iisaku alevikus, maksvusega 7. veebruarini 1941, Tarvastu Tarvitajateühisusele Mustla linnas, Posti 29, maksvusega 12. aprillini 1941, Kaubanduse A.-S. Hüppler ja Ko-le Tallinnas, Tartu mnt. 43, maksvusega 16. aprillini 1941, Eesti Tarvitajateühisuste Keskühisusele peakontori laos Tallinnas, Narva m. 27 ja harukontorites: Abjas, Kuressaares, Veski 9, Narvas — Posti 63, Rakveres — Kauba 6, Tartus — Kuperjanovi 21, Valgas — Võru 6 ja Viljandis — Tallinna 4, maksvusega 7. maini 1941, Juhan Juhani p. Rajavälile Sangaste vallas, kiriku juures, maksvusega 10. maini 1941, Lelle Tarvitajateühingule Lelle vallas, Hiiekõnnu alevikus, maksvusega 18. maini 1941, ja Georg Juhani p. Laidveele Hallinga v., Uduvere alevikus, maksvusega 18. maini 1941;

laskeriistade parandamiseks ja kodukäsitööna laskeriistade valmistamiseks:

Mart Mihkli p. Linnustele Valgas, Tööstuskeskkooli töökojas, maksvusega 4. aprillini 1941, ja Johannes Mihk-

li p. Mittalile Tartus, Tähe 52, maksvusega 1. juunini 1941;

laskeriistade parandamiseks:

Hans Mihkli p. Eprole Põltsamaal, Jõgeva mnt. 15-a, maksvusega 21. märtsini 1941, Karl Jaani p. Tahole Rakveres, Aia 8, maksvusega 20. märtsini 1941, August Jüri p. Villemsonile Tõrvas, Veski 4, maksvusega 24. märtsini 1941, Aleksander Aleksandri p. Lepikule Võisiku vallas, Lalsi külas, maksvusega 20. märtsini 1941, Jaan Johani p. Jürisele Viljandis, Jalaka 5, maksvusega 25. märtsini 1941, Johannes Mardi p. Nõmmele Türil, Vabriku maja 15, maksvusega 31. märtsini 1941, Johan Roosnale Vastemõisa vallas, Liiduveres külas, maksvusega 18. aprillini 1941, Anton Teo p. Puraskile Valgas, Vabaduse 16, maksvusega 26. aprillini 1941, Aleksander Ado p. Sillole Valgas, Petseri 2, maksvusega 4. maini 1941, Karl Karli p. Pärnale Lelle vallas, Hiiekõnnu alevikus, maksvusega 4. maini 1942, Karl-Villem Karli p. Kanepile Otepääl, Pärnu 12, maksvusega 6. maini 1941, ja Joosep Jaani p. Rätsepale Avinurme vallas, Västriku külas, maksvusega 2. juunini 1942.

Politseitalituse direktori otsustega on tühistatud:

Lõuna vallas eluneva Peeter Otto p. Meerini, Särevere vallas eluneva Elmar Jaani p. Rassi, Tartus, Tolstoi 22 eluneva Johan Lidia p. Bitteri, Märjamaa vallas eluneva Aleksander Jakobi p. Lainevoogi ja Paide vallas eluneva Johannes Jüri p. Jürimäe laskeriista hoidmise ja kandmise load.

Tunnustatakse maksvusetuks

Varbla vallas eluneva Rein Hansu p. Kopelmann'i kadunud laskeriistaluba, mis välja antud Lääne-Saare prefektilt 24. aprillil 1939 nr. 52 all.

Lühiteateid välismailt

Saksamaal olgu igal elanikul kaassas isikutunnistus.

Saksamaal on pandud maksmata korraldus, mille järgi igal Saksa kodanikul, kes üle 15 aasta vana, peab olema kaasas päevapildiga varustatud isikutunnistus, mida ta igal

ajal on kohustatud ette näitama ametlikul nõudmisel.

Sama korraldus on kehtiv ka Saksas viibivate välismaalaste suhtes, kusjuures passiks või isikutunnistuseks loetakse dokument, mis on välja antud selleks volitatud ameti-

asutise poolt ja on varustatud omaniku päevapildiga.

Saksa politseile on tehtud ülesandeks kontrollida selle korralduse täitmise järele eriliste patrullide kaudu, eriti aga asulate pimendamise ajal.

Pole enam salakirja!

Sajandeid on kestnud katsed valamistada sellist salatinti, mis kirjutades kaob paberilt, nii et võõras, saladusse mittepuhendatud isik ei suudaks avastada salakirja.

Kaunis laialt kasutati salakirjaks kobalt-soolasisid, mis andsid õrnroosa kirja, mis kuivamisel muutus nähtamatuks. Soojendades kirjapaberit, ilmus kiri sinakas varjundis paberile, paberi külmenedes kadus kiri jällegi.

Huvitav on märkida, et just kobalt tuli esijoones kasutamisele salatinti valmistamiseks. Kobalt sisaldav maak sarnleb välimuselt täiesti vasemaagile. Kui kaevurid maagist ei saanud grammigi vaske, siis oli neil kohe seletus käepärast. See on nõidus, — arvasid nad, — ja kes sellega muidu toime sai, kui koboldid (mäevaimud)! Ja nii saigi see uus metall oma nimetuse — kobalt. Kas ehk saladus, mis ümbritses kobalti, tõukaski salatinti leiutajaid sellele haruldasele metallile!

Leiutati teisigi, keemiliselt keerukaid salatinte, võeti tarvitusele isegi selliseid vedelikke, nagu piim, uriin, sidrunimahla jne., kuid tänini pole tuntud ühtki salatinti, mida ei saa ilmutada vastava keemilise reaktsiooni kaudu.

Tänini seisid siin erandina kirjad, millede kirjutamiseks oli kasutatud puhas destilleeritud vett. Linnade veevärgi vesi teatavasti sisaldab mõningaid soolasisid, kuigi vähesel määral. Veevärgi veega kirjutatud kirja saame seetõttu ikkagi ilmutada keemiliselt. Puhast destilleeritud vesi ei anna seda võimalust.

Kuidas kirjutatakse salakiri veega?

Selleks võetakse kaks ühesuurust paberilehte. Üks neist niisutatakse märjaks ja kaetakse kuiva lehega. Kirjateksti kirjutame maha pliiaatsitaolise pulgaga — puust või metallist, rõhutades kirjutamisel iga tähte. Kui kiri on kuivanud, on ka tekst kadunud. Ja seda ei saa ilmutada ühegi keemilise meetodiga. Kui aga niisutada paber, ilmub kiri nähtavale. Paberi kuivamisel kaob see uuesti. Kirja põhjalikuks uurimiseks ei jää küllalt aega.

Nüüd on professor dr. J. Plotnikoff lahendanud ka selle kriminaaltehnilise probleemi. Ta kasutas veega kirjutatud salakirja ilmutamiseks teatavate värvide lahust. Värv adsorbeerub (setib) tugevamini koh-

tadel, kuhu kirjutatud kirjatähed, ja niiviisi muutub kiri nähtavaks.

Tarvitada võib selleks siniseid ja roheline värve, osalt ka violett- ja musta värvi. Kollane värv ei ilmuta veega kirjutatud kirja.

Katsetamisel ei annud häid tulemusi järgmised värvisordid: Diammiinsinine FF., Chicago-sinine 6B, Palatiin-sinine GGN; Viktooria-sinine B.; need annavad helesinisel taustal tumesinise teksti. Alitsariin-roheline 3G. annab hallikasrohekal taustal tumedamalt värvunud kirja. Diammiinviolett loob roosa-violett põhitooni juures violett teksti. Sambeesi-must ja Kolumbia-must annavad halli põhitooni, kusjuures tähed ilmuvad mustas värvis.

Veekirja jaoks ei sobi paksud paberisordid, nagu joonistuspaper, kontseptpaper jne. Parima veekirja annavad õhukesed ja tugevad paberisordid.

Ultraviolettkiired avastavad iga salakirja. Kui salakirja valgustamisel ultraviolettkiirtega ei teki fluorestsentsi (helkimist), siis tähendab see, et kiri on kirjutatud destilleeritud veega või polegi tegemist salakirjaga, vaid puhta paberiga.

Võime seega nentida, et pole olemas ühtki salakirja, mida tänapäeval ei suudaks avastada kogenud kriminalist.

„Ma tunnen ta ära!”

„See on kindlasti tema, kes laskis mu pihta,” hüüskas policeman Oliver Parr, kui ta lamas gangster Carl Metzleri kõrval San Francisco haigla lõikussaal. Pisut enne seda oli policeman Parr, kes oli seisnud postil ühe panga ees, tabanud Metzleri parajasti sel hetkel, kui ta oli tungimas panka. Kuigi bandiidil oli õnnestunud põgeneda, hakkas politseinik teda jälitama. Kuid äkki pöördus Metzler ümber ning tulistas revolverist oma jälitajat, kuid Parr, kes langes haavatult maha, oli veel jõudnud tõmmata tupest oma revolveri ning vastas roimarile samaga. Ka Metzler oli langenud omakorda maha, tabatuna jooksul politseiniku lasust. Suuri pingutusi tehes õnnestus tal veel korraks püsti tõusta ning astuda mõne sammu, kui kajas jälle pauk, mis tõmbas ta seekord juba tõsiselt seljale. Paukude peale kohale rutanud motoriseeritud politseiuksus toimetab mõlemad haavatavad haiglasse, kus leidiski aset identifitseerimise stseen.

Ülestunnistus vastu tahtmist.

Santiago Chilis ilmus kohtu ette keegi Vicente Ruiz'i nimeline vana kelm, keda süüdistati ühe kaupluse vaateakna purustamises ning kolme hinnalise raadioaparaadi varguses. Vargus oli korda saadetud hilisõhtul, umbes kella 11—12 vahel, kui kauplus oli suletud. Vaatamata sellele, et Ruiz'i elukohast leiti üks varastatud aparaatidest, ei tunnistanud ta ennast varguses süüdi ning kinnitas kangekaelselt, et olevat selle ostnud kelleltki tundmatult. Kuid äkki sattus süüdistatu hirmsasse viha-koogu, sest keegi tunnustaja oli astunud ootamata kohtu ette, kes teadis aga tõendada, et olevat näinud Ruiz'i purustamas vasaraga vaateakent ning ära viimas raadioaparaate. Vihast meeletuks muutudes karjus süüdistatu:

„Te olete petis, valetunnistaja! Tol ajal, kui ma sooritasin selle teo, polnud ainustki hinge tänaval... Järelikult ka keegi ei võinud mind näha...” Kuid äkki ta vaikis, taibates, et oli rääkinud liiga palju... Kuid liisk oli juba langenud. Mõne minuti pärast vannutatud mehed tegid süüdimõistva otsuse.

Türgis anti armu 50 sunnitöölisele.

Maaväriseamise ajal Anatoolias, mis tekitas seal suuri kahjusid, näitasid Ezindjan'is asuvad 50 sunnitööliseid üles sellist kangelaslikkust ning eneseohverdust, et Türgi valitsus, kes tahtis väärikalt hinnata nende teeneid, on astunud vajalikke samme nende vabastamiseks. Vangid selle asemel, et kasutada üldist segadust põgenemiseks, olid koondunud abistamissalkadeks, kellel õnnestus oma elu kaalule pannes päästa üle tuhande hinge, nende seas suuremalt osalt naisi ja lapsi.

Inglased võitluses liiakasuvõtjatega.

Londonis peetakse halastamatut võitlust liiakasuvõtmise vastu. Ühe suurema toiduainetekaupluse omanikku karistati äsja 2.000 n.-sterl. suuruse rahatrahviga selle eest, et ta oli müütnud konserve ettenähtud hinnaga, kuid toosi eest aga võtnud veel eri tasu. „Kui te seda veel kord teete,” hoiatas teda kohtunik, „siis tuleb teil juba järgmisel korral peale rahatrahvi kanda veel vanglakaristust.”

TOIMETUS JA TALITUS: Toompea loss, Tallinnas. Telef.: toimetus 471-90, talitus 448-92. Jooksev arve Eesti Pangas 543. Posti jooksev arve 377. Postkast 438. Tellimishind: aastas Kr. 6.—, poolaastas Kr. 3.—. Üksiknumber 30 snt. **Kuulutuste hinnad:** 1/4 lk. Kr. 60.—, 1/2 lk. Kr. 30.—, 1/4 lk. Kr. 15.—, 1/8 lk. Kr. 7.50. Välis- ja esimene sisekaas Kr. 100.—. Tagumine sisekaas Kr. 75.—.

Pea- ja vastutav toimetaja: A. Liit. Tegev toimetaja: H. Põldvere. Väljaandja: Politseiametnike Keskkogu.

IKKA
ja
ALATI

ÕLLED:
SANGAR KANGE
TÕMMU
Ekstra ERIPRUUL
MAHAJOOGID
SIDRUNHAPPEJOOGID
MÜDU

S
A
K
U
ERA

PEAESINDAJA:

K-Ü. VALMET & Ko

Inglistüübiline luksusjalgratas

«**ALLRIGHT**»

asjatundliku rattasõitja lemmik. Elegantne, kerge ja vastupidav. Müügil jalgrattaärides üle maa.

TALLINN, PÄRNU MNT. 6 (Urila maja) • TEL. 467-32.

RODAX

hävitab lõplikult tüütavaid sipelgate pesakondi. Mesilastepidajad hävitavad sipelgaid söödatoosi abil.

Saadaval kõikides rohu- ja värvikauplustes ning apteekides.

Vabriku ladu:

A-s. Mey & Landesen, Tallinn,

Viru tän. 9.

K. K-Ü. „TÖÖKOOL“

Pärnu m. 28. Tel. 462-56, Tallinn.

Nõukogude Liidu kirjanduse keskladu Eestis.

Suur valik raamatuid kõigilt aladelt ja uusimaid noote.

Kui Teie soovite jälgida uusimat kirjandust, teatage meile oma aadress ja meie saadame Teile

tasuta kataloogid.

Tellimiste vastuvõtmine N. Liidus ilmuvatele ajalehtedele ja ajakirjadele.
Proovinumbrid tellime tasuta. Üksiknumbrite müük.

Pole Eestis seda taret, kus ei oleks lemmik

MARET
rahvapabeross.

Tarvitage Tallinna Keskmeierei

piima,
keefirit,
kultuurhappe piima,
kohvi- ja vahukoort,
lauavõid pakkides,
jäätist
ning teisi piimasaadusi

SAADUSTE PUHTUS ja KVALITEET ON KINDLUSTATUD!

P. K. „Võiekspordi“ Keskmeierei

TALLINN, JAKOBSONI 14 • TELEFON 305-18 ja 308-67

A
S **TEKLA**
RIIDEKAUPLUSED

TALLINN

HAAPSALU, KURESSAARE,
MUSTVEE, NARVA,
PETSERI, PÄRNU,
RAKVERE, VALGA,
VILJANDI, VÕRU

Eestimaa Õlikonsortsium – Sillamäel

TALLINNA KONTOR:
V. KARJA 1. TEL. 465-07

Masinaehitusvabrik

A-S. Franz Krull

Tallinn, Kopli 68

Telefon 415-35

Valmistab võistlemata headuses iga seltsi:

**Masinaid, seadeid, aurukatlaid ja põllutööriistu. Tõs-
tetoole-lifte, tekstiiltööstusmasinaid, ristikeina-
seemnepeksuseadeid. Kõrgeväärtuslik malm ja vase-
valu. Keskküttekatlaid ja radiaatoreid. – Nõudke
hinnakirju ja eelarveid.**

Osakond Tartus, Narva m. 19. Tel. 17.

A-S. Vennad Kimberg

TRAADI- JA NAELATEHASED

T A L L I N N

KONTOR: Nunne 16, tel. 448-17. TEHASED: Katusepapi 35, tel. 304-34

Meie valmistame:

Naelu: lati-, katuse-, papi-, pleki-, vormi-, side-, sadulsepa-,
saapa-, paadikaare- jne.

KABJANAELU. OKASTRAADI OBADUSI.

Traati: haljast, põletatud, tsingitud, vasetatud, lakeeritud, vedru-,
telegraafi-, klaasimise- jne.

OKASTRAATI. HOBUSERAUDU.

Neete: RAUAST, VASEST, ALUMIINIUMIST.

Pärnu Linatööstuse A-s.

PÄRNUS, RÄÄMA TN. 38. TELEF. 125

LINANE PESURIIIE,
PRESENDID,
KALAVÕRGUD,
NÕORID,
NIIDID

Vabriku laod Pärnus: Laidoneri tn. 9, Tallinna mnt. 11

K.-M.

S. GORDIN JA VENNAD

Pärnus, Tallinna mnt. 9. Telef. 152

Talurahva kaubad

Firma

Juhan Andrekson

Pärnus, Laidoneri tn. 4. Telefon 258

Riide-, valmisriiete-, karusnahkade-,
jalanõude- ja nahakauplus

Müük suurel ja väikesel arvul

RESERVEERITUD

Tsement on levinumaid ehitusmaterjale, sest:

- 1) tsemendist võib ehitada igasuguseid konstruktsioone,
- 2) tsementbetoonehitused on tulekindlad ja põlised,
- 3) tsement on tugevaim ja põliseim sideaine müüritöödel,
- 4) tsementbetooni on lihtne valmistada,
- 5) tsementbetoonile võib anda täielist veekindlust, s o o v i-
kohast: tugevust, kuju ja soojapidavust,
- 6) tsementkivist võib ehitada sooje ja kuivi elamuid.

Tasuta juhatusi tsemendi otstarbekohase ja õige tarvitamise ja igasuguste betoonitööde teostamise kohta annab suuliselt ja kirjalikult

A-S. Tsemendivabrik „PORT-KUNDA“ nõuande-büroo

TALLINN, VALLI 4—6,

TEL. 450-17.

LUTERMA mööbel
on kvaliteet!

Suve-hooajaks soovitame

Luterma suvitusmööblit

**lamamistoole jalgotsaga, lamamistoole jalgotsata —
odav rahvatüüp, klapp-tugitoole, aialaudu, aiatoole, aia-
pinke, tugitoole kordofaan-punutisega, tugitoole pilli-
roo-punutisega, laudu erikahvelkividega kaetult, ta-
burette, klapp-pinke, välivoodeid, puhkeraame.**

Nõudke meie uusi mööblikatalooge.

A-s. A. M. Luther'i esinduskauplus: Tallinn, Vana-Posti 9, tel. 446-16

ESINDUSED: Tartus: Tartu Eesti Majanduse Ühing, Suurturg 9, tel. 35-70,

Pärnus: A-s. Heinr. Puls, Kuninga 19, tel. 2-56,

Narvas: A-s. J. Puhk & Pojad, Peetriplats 7-a, tel. 27,

Võrus: Joh. Salveste, Jüri 24, tel. 1-32,

Rakveres: Viru Majandusühing, Lai 8, tel. 101,

Petseris: Paul Mägi & E. Nassar, Turuplats 16, tel. 1-15,

Türil: Türi Majandusühing, Viljandi 7, tel. 76,

Viljandis: Lossi 30, tel. 1-59,

Valgas: A-s. J. Puhk & Pojad, Vabaduse 32, tel. 91.

Metallitööstus A.-S. M. SEILER

Pärnus, Rääma tän., telef. kodukeskjaam Pärnu 268

Valmistab mitmes suuruses

diisel- ja petrooleummootoreid

põllumajanduse ja muudeks otstarveteks.

Igasugused mootorite ja nende osade remondid spetsiaalriistadel.

A.-S. MOTO

Kalevi 45, Pärnus

Telefon: äri 204.

kontor 549.

Autod, autoosad ja -tarbed,
mootorrattad, kummid, õlid.

Auto-service.

Tõstelift, bensiin, õlid, pese-
mine, määrimine, korras-
hoid.

Õõvalve Hommiku tän. 2, raudteejaama
vastas. Telefon 717.

A.-S. HEINR. PULS

Pärnus, Kuninga tn. 19

Abikauplus Kalevi tn. 28

Soovitab suures valikus ja soodsate hin-
dadega ehitusmaterjale, õlivärve, teras-
kaupu, majatarbeid, koloniaalkaupu jne.

A.-s. A. M. Lutheri vineeri ja mööbli
esindus

Leivatehase ja püüiliveski

„CIBUS’e“

rukkileib, sepik, sai ja peenleib; kõik
püülisordid, manna ja odratangud on
kõikjal eelistatud.

Vabrik Pärnus, Aleksandri tn. 2, tel. 49

VOLILINE FORD ESINDUS

PÄRNUS

Aida tn. nr. 3

Telef.: tööstus 294, kodune 622

Masinatööstus John Madison,

Ford-autod, Fordson-traktorid, autokum-
mid, autojärelvankrid ja mootoriõlid
Remont

*Külastage restoran-öölokaal-
kohvik-baari*

O·K

Tallinn, S. Karja 18

*Tallinna Börsi- ja
Sadama-Artell*

Kaupade vastuvõtmine laeva juures ja kaupade käsitamine tolli- ja eraladudes täieliku vastutusega kaupade eest.

**Oma auto-kiirtransport
soodsate tariifidega**

Võtab enda peale igasuguseid vedusid. Tööde täitmine kiire ja korralik.

**15 aasta kogemused ja vilunud
tööjuhtide ja tööliste koosseis.**

Artelli kontor: Tallinn, tollimaja.

**Oma telefonikeskjaam:
nr. 444-13 ja 475-24**

JALANÕUDEÄRI

OWALD

TALLINN, VIRU T. 5.
TEL. 443-11

Th. Büttner'i kudumistööstus

Tallinn, Luha 40, tel. 448-10
Äri: Estonia all nr. 10, tel. 462-34

KOHVIK

„*Kultas*“
TALLINN,

VABADUSVÄLJAK 10

Lähedaim väljasõidukoht on

**HIPODROOMI
EINELAUD**

Tallinn, Paldiski mnt. 50, telefon 435-06

Mugavalt sisustatud
ruumid ja kabinetid

Baar

Rikkalik valik kodu- ja välismaa jookidest.
Külm viin ja õlu.

K. T.

RESERVEERITUD

S. H.

RESERVEERITUD

E.-H.

Mööbliäri

„Modern“

asub nüüd V. Posti tän. 8 II korral. Telef. 439-40

Soovitab moodsat kvaliteetmööblit.
Tellimiste vastuvõtt. Soodus järelmaks.
Om. J. Link.

Lugupeetavad daamid!

Usaldage oma soengute tegemine neile juuksureile, kes kasutavad „ILU“-aparaate.

„ILU“-aparaadiga elektrilokkide tegemine ei valmista mingit ebamugavust, kuid tagab Teile kaunimad ja püsivamad lokid.

Juuste kuivatamine moodsa „ILU“-aparaadiga toimub kiirelt ja mugavalt.

„ENDLA“ – V. PALIAS

Tallinn, Maakri 28. Telefon 313-60

Valmistab

parimaist tooraineist:

*karamelle,
šokolaadi,*

šokolaaditooteid ja marmelaadi

K. Ennus ja Poeg.

TALLINN, ROOSIKRANTSI 8-a

Tallinna Kudumise Ühisus

Tallinn, V. Karja 3—3. Telefon 472-33.
OM. A. TABOR JA KO.

Tsement-betoontööstus Harald Lukmann.

Tallinn, Ristiku 11, tel. 435-54.

Nõmme, Vabaduse pst. 158, tel. 516-97.

Kohvik ja kondiitriäri Feischner

Tallinn, Harju 48, telefonid: 445-00, 436-58, 479-00.

I. P. märgiga leib, sai, sepik ja peenleib on parimad.
Tallinn, Liivalaia 3, telef. 455-65, Asutatud 1907. a.
Leivatööstus J. Perten

N. Kiržakov & Pojad

Tallinn,

Uus Hollandi tän. nr. 9

Heeringaladu

A.S. „TRANSIITO“ tekstiiltööstus

Tallinn, Narva mnt. 15,

telefon 311-04

Tsementeoste-tööstus Kr. Jakobson

M Ü Ü G I L :

Kaevurõngad, põllutorud, betoon-õoneskivid, betoon-telliskivid, põrandaparkett — mitmesu- guses suuruses ja värvides, katusekivid, aia- postid, tsement-lillevaasid aedadele jne. Kivi- puumass-asbest põrandad.

T A L L I N N A S,

Müügikoht: Pärnu mnt. 164, tel. 454-37

Tööstus: Salu tän. 16, tel. 440-92

Kodune tel. 517-52, Nõmmel

Tallinn,

BETOONTORU-TÖÖSTUS

Tallinn,

Paldiski mnt. 42-a.

O. VAREV

Veerenni tän. 49

Telefon 429-87

Telefon 462-01

Soovitab odavate hindadega: **tsementtorusid**, kaevurõngaid, põllutorusid, müüri-, õõnsaid, parkett- ja katusekive, aiaposte, tsement- ja terrazzohauakaste.

Külastage

restoran Linda't

Külmad napsid

Paldiski mnt. 8.

Telefon 429-26

Maitsvad suupisted

Hästi korraldatud restoran-baar „METROPOL“

Tallinn, Dunkri tän. 4. Telefonid 434-65, 478-85/78

Kõik ruumid ajakohaselt remonditud.

Eeskujulikud toidud. Kõigiti korralik koosviibimiskoht. Mõõdukad hinnad.

Muusika.

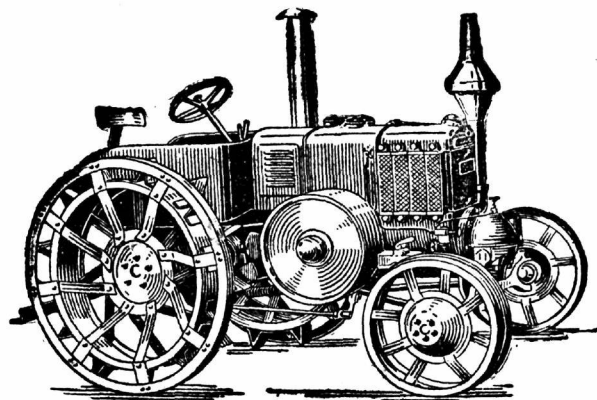
Austavalt V. LAPIMAA.

Traktorite küttekulu senisest mitmekordselt vähemaks!

Seda võimaldab

LANZ-TRAKTORITE

kasutamine.

Lanz-Bulldogi paremused on: suur töövõime, pikk iga, lihtne käsitus, haruldaselt väike küttekulu.

Lanz-Bulldogi uus mudel kasutab kütteks põlevkivi-toorõli, mis kindlustab temale mitu korda vähema küttekulu võrreldes kergeõlitraktoriga.

Esindus ja pealadu

Tartu Eesti Majanduse Ühisus

Tartus, Holmi 12—18.

Nõudke Lanz-masinaid kõigist suuremaist põllumajanduslikest kauplusist.
Müügikoht Tallinnas, A-S-is MERCANTILE, Vabaduse pl. 3.

Suvises suurvalikus

kodu- ja välismaa

KLEIDI-
ÜLIKONNA-
MANTLI-
KOSTÜÜMI-
PALITU.

UUDISRIIDEID

moodsais värves ja koeviises.

VALMIS ÜLERIIETE ERIOSAKOND

ilusalõikelisi

MANTLEID,
PALITUID,
ÜLIKONDI,

valmis nahk- ja presentkuubi,
vihmamantleid.

F-ma

M. JÄNES, Tartu, KAUBAHOOV
8.9.10.11.12 tel. 25.91

EESTI KAMMIVABRIK

„ESTICO“

TARTUS, TEGURI T. 26/28, TELEF. 40-88

**O-ü. Meltsi villa- ja
rüidevärvimise tööstus**

TARTUS, PIKK TÄN. 12.

PAKUB SUURIMAS VALIKUS KVALITEETKAUPA.

Suures valikus

ja soodsate hindadega ostate

**jalgrattaid,
õmblusmasinaid,
kirjutusmasinaid,
koorelahutajaid
ja nende osi**

Kr. Saar & Ko

TARTUS, Raekoja 2, telefon 26-94

LAOS ALATI PARIMATE VABRIKUTE

**jahipüsse,
püstoleid,
haavleid,
vask- ja pappkesti
ning kõiki jahitarbeid**

Elektrimaterjale ja „MAICO“ väike-
mootorrattaid

**O-Ü.
VIDRIK SÄRG & KO**

TARTU, VÖIDU 10

Soovitame suures valikus suvelhooajaks

**triiksärke,
sokke,
sukki,
naiste pesu jne.**

JOH. BAKSCHT & POJAD

TARTU, POE 3

MÜÜK SUUREL JA VÄIKESEL ARVUL

PÄRNU LINATÖÖSTUSE A-S.

Pärnus, Rääma tän. 38. Telef. 125.

SOOVITAB OMA TÖÖSTUSE

LINAST PESURIIET
LAUDLINU
SALVRÄTTE
KÄTERÄTTE
VOODILINU
PRESENTE
MADRATSI- ja VAHERIIET
LÕNGU, NIITE, NÖÖRE.

VABRIKU LAOD PÄRNUS:

Laldoneri tn. 9 ja Tallinna mnt. 11.

RAHVATÖÖDE VASTUVÕTMISE KOHAD IGAS LINNAS
JA RAHVARIKKAMATES KOHTADES ÜLE KOGU MAA.

Külastage restorani „LIIT“

Tallinn, Uus Sadama tän. 10. Telefon 300-38

Mugavad ruumid

Korralik naps ja suupiste
Austusega A. Murakas

RESERVEERITUD

Masina vabrik

GUSTAV PEETS

TARTUS, VÖRU TN. 100

Asut. 1914. a.

Kodune keskjaam tel. 25-35, juhat. 38-35

ÜHISPANK

TARTU EESTI LAENU- JA HOIU-ÜHISUS

Esimene Eesti Ühispank

Asut. 1902.

Tartus, Suurturg 14.

Kodukeskjaam nr. 42-60. Tlgr. „ELHÜ“.

Posti ja-ve nr. 2400.

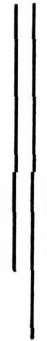
Toimetab kõiki pangaoperatsioone.

JUHATUS.

E. GÜNTHER

TARTU, KAUBAHOOV 26, TEL. 29-52

TARTU OSAKOND

SOODSAIM OSTUKOHT KÕIGILE

TÖÖLISTEATRI

EINELAUD-SUVIAED

Sakala tän. 6 Tallinn

BAARIS SOOJAD TOIDUD

Avatud kella pool 1 öösel

AIAS ILUTULESTIK

Pärnu Ühispank

ja

Ühistegelik Kindlustusselts

„TALU“

Pärnumaa peaagentuur

Pärnus, Kuninga 15, tel. 3-02

BALTI NAHAVABRIK

Pärnus

J. Kollist'i

Pärnu nahatööstus

Pärnus

Kirjutustarvete-, tapeedi- ja
pudukauplus

Feodor Toompuu

Pärnus, Riia maantee 42

Pudu- ja moekauplus &
kudumistööstus

M. Jaaksoo

Pärnus, Laidoneri 13

Restoran

„Park“

Pärnus, Riia mnt. 6, tel. 633

Restoran

„ASTORIA“

Pärnus, Munga t. 2, tel. 418

H. P. GROSS

Viljandi nahavabriku kauplus

Pärnu osakond, Riia 13, tel. 434

RESTORAN

Pärnus, Riia maantee 55

Tel. 484

Söögisaal

„LEVALA“

Pärnus, Riia maantee 58

Polstermööblitööstus

S. DUBKOVSKY

Pärnus, Riia maantee 35

Aleksander Hook'i

Rohu-, värvi- ja tapeedikauplus

Pärnus, Riia maantee 62

Pagari- ja kondiitriäri

H. Vahenõmm

Pärnus, Riia maantee 48

Plekisepatöökoda

S. Haitov

Pärnus, Riia maantee 46

Mööbli- ja peeglitööstus ja äri

K. Kuulbusch

Pärnus, Riia maantee 50, tel. 747

Firma A. Kask

Pärnus, Riia maantee 46

Restoran-Hotell

„Du Nord“

Pärnus, Põhja, 7, tel. 36

Leo Kahn

Pärnus, Tallinna maantee 14

Jalanõudekauplus

M. Udikas

Pärnus, Tallinna maantee 7

Restoran

Om. O. Tiibus

Pärnus, Pikk 1, tel. 209

Restoran

A. MATHIESEN

Pärnus, Rääma tän. nr. 8, tel. 642

Söögisaal

„IVA“

Pärnus, Kuninga 15

Restoran

Pärnus, Kalda 7

Puuvilja- ja koloniaalkauplus

S. Matsina

Pärnus, Vilmsi tän. nr. 9, tel. 5-32

Pagari- ja kondiitriäri

A. Pastarus

Mõisakülas

A-S. „Linaprodukt“

Mõisaküla vabrik

Liha- ja vorstikauplus

K. Sark

Mõisakülas. Tel. 7

Mõisaküla Ühispank

Telefon 9

Mõisaküla Ühiskauplus

Telefon 26

VILJANDI ÜHISPANK

ABJA OSAKOND

Abja Ühiskauplus

Abjas

Telefon 22

Eesti Tarvitajateühisuste Keskühisuse

Abja harukontor

Abjas. Telefon 46

J. Tammanni

RESTORAN

Abjas. Telefon 16

Rohu ja värvikauplus

M. ARRO

Abjas, tel. 21

Segakauplus

J. SOSSI

Abja-Paluoja, tel. 37

Segakauplus

VIKTOR AIBEL

Abja-Paluoja, tel. 60

Segakauplus

JULIE VARIK

Kilingi-Nõmmel

REISIJATE KODU

Abjas. Telefon 32

Jalanõude- ja nahakauplus

P. PUKK

Abja-Paluoja

Raamatu-, kirjutusmaterjali- ja koloniaalkauplus

J. SAUL

Abjas, tel. 51

Liha- ja vorstikauplus

P. RASKA

Abjas, Pärnu t. 11, tel. 69

A. PEET

Kondiitri- ja präänikutööstus

Abjas

J. KASK'i KAUPLUS

Abjas

HOTELL-RESTORAN

Kilingi-Nõmmel, tel. 13

VILJANDI ÜHISPANK

A/S. KREDIIT PANK

VILJANDI OSAKOND

PESU, MOE JA PUDUKAUPLUS

VOLD. ETT

VILJANDIS, LOSSI TÄN 29, TEL. 1-48

E. GÜNTHER

VILJANDI OSAKOND

Firma R. BLUMBERG

VILJANDIS, TALLINNA TÄN. NR. 6

Firma TILK

Viljandis

Sõjaväe Majandusühisus

Viljandi osakond

M. NURK

Viljandis, Lossi tän. nr. 21

Valmisriiete- ja mütsläri
S. DONDE & I. PRENSKY

Viljandis, Lossi tän. nr. 25, tel. 1-24

Hotell-Restoran „EVE“

Viljandis, Tartu t. 11, tel. 3

Hotell-Restoran PÕLLUMEESTE KODU

Telefon 210

VILJANDIS

Eestimaa Põllumajanduse Kaubamaja

Viljandis,

Lossi tän. nr. 30, tel. 1-59

Optika-, kellade- ja kullasepäri

L. ABEL

Asutatud 1878.

Viljandis, Lossi tän. 27

Viljandi Kaubandusühing

„Varustaja“

Viljandis

Hotell-Restoran „SEASAAR“

Viljandis, Tallinna tän. nr. 5

A-s. „TEKLA“

Viljandi osakond

O. Tamera

Elektri-, raadio-, fototarvete- ja jalgratasteäri

Viljandis, Lossi tän. nr. 28, tel. 330

Sakalamaa RIIDEÄRI

Viljandis, Tartu tän. 7

Valmisriiete äri **H. Epstein**

Viljandis, Lossi tän. nr. 15

Saapatööstus ja -kauplus

J. KARU

Viljandis, Tartu tän. nr. 7

VILJANDI PÕLLUMEESTE SELTSI KAUBANDUSE OSAKOND

Osakonnad: **Tarvastus, Kõpus, Kärstnas,
õisus ja Oiul**

**Kellade-, uuride-, kuld- ja hõbeasjade-
ning kristallesemeteäri**

H. Luik

Viljandis, Lossi t. 20, tel. 106

Rohu- ja värvikauplus

M. Kõiv

Viljandis, Lossi t. 26

Hotell-restoran „Kommerts“

Viljandis, V.-Turu t. 4, tel. 77

„Esto-Muusika“ o-ü.

Viljandis, Lossi t. 18, tel. 11

Riide- ja pudukauplus

J. Mikal

Viljandis, Lossi t. 18

A-s. „EESTISIID“

Viljandi osakond

Tartu t. 1-a, tel. 30

Daamide kübaraäri

Lea Kremer

Viljandis, Lossi t. 16

Mööbli- ja sporditarvete äri

„Valik“

Viljandis, Turu t. 8

Jalgratta- ja elektriäri

Firma A. Kalpus

Viljandis, Kauba t. 11, tel. 380

Reformvoodi- ja mööbliäri

„Koit“

Viljandis, Turu t. 8, tel. 392

Optika- ja kellasepaäri

J. & E. Ratas

Viljandis, Tartu tän. nr. 4

L. RUUT'I

Jalanõudeäri

Viljandis, Lossi t. 23

Kirjutustarv.- ja mänguasjadeäri

Ed. Siimann

Viljandis, Lossi t. nr. 15, tel. 424
Samas oma köitmistööstus „Kiir“

Jalanõude- ja moeäri

M. TREUFELDT

Viljandis, Tartu tän. nr. 3

Saapakauplus

T. REIMAN

Viljandis, Tartu tän. 4

TÜRI PABERI &
PUUPAPIVABRIKU A.S.

T Ü R I L

TÜRI ÜHISPANK

KREDIIT PANK
TÜRI OSAKOND

KREDIIT PANK

Türi osakond

**Türi raudteejaama
einelaud**

Alati saadaval soojad söögid
Oma küpsised

Segakauplus

K. TOMSON

Tüiril, Jaama tän. nr. 5

Restoran

Türi Jahimeeste Selts

Tüiril, tel. 110

**Valmisriiete-, riide- ja pudu-
kauplus**

Ed. Soilts

Tüiril, tel. 71

AVELINIUS TÕNISSON

TÜRI

Toiduainetekauplus

J. Ragel

Tüiril, Paide t. 5

**Raamatu- ja
kirjutusmaterjali kauplus**

A. RUMVOLT

Tüiril, Viljandi tän. nr. 9

Pesu- ja pudukauplus

A. SAAR

Tüiril, Viljandi tän. nr. 8, tel. 31

Käsitöösturite Ühingu

Restoran

Tüiril, Koidula t. 14, tel. 17

Võõrastemaja „LUGANO“

Tüiril, jaama juures, tel. 34

Toiduainetekauplus

K. Rudi

Tüiril, Viljandi t. 1

Liha- ja vorstikauplus

J. Tempel

Tüiril, Viljandi t. 36

RESTORAN „KOIT“

Paides, Pikk tän. nr. 11, tel. 126

**Uuesti avatud raadio-, muusika-
riistade- ja jalgratasteäri**

Rakveres, Tallinna tän. nr. 24
Tel. 275

Emil KOIK'i

Raua- ja terasekaubad

Paides

Restoran „ESTIKA“

Paides, tel. 20

Söögisaal „IDU“

Paides, Pikk tän. nr. 5

Toiduainetekauplus R. VIITMANN

Paides, Tallinna tän. nr. 27

O. KEPP

Paides, Pärnu m. 44

Mehaaniline puutööstus

Joh. Kittask

Paides, Kivimurru 4

Restoran

„Põllumees“

Tüiril, Jaama t. 3, tel. 127

Põltsamaa Linnavalitsus

Hotell-restoran „Eeriku“

Põltsamaal, Jõgeva mnt. 20, tel. 75

Ühing „Eesti Lihaeksport“

Lihatsentraal nr. 36

Põltsamaal

A-s. Jaak Puhk ja Pojad

Põltsamaa kontor

Jõgeva mnt. 22, tel. 103

Jalgrattaäri

„Mars“

Põltsamaal, Jõgeva mnt. 20

Keemik Lebedorfi

rohu- ja värvikauplus

Põltsamaal

Hotell-restoran

„Central“

Põltsamaal, K. Pätsi t. 5, tel. 10

Pagari- ja kondiitriäri

A. Karin

Põltsamaal, K. Pätsi t. 5

Kulla-, kellasepa- ja
jalgrattaäri

Joh. Susi

Põltsamaal

Koloniaalkauplus

Aug. Martsepp

Põltsamaal, K. Pätsi t. 8

Hotell-restoran

„Põllumeeste Kodu“

Põltsamaal, Veski t. 5, tel. 96

Söögisaal

J. Majamees

Põltsamaal, Jõgeva mnt. 22

Jalanõudeäri

A. Kaselo

Põltsamaal, Jõgeva mnt. 4

Liha- ja vorstikauplus

E. Vaher

Põltsamaal, Jõgeva mnt. 20

Riide- ja pudukauplus

J. Siimer

Põltsamaal, Jõgeva m. 7

Jaan Alnek

Põltsamaal

E. Brisk

Põltsamaal

Rohu- ja värvikauplus

Joh. Sarapuu

Valgas, Kesk t. 8

Moeäri

H. Lövenson

Valgas, Vabaduse 12

Karl Gross

Valgas, Vabaduse 28

Pagariäri

J. Hommik

Valgas, Vabaduse 36

Liha- ja vorstikauplus

M. Kühl

Valgas, Vabaduse 34

A.S. „EESTISIID“

Vabriku ladu

Valgas, Kesk t. 15

KAUBAMAJA

J. LEITHAMMEL

Paides, Tallinna tän. nr. 16. Tel. 87

Betooni- ja katusepapi tööstus

M. Moring ja Pojad

Tallinn, Pärnu 180. Tel. 458-08

Metsaeksport

E. KOPELOVSKY

Tallinn, Konstantin Pätsi tän. 11

Tel. 461-29, 461-19

Külastage väljasõidukohta

KOHVIK-RESTORAN „TAMMISTE“

Pärnu. Telefon nr. 119-d

Alaline mootorpaadiühendus Pärnust

Tofer'i
kalevivabrik

TALLINNA
LIIMI & KUNSTVAETISE TEHAS A/S

END·TOFER

Tofer'i
apretuur

END·BIRK

Kuumal suvepäeval

käepärasemaks ja toitvamaks
kehakinnituseks on

Estor

S I N G I D
K O N S E R V I D
V O R S T I D
S E K S E R I D

M Ü Ü G I L

„LIHATSENTRALIDES”

N I N G K Ö I G I S P A R E M A I S T O I D U A I N E T E J A
D E L I K A T E S S - K A U P L U S I S

Ü H I N G

„EESTI LIHAEKSPORT”

HIND 60 SENTI